

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

David a Goliáš: Narativní analýza 1S 17

David and Goliath: A Narrative Analysis of 1 Samuel 17

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Autor:

Klára Verzichová

Praha 2013

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. Mgr. Jiřímu Benešovi, Th.D. za vedení mé diplomové práce a za řadu podnětných připomínek k obsahu i formální stránce práce. Dále bych ráda poděkovala členům své rodiny, spolužákům včetně těch bývalých a dále svému kolegovi Bc. Milanu Malému za jeho čas a trpělivost.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem ‚David a Goliáš: Narativní analýza 1S 17‘ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 2. července 2013

Klára Verzichová

Anotace:

Úkolem diplomové práce „David a Goliáš: Narativní analýza 1S 17“ je, analyzovat jeden z nejnámějších biblických příběhů prostřednictvím metody narativní analýzy a poskytnout tak čtenáři pohled na text skrze jednotlivé narativní kategorie. Větší část práce se tedy zabývá zkoumáním postav, dialogů, úlohou vypravěče, implikovaným čtenářem, událostmi v příběhu, focalizací a dalšími kategoriemi. V závěru práce se nachází malý exkurz s historickým pohledem na příběh Davida a Goliáše, který pomáhá zařadit text do určitého historického kontextu a je důležitý pro pochopení celkového smyslu textu.

Annotation:

The task of diploma thesis "David and Goliath: A Narrative Analysis of 1 Samuel 17 ", is to analyze one of the most famous biblical stories through the methods of naratology and give a view on the text through various narrative categories. The greater part of this thesis will deal with exploring the characters, the dialogue, the role of the narrator, the implied reader, the events in the story, focalization and other categories. At the conclusion, there is a small excursus with a historical perspective on the story of David and Goliath. The excursus helps to place the text into a specific historical context and it also important for understanding the overall meaning of the text.

Klíčová slova:

David; Goliáš; Saul; starověký narativ; narativní analýza; 1. kniha Samuelova

Keywords:

David; Goliath; Saul; Old Testament narrative; narrative analysis; 1st book of Samuel

ÚVOD	7
1 Knihy Samuelovy	9
2 SYNCHRONNÍ ANALÝZA	11
2.1 Nejasná místa v překladu	11
2.2 Slovní pole.....	15
2.3 Často používaná slovní spojení	17
2.4 Jména postav	18
2.5 Číslo	20
2.6 Motivy	21
2.7 Témata.....	23
2.8 Členění textu.....	24
3 Význam Davidových slov v 1S 17, 45–47	29
4 Narativní analýza	31
4.1 Specifika biblického narativu	31
4.2 Narativ.....	33
4.3 Vymezení textu.....	33
4.4 Narativní struktura	34
4.4.1 Narativní struktura v 1S 17.....	37
4.5 Události v příběhu.....	38
4.5.1 Pořadí událostí	40
4.5.2 Frekvence	42
4.6 Čas.....	42
4.6.1 Změny rychlosti ve vyprávění	46
4.6.2 Kauzalita a časový řád.....	48
4.6.3 Čas v 1S 17.....	49
4.7 Zápletka.....	50
4.8 Fokalizace.....	51
4.9 Postavy	55
4.9.1 Klasifikace literárních postav	56
4.9.2 Charakterizace	57
4.9.3 Postavy v 1S 17 a zápletka	61
5 EXKURZ: POHLED NA PŘÍBĚH V 1S 17 Z HISTORICKÉHO HLEDISKA	69
Závěr	74
Použitá literatura	77
Summary	81

Seznam použitých zkratek

Označení biblických knih odpovídá použitým zkratkám v Českém ekumenickém překladu Bible.

Další zkratky

cit. - citace

Dt. - deuteronomistická

ed. - editors

et al. - a kolektiv

např. - například

NZ - Nový zákon

o. l. - občanský letopočet/ občanského letopočtu

p. - page

pol. - polovina/ polovině

př. - před

roč. - ročník

s. - strana

stol. - století

SZ - Starý zákon

v. - verš/ verše

vol. - volume

vyd. - vydání

BK - Bible svatá: písmo svaté Starého a Nového zákona : podle posledního vydání kralického z roku 1613.

ČEP - Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad.

Úvod

Ve své diplomové práci s názvem *David a Goliáš: Narativní analýza 1S 17* se zabývám jedním z nejvíce fascinujících příběhů, který se v Tanachu vyskytuje. Důvodů, proč jsem si vybrala z celého biblického materiálu právě tuto kapitolu, bylo několik: zaprvé jde podle mého názoru o nejkrásnější a nejvíce strhující příběh v Bibli, zadruhé hlavním hrdinou je David, jehož postava je považována za jednu z nejkompexnějších a zároveň nejsložitějších biblických postav, zatřetí působí jako samostatný a uzavřený celek, jenž z určitého pohledu nezapadá do chronologie okolních kapitol a začtvrté je nejdelší kapitolou v 1. knize Samuelově.

Příběh Davida a Goliáše je také zřejmě jedním z nejznámějších biblických příběhů, jenž pronikl i do povědomí lidí nepoznamenaných náboženskou literaturou. Zároveň je jeho motiv také součástí pozdější evropské tradice, především lidového vyprávění. Bitva slabšího s mnohonásobně silnějším protivníkem, který je poražen pomocí důvtipu hlavního hrdiny, je vlastně archetypem lidové pohádky.¹ Poselství, které se v takovém příběhu skrývá, může být tedy velmi podobné tomu, jež v sobě uchovává i původní biblická předloha.

Vzhledem k tomu, že jde o příběh, tedy o narativ, je pro jeho zkoumání nejvhodnější narativní analýza, jež nám může poskytnout náhled do všech kategorií, které text tohoto typu nabízí. Metoda zkoumá text z hlediska toho, co je vyprávěno. Zaměřuje se také na postavy v narativu, jejich charakter, popis, vzájemné vztahy, změny v jejich myšlení či jednání. Dále jí zajímá zápletka a role vypravěče v příběhu – jak vypravěč vtahuje posluchače či čtenáře do svého světa.

Narativní analýza patří mezi synchronní přístupy. Jednoduše řečeno to znamená, že v popředí zájmu je konečná podoba textu a nikoliv jeho historie.² Značná část této práce se tedy bude věnovat právě narativní analýze a její aplikaci na příběh o bitvě Davida s Goliášem. Synchronní přístup by měl být určitým způsobem doprovázen i přístupem diachronním, který můžeme považovat za prevenci chybného pochopení textu.³ Z tohoto důvodu jsem na závěr práce zařadila jakýsi drobný exkurz do historického zákulisí příběhu v 1S 17. Nabídne nám tak odlišný pohled na text, jenž v samotném závěru pomůže při odhalení smyslu příběhu.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do tří částí. První část je zaměřena na textovou a jazykovou stránku textu. V ní se budu zabývat nejasnými místy v překladu, motivy a tématy

---

¹ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. New York: W.W. Norton, 1999, 410 s. ISBN 03-930-4803-9. S. 104.

² JOYCE, Paul M. *Synchronic and Diachronic Perspectives on Ezekiel* in Ed. MOOR, Johannes Cornelis de. *Synchronic or Diachronic?: a Debate on Method in Old Testament Exegesis*. Leiden: E. J. Brill, 1995, 255 s. ISBN 90-04-10342-2. S. 116.

³ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994, 180 s. ISBN 15-750-6002-7. S. 20.

nebo členěním textu. Druhá část se bude týkat přímo narativní analýzy, tedy narativní strukturou, událostmi v příběhu, zápletkou, fokalizací a samozřejmě postavami. Poslední, třetí část poskytne již zmíněný historický pohled na příběh Davida a Goliáše.

Cílem práce je analyzovat text z pohledu naratologie, odhalit vnitřní svět jednotlivých postav, dešifrovat jejich vzájemné vztahy a vnitřní pohnutky, které je vedly k danému jednání. Poznatky vytěžené z tohoto zkoumání a doplněné o historický pohled by nám měly v závěru práce poskytnout celistvý pohled na kapitolu v 1S 17.

Při práci s textem jsem vycházela z hebrejského masoretského textu a tam, kde je to zapotřebí, uvádím vlastní překlad. V ostatních případech používám citace z Českého ekumenického překladu.

1 Knihy Samuelovy

V židovské tradici jsou obě knihy spojeny v jeden celek a k jejich rozdělení na 1. a 2. knihu Samuelovu došlo až ve středověku. Každá kniha tak tematicky sleduje vládu dvou nejznámějších panovníků Izraele, Saula a Davida. Jiné dělení sleduje Septuaginta a na ni navazující Vulgáta. Podle nich spadají obě Knihy Samuelovy spolu s 1. a 2. knihou Královskou mezi 1.–4. knihu Království.

Odlišné je také jejich umístění v kánonu. V Tanachu patří Knihy Samuelovy mezi Přední proroky, spolu s knihou Soudců a Jozue, které jim předchází a dále jsou následovány Knihami Královskými. V řeckém řazení, které sleduje křesťanská tradice, předchází Knihám Samuelovým kniha Rút, jež chronologicky vytváří jakýsi úvod pro události odehrávající se v Samuelových knihách – především předznamenává Davidovo narození. V Tanachu ovšem patří kniha Rút ke Spisům. Svým způsobem ale také kniha Soudců tvoří Knihám Samuelovým jistý úvod, a to v posledním verši: „*V těch dnech neměli v Izraeli krále. Každý dělal, co uznal za správné*“ (Sd 21, 25). Tato poslední věta slouží jako přechod ke vzniku království v 1. knize Samuelově.⁴

Pojmenování knih po proroku Samuelovi není znakem jeho autorského podpisu, nýbrž jde o nadpis vyjadřující obsah knihy. Samuelovo jméno, jehož význam je *vyslyšel Bůh*⁵, nemusí odkazovat jen na vyslyšenou modlitbu Samuelovy matky Chany, ale může také odkazovat na vyslyšenou prosbu ohledně ustanovení monarchie, neboť lid si vyžádal krále. Podle Keitha Bodnera jsou knihy pojmenovány v návaznosti na Samuelův prorocký výrok, určený Saulovi: „*...tvé království neobstojí. Hospodin si vyhledal muže podle svého srdce. Jemu Hospodin přikáže, aby byl vévodou nad jeho lidem, protože ty jsi nedbal toho, co ti Hospodin přikázal.*“ (1S 13, 14). Příběh, který se bude v následujících knihách odehrávat, je vlastně příběhem o naplnění tohoto výroku a Samuelovo proctví je jakýmsi úvodem k hlavní zápletce narativu.⁶

Knihy Samuelovy jsou řazeny do „knih historických“ spolu s knihou Soudců, Rút, 1. a 2. knihou Královskou, 1. a 2. Paralipomenon, Ezdrášem, Nehemjášem a Ester. Ovšem mnohem lépe by je vystihovalo spojení „knihy narativní“, tedy vyprávěcí.⁷ Společným rysem jsou jim totiž příběhy různých typů postav pohybujících se v rozmanitém prostředí.

⁴ BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. 1. st. England: Sheffield Phoenix Press, 2009, 352. ISBN 978-1-906055-88-2. S. 3.

⁵ Heller uvádí i další možnosti překladu jako: Jméno jeho (je) Bůh? nebo Slyšte, Bůh! HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003, 630 s. ISBN 80-7172-865-9-. S. 455.

⁶ BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. S. 2.

⁷ PROVAN, Iain. The Historical Books of the Old Testament in Ed. BARTON, John. *The Cambridge companion to biblical interpretation*. 1st publ. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 338 s. ISBN 0-521-48593-2. S. 198.

Samuelovy knihy jsou také zasazeny do širšího rámce tzv. deuteronomistické historie pro své teologické propojení s knihou Deuteronomium. Materiál deuteronomistické školy jde od knihy Jozue až do konce 2. knihy Královské. Editován byl zřejmě v době kulturních a náboženských reforem za krále Jóšijáše v 7. stol. př. o. l. nebo jde o pozdní sekundární redakci v babylónském exilu v době 6. stol. př. o. l. Nicméně základy původní části Davidova příběhu možná vznikly už v první pol. 10. stol. př. o. l.⁸

Robert Alter ovšem namítá, že převážná část Davidova příběhu nevykazuje takový typ zbožnosti, jaký je typický pro Deuteronomium. V Knihách Samuelových se nevyskytují formule jako: „Hospodinovo přikázání“, „chodit po jeho cestách“, „dodržovat jeho příkazy“, „celým svým srdcem a celou svou duší“. Všechna tato spojení se místo toho velmi často vyskytují v knize Deuteronomium a také ve 2. knize Královské, ve které je otisk deuteronomistické školy dobře patrný. Jeho závěrem tedy je, že deuteronomističtí editoři poskytli vyprávění o Davidovi pouze určitý redakční rám a přidali pár kratších pasáží.⁹

Upozorňuje také na skutečnost, že zatímco je v Knihách Královských znát didaktický rozměr deuteronomistické školy, v Davidově příběhu prosakuje na povrch spíše světská rovina. Domnívá se, že autor příběhu považoval sám sebe za historika, který chtěl zaznamenat důležité okamžiky utváření monarchie pro budoucí generace a doložit spolu s tím legitimitu Davidovy linie.¹⁰

Davidův příběh je nejdelší a nejdůležitější kapitolou v příběhu sjednoceného izraelského království. Jeho líčení začíná v Knihách Samuelových a končí v Knihách Královských. Úvodem jsou mu některé pasáže v knize Soudců a závěr knihy Rút.¹¹ Proto je lepší číst jeho příběh v širším kontextu, nikoliv izolovaně.

Jeho autor je dobrý pozorovatel, má očividně potěšení ze psaní, má cit pro dialogy a pro kontrasty mezi postavami a disponuje také obratným jazykem.¹² Nevíme samozřejmě, zda a do jaké míry odpovídá Davidův portrét v Knihách Samuelových a Královských skutečnému Davidovi. Můžeme ovšem říci, že jeho profil je v těchto knihách mnohem přesvědčivější, než v Paralipomenon, v nichž je jeho příběh shrnut bez některých zásadních momentů.¹³

---

⁸ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. xii.

⁹ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. xii–xiii.

¹⁰ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. xxi–xxii.

¹¹ BORGMAN, Paul. *David, Saul, and God: Rediscovering an Ancient Story*. New York: Oxford University Press, 2008, 335 p. ISBN 01-953-3160-5. S. 6.

¹² ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. xxii.

¹³ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. New York: T&T Clark International, 2004, 295 p. ISBN 05-670-8495-7. S. 48.

2 SYNCHRONNÍ ANALÝZA

Jak už bylo řečeno v úvodu, patří narativní analýza do skupiny synchronních metod. Ty se vyznačují zájmem o text v jeho dnešní konečné podobě a nezajímá je historické pozadí a okolnosti vzniku textu. Zaměřují se tedy primárně na text a ignorují jeho historii.¹⁴

Jak už také bylo zmíněno, není dobré se zaměřit pouze na jeden z přístupů, ale oba, synchronní a diachronní, by se měly nějakým způsobem kombinovat, či doplňovat. Jinak bychom totiž dostali jen poloviční obraz toho, co je nám text schopen nabídnout a naše porozumění by nebylo úplné. Diachronní přístup nám také podává možnost jakési zpětné vazby na text, který jsme nejprve podrobili literární analýze.

Zkoumání historického zákulisí textu většinou začíná tam, kde končí jeho synchronní rozbor, a proto by se synchronní analýzou mělo začít jako s odrazovým můstkem.¹⁵ V této první části nás tedy bude zajímat především samotný text, a to ve své konečné podobě. Zároveň je třeba upozornit, že máme k dispozici dvě verze kapitoly 1S 17. Jednu v masoretském textu a druhou v řecké Septuagintě. Rozsah kapitoly řeckého překladu je ale kratší, chybí v něm řada veršů.¹⁶ Tímto textem se ovšem zabývat nebudeme.

2.1 Nejasná místa v překladu

Narativ o bitvě Davida a Goliáše obsahuje několik míst, která si zaslouží jistou míru pozornosti.

K překladu jsem používala Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu od Blahoslava Pípala, pokud není v poznámce uvedeno jinak.

הַעֲצֵק הַיְּלָהּ – v údolí Élá 17, 2

V ČEPu je slovní spojení přeloženo jako „dolina Posvátného stromu“. Slovo הַעֲצֵק znamená *silný strom, dub* nebo konkrétně druh pistácie, *Pistacia terebinthus*.¹⁷ Podobné slovo יְלָהּ má význam *obrovského stromu* nebo rovnou *božiště*. Je nepochybné, že v minulosti toto místo

¹⁴ BARR, James. The Synchronic, the Diachronic and the Historical: A Triangular Relationship in Ed. MOOR, Johannes Cornelis de. *Synchronic or Diachronic?: a Debate on Method in Old Testament Exegesis*. S. 2.

¹⁵ POKORNÝ, Petr. *Hermeneutika jako teorie porozumění: od základních otázek jazyka k výkladu bible*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, 508 s. ISBN 80-7021-779-0. S. 174.

¹⁶ HAYES, Daniel J. Reconsidering the Height of Goliath. *Journal of the Evangelical Theological Society* [online]. Lynchburg: Evangelical Theological Society, 2005, roč. 48, issue 4, s. 701-714 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: ProQuest Religion. S. 702.

¹⁷ GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1955, 1126 s. ISBN neuvedeno. S. 18.

sloužilo k pohanským náboženským obřadům už proto, že základem je slovo לָשׁ (v původním významu – jméno hlavního boha Kenaanu). Prakticky v celém Tanachu je snaha o přeznačení – změnu náboženského významu. Proces začíná už v Gen 35, 4 když Jákob a celá jeho rodina pohřbívá všechny domácí bůžky pod posvátným stromem a tím se očišťují před Hospodinem. Na dalších místech Starého zákona se pak posvátný strom často objevuje jako místo, kde je možné nalézt Božího muže (Sd 6, 11; 6, 19; 1Kr 13, 14). Ten sedí pod stromem a svou přítomností odstraňuje moc pohanských božstev a nahrazuje ji Boží přítomností. Podobné je to patrně i s bitvou, která se odehrává v dolině Posvátného stromu. Svatá válka vedená Bohem mění náboženský význam místa bitvy.

Takový již „přeznačený“ strom lze spatřit v 1Kr 13, 14. Abšalóm, Davidův syn, jenž vyvolal vzpouru a zaútočil proti králi (Hospodinovu pomazaném), se pak při útěku zapletl svými vlasy v koruně posvátného stromu. „Boží“ strom ho svými větvemi držel za vlasy, dokud jej Jóab nezabil. Neboť: „...*kdo vztáhne ruku na Hospodinova pomazaného a zůstane bez trestu?*“ (1S 26, 9).

V 1Par 10, 12 je podobný příklad. Obyvatelé Jábeše v Gileádu pohřbí zabitého Saula a jeho syny pod posvátným stromem. Zajímavá je tu analogie s Jákobovým pohřbíváním model. Proces přeznačení zde dosahuje svého vrcholu. Uložením kostí Saula – Hospodinova pomazaného, posvátný strom definitivně ztrácí své pohanské zatížení, protože je Boží přítomností natrvalo poznamenán. Zatímco Boží muž mohl kdykoliv od stromu odejít a tím jeho vliv poklesl, kosti mají trvanlivý efekt.

Historickým důvodem pro umístění bitvy do údolí Élá byla skutečnost, že údolí bylo strategickým místem pro oba národy. Tvořilo totiž přístupovou cestu do středu Judska a také v něm rostly sykomory, které byly ceněny pro své dřevo, jehož bylo v Judsku obecně nedostatek. Dalším důvodem byl také výskyt druhu pistácie. Její pryskyřice byla důležitým obchodním artiklem. Údolí Élá rovněž nabízelo úrodnou půdu a kvalitní pastviny pro dobytek.¹⁸

אִישׁ-הַבְּנִי – soubojový válečník 17, 4 a 17, 23

Doslova „muž-mezi“. Keith Bodner vidí v tomto spojení „vítěze“ tedy muže, který jako poslední zůstane na konci bitvy naživu. Goliáš je tady „vítězem“ neboli „hrdinou, rekem“ na Pelištejské straně a takovou osobnost Pelištejci očekávají i na straně protivníka.¹⁹

¹⁸BECK, John A. David and Goliath, a story of place: the narrative-geographical shaping of 1 Samuel 17. *Westminster Theological Journal* [online]. 2006, vol. 68, issue 2, s. 321-330 [cit. 2013-05-9]. Dostupné z: EBSCOhost. S. 325–326.

¹⁹BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. S. 177.

V závěrečném exkurzu se setkáme ještě s jedním možným vysvětlením tohoto zvláštního spojení.

מְנוֹר אֶרְגִּים – tkalcovské vratidlo 17, 7

Toto slovní spojení je skutečnou záhadou. Jasný je v podstatě jen kořen ארג , který znamená *tkát, utkat*. אֶרְגִּים je pak *tkalcovský člunek*. מְנוֹר je hapax legomenon a je překládáno jako *vratidlo*²⁰. Na tkalcovském stavu je právě vratidlo tou největší a nejtěžší částí. Právě tak měla být silná násada Goliášova kopí.

אֶפְרַתִּי – Efratejec 17, 12

I ČEP se zde drží originálního textu a nepřekládá אֶפְרַתִּי jako Efrajimec. Neboť Efrata byl původní starobylý název pro Betlém (Gen 35, 19; 48, 7). Efrata znamená *úrodná*²¹. V užití ukazovacího zájmena „syn toho Efratejce“ mohla být snaha redaktora, spojit Davidův debut s předchozí kapitolou o jeho pomazání za krále.²²

בִּילְקוּט – váček 17, 40

Jde o hapax legomenon a vychází z kořene לקט *sbírat, paběrkovat*, takže jde zřejmě o nějaký druh plátěného pytle malého obsahu. Po žních toho na poli mnoho nezbyvalo, takže na paběrky rozhodně nebylo třeba velkého vaku.

אֶדְמֹנִי – červenohnědý 17, 42

V ČEPu i v BK se tento výraz překládá jako *ryšavý*. Gesenius jej překládá jako *zrzavý*²³, ovšem těžko si asi můžeme představit zrzavého Hebrejce. Pravděpodobně měl ale David odlišnou barvu kůže než jeho bratři, o kterých se v 1S dozvídáme jen informaci o jejich výšce nebo pořadí narození. David tedy musel být na první pohled odlišný od ostatních.

Zajímavé je, že se slovo אֶדְמֹנִי vyskytuje v Tanachu už jen na jednom místě, a to v Gen 25, 25 při popisu Ezauova vzezření ihned po narození: „*První vyšel celý červenohnědý a chlupatý jako kožíšek; toho pojmenovali Ezau.*“ Davida a Ezaua tedy spojuje stejný typ barvy kůže a vlasů nebo možná ještě něčeho dalšího. Jméno Ezau totiž znamená *chlupatec*,

²⁰ GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. S. 644.

²¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 79.

²² ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. 103.

²³ GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. S. 10.

pokrytý srstí, ale jak Heller uvádí, je to jedno z nejméně jasných jmen v Tanachu.²⁴ Pokud bychom se drželi asociace na postavu Ezaua, pak by ovšem na Davida příliš neseděla charakteristika, že byl pěkného vzhledu (1S 16, 12). Je docela možné, že s Ezauem jednoduše sdílel pouze onu nezvyklou barvu kůže, ale nic víc. Jedním z možných vysvětlení této Davidovy odlišnosti by mohla být jeho matka, která nemusela být matkou jeho bratrů. Jišaj mohl mít více žen najednou nebo si mohl po smrti první ženy vzít další, která mu porodila Davida. Tato teorie by ovšem nefungovala v případě Ezaua a Jákoba, jelikož to byla dvojčata. Případně bylo snahou vypravěče upozornit na skutečnost, že David v sobě nosí jak část z podstaty Ezaua, tak část z Jákoba. Ezau byl lovec a válečník, červenohnědý. Druhorozený Jákob byl naopak pastýř, který i přes postavení nejmladšího syna přeci přesáhl svého bratra. Navíc byl velmi vnímavý k Hospodinu.

יְהוָה – čelo 17, 49

Význam tohoto slova je poněkud komplikovaný. יְהוָה znamená *čelo* a objevuje se v Tanachu v těchto tvarech: יְהוָה (Ex 28, 38), יְהוָה (Ez 3, 9), יְהוָה (2Pa 26, 19). Ve významu *čelo* se objevuje také tvar יְהוָה (Ez 9, 4), což je femininní tvar plurálu. Jenomže יְהוָה je ve skutečnosti maskulinum²⁵. Podobný tvar, ovšem v singuláru יְהוָה je i v našem narativu (v. 6), ale tentokrát ve významu *holenice*²⁶. Ve verši 49. se pak objevuje יְהוָה opět ve významu *čelo*.

Zdá se, že tvar slova a jeho význam není až tak jednotný, a proto by bylo možné přeložit slovo יְהוָה ve 49. verši taktéž jako *holenice*. V narativu se totiž říká, že Goliáš po zásahu kamenem do čela spadl tváří k zemi, ale mnohem pravděpodobněji by upadl na záda, nikoliv před sebe. Kdyby ovšem kámen trefil holeň, pak by se hrdina skácel bolestí skutečně před sebe. Můžeme namítat, že podle 6. verše měl Goliáš kryté holeně bronzovými holenicemi, ale ve 49. verši se říká, že kámen čelo/holenici prorazil. Ať už to byla holenice nebo Goliášovo čelo, v každém případě to nic nemění na Boží participaci při tomto nerovném zápase.

²⁴ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 368–369.

²⁵ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8. S. 92.

²⁶ GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. S. 594.

2.2 Slovní pole

Každá biblická kniha nebo větší či menší ohraničený celek má svůj specifický slovník, respektive slovník, který užívá vypravěč. Jde o slovesa nebo substantiva určitého kořene, který má v textu nejvyšší frekvenci. Podle počtu slov stejného kořene můžeme snáze rozpoznat, na co vypravěč v textu klade největší důraz, na co chce upozornit a kde má čtenář hledat odpověď na smysl textu.

V našem narativu se nám na první čtení může zdát, že jde o klasický „královský příběh“. Země jednoho národa byla ohrožena jiným národem, byla vyhlášena válka a je třeba rozhodnout, kdo se stane tomu druhému poddaným. Jenomže slovo *král* má v našem narativu velmi nepatrné zastoupení – objevuje se pouze 3krát. Takže můžeme soudit, že král a královský úřad vůbec tu nehraje ústřední roli.

Naopak vůbec nejčastěji je zde zastoupen kořen *רָמַח* říkat (25krát). V našem narativu se tedy velmi často mluví. Robert Alter tvrdí, že v tomto narativu není důležité ani tak to, co se říká, jako spíš pouhý akt mluvení.²⁷ S tím ovšem nesouhlasím, protože postavy vtahují čtenáře do děje skrze svou přímou řeč a naznačují, že právě v jejich promluvách je cosi důležitého, na co má čtenář orientovat svou pozornost. A bude to právě přímá řeč hlavní postavy, v níž je obsaženo nejdůležitější sdělení celé 17. kapitoly, jak uvidíme později.

Dalším častým kořenem je *עָרַךְ* *postavit se do řady, seřadit, uspořádat* (18krát) a z něho odvozené substantivum *מַעְרָכֹת* *řady, válečné řady* (12krát). Častěji se mluví o izraelských řadách nebo o řazení izraelských vojáků, méně pak o pelištejských. A jen David používá spojení: *מַעְרָכֹת אֱלֹהִים חַיִּים* (řady živého Boha) ve 26.v. a 36.v. a další spojení:

אֱלֹהֵי מַעְרָכֹת יִשְׂרָאֵל (Boha izraelských řad) ve 45. v. Opět tu máme kontrast mezi tím, jak jsou v narativu vnímány bojové řady u izraelských mužů a Pelištejců a jak je vnímá hlavní postava. Kořen *עָרַךְ* je navíc kultický termín, který se nejčastěji vyskytuje v knize Leviticus v souvislosti s obětními řady. Slovo je také spojeno s chleby, které Mojžíš uspořádal na stole ve stanu setkávání při posvěcování svatyně (Ex 40, 22).²⁸ To vše naznačuje, že jde o svatou válku.

Podobně je na tom i kořen *לָחַם* *bojovat, válčit, vést válku* (14krát) a substantivum *מִלְחָמָה* *válka* (9krát). Kořen znamená také *chleba* a souvisí s předkladnými chleby, které se

²⁷ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. New York: Basic Books, 1981, 195 s. ISBN 04-650-0427-X. S. 79.

²⁸ BOTTERWECK, Gerhard Johannes et al. *Theological dictionary of the Old Testament*. Cambridge: William B. Eerdmans, 2001, 615 s. Volume 11. ISBN 0-8028-2335-1. S. 335.

každý týden kladly na stůl ve stanu setkávání.²⁹ Opět jde o kultický termín. Válečné řady a bitva samotná jako by byla předkladným chlebem pro Hospodina.

Hned v závěsu, co se výskytu týče, je kořen **דבר** *mluvit* (13krát) a z něho vytvořené **דבר** *slovo, věc, událost* (5krát). Jak už bylo zmíněno, v našem narativu se často pronášejí slova a mluví se o slovech, jež už byla pronesena. Z textu lze vyčíst, že Saul a jeho muži se zpočátku báli nejen Goliášova vzezření, ale také jeho slova (v. 11). Pelištejec po nich žádal nerovný souboj, v němž by prohra měla pro Izrael téměř likvidační následky. Důležité ovšem je, že se Goliášovo slovo Davidovým (a tedy Hospodinovým) zásahem neuskuteční.

Později převládne u izraelských vojáků strach na základě vizuálního zážitku. Slovem je tedy možné děsit, ale také naopak dodat odvalu a naději: „*Slova, která David promluvil, se roznesla, hlásili je Saulovi a on ho přijal. David Saulovi řekl: Člověk nesmí klesat na mysl. Tvůj služebník půjde s tím Pelištejcem bojovat. (...)...protože potupil řady živého Boha*“ (v. 31; 32; 36b). Zde je vidět, že Davida nijak nerozrušuje Goliášovo okázalé předvádění, nýbrž jsou to Pelištejцова urážlivá slova, která jej tak dráždí.

Další kořeny se vyskytují už v menším rozsahu, ale přesto je zmíním: **הלך** *jít* (11krát); **בוא** *přijít* (8krát). Jde o kořeny vyjadřující pohyb. **לָקַח** *vzít* (8krát); **עבד** *ctít, sloužit* (8krát) a z něho odvozené **עֶבֶד** *otrok, služebník* (7krát). A nakonec **היה** *být* (8krát) a **נכה** *bít, zabít mečem* (8krát). Jde o protikladná slovesa, vyjadřující existenci a ukončení existence.

Zde se na chvíli zastavím u kořene **עבד**, které se v našem narativu vyskytuje ve slovesném tvaru pouze jednou, a to v první promluvě a zároveň výzvě Goliáše k Izraelcům: „*Když mě v boji přemůže a zabije mě, budeme vašimi otroky. Avšak jestliže já přemohu jeho a zabiji ho, budete vy našimi otroky a budete nám sloužit*“ (v. 9). Jak je uvedeno výše, kořen **עבד** znamená nejen *sloužit* ve smyslu *být poddaným, otrokem*, ale znamená také *ctít, uctívat božstvo*. Je to tedy kultický termín. Slova pronesená Goliášem nebyla jen výhružkou skýtající možnost ztráty svobody a své samostatnosti, ale možná se za nimi skrývala spíše hrozba modloslužby. Poražený národ nejenže ztratí svou zemi, ale může být nucen uctívat cizí bohy. A když národ přijde o svého boha, ztratí s ním i svou jedinečnost.

Ze substantiv se nejčastěji vyskytuje slovo **אִישׁ** *muž* (21krát), které obyčejně vyjadřuje protiklad ke slovu **נָעַר** *chlapec*.³⁰ Muž tedy vyjadřuje dospělého muže staršího dvaceti let, který je schopen bojovat (Nu 1, 3).

²⁹ GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. S. 536.

Po něm následují již zmíněné výrazy מְעִרְכֹת; מְלִחְמָה; עֶבֶד a dále רֹאשׁ hlava (6krát), נְחֹשֶׁת bronz (5krát), מֶעַץ meč (5krát) a zmíněné דְּבָר.

2.3 Často používaná slovní spojení

Význam frekvence slovních spojení je podobný jako u slovních polí. Vypravěč je opakuje s cílem upozornit na ně.

Nejčastěji, tedy čtyřikrát (v. 2; 19; 24; 25), se v našem narativu objevuje spojení אִישׁ יִשְׂרָאֵל (muž izraelský/muž Izraele/Izraelec), a to ve tvaru singuláru, přestože podle kontextu jde o muže v plurálu. Jen v jednom případě (v. 52) je použito spojení אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה (muži izraelští a judští), a to v závěru narativu při triumfálním pronásledování stahujících se Pelištejců.

Je zajímavé, že plurální tvar slova muž je užit až teprve ve spojení Izraele s Judou/Judskem. Jakoby Izrael byl jen jakýmsi polovičatým mužem a teprve ve spojení s Judou představoval muže plnohodnotného, plnou bojovou sílu jednoho národa.

Dalším spojením je מְעִרְכֹת יִשְׂרָאֵל (izraelské řady), které se objevuje v kapitole třikrát (v. 8; 10; 45). Izraelskými řadami jsou myšleny válečné řady, muži seřazení do vojenského nástupu stojící v pozoru a čekající na rozkaz k zahájení bitvy. Právě takto chápe válečné řady Pelištejec Goliáš a k tomu se ptá: „Proč vycházíte a řadíte se k bitvě?“ Goliáš považuje bitvu předem za vyhranou. Dodává: „Dneska jsem potupil izraelské řady.“ Jak Goliáš, tak i Izraelští muži považují své válečné řady pouze za vojsko sloužící králi, jen David v nich vidí hlubší význam, když říká: „...já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad, kterého jsi potupil.“ Pro Davida tato bitva neznamena jen udržení si vlastní země, ale především zachování svého Boha. Jde o svatou válku a tento zásadní fakt pochopil jako první právě David.

Dvakrát (v. 11; 24) se v kapitole objevuje אִירָאוּ מְאֹד (a velmi se báli). Oba výskyty jsou ještě doplněny o další slovesa vypovídající o naprosto zničené morálce izraelských mužů. V 11. verši אִירָאוּ מְאֹד וַיִּחַתּוּ (děsili se a velmi se báli) se objevuje kořen חתת , který znamená být

³⁰ RINGGREN, Helmer a Gerhard Johannes BOTTERWECK. *Theological dictionary of the Old Testament*. Michigan: William B. Eerdmans, 1974, 479 s. Volume 1. ISBN 0-8028-2325-4. S. 223.

pln děsu, být zbaven odvahy. Ve 24. verši situace graduje a izraelští muži po opětovném spatření Goliáše: מִפְּנֵי יְיָ וְיִירָאוּ מֹאד (utekli před ním a velmi se báli).

Vývoj od *děsili se* k *utekli* vypovídá spíše o absenci důvěry v Boha než o bojácnosti Izraelců. Ani hrozivost Pelištejců a Goliáše samotného není dostatečným důvodem k panice, jak nakonec David názorně předvedl. Není to tedy odvaha, nýbrž víra v Hospodina, co postavy v našem narativu postrádají.

Z těchto duplikovaných slovních spojení je patrné, že vypravěč upozorňuje na skupinu lidí, jichž se celý příběh týká, tedy na izraelské muže. Dále upozorňuje na izraelské řady ve smyslu válečného shromáždění. To má i náboženský rozměr, jehož si je vědom jen David. A do třetice dává vypravěč jasně najevo, co zmíněná skupina lidí postrádá a co jí tím pádem brání ve správném nahlížení na vlastní bojové řady. Protože s nimi není Hospodin tak jako s Davidem, jejich vnímání situace je pokřiveno, čímž sami sebe ohrožují.

2.4 Jména postav

Vlastní jména mají referenční význam – odkazují na vlastnosti postavy nebo na její určení. Slouží v podstatě jako jednoslovné nebo víceslovné kategorie, na které si čtenář „navěšuje“ vlastnosti postavy, jež postupně sbírá v průběhu čtení.³¹ Prakticky všechny biblické postavy mají tzv. *nomen omen* (lat. jméno znamení), které svým významem vystihuje svého nositele.³²

Pokud jde o Goliáše, má nehebrejské jméno, jehož význam je odvozován buď z kořene הלל , který odkazuje na význam jako: *uprchlík, vyhnanec*. Případně vychází z kořene ללל , což znamená *válet se v krvi (být zabit mečem)*. Jméno je v podstatě věštbou Goliášovy porážky.³³

Slovo *Pelištea* nebo *pelíštejský* je pak odvozeno z kořene פלש a znamená – *válející se v prachu*. Pelištejci jsou určeni k tomu, aby se po porážce váleli v prachu.³⁴

Jméno jak Pelištejců, tak Goliáše předpovídá jejich osud a určení – jsou předurčeni k porážce. Goliáš je vyhnanec, vyvrhel a jeho osudem je smrt mečem. Jména mají tedy proleptický charakter, protože odhalují něco z budoucnosti jejich nositele.³⁵

³¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8. S. 72–73.

³² VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992, 152 s. ISBN neuvedeno. S. 43.

³³ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 138.

³⁴ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 381.

Důležitý je také výskyt jmen postav, které se v narativu objevují. Vůbec největší počet výskytů mají Pelištejci obecně (39krát), z nich se pak vyčleňuje *תְּלִישְׁתֵּי* *ten Pelištejec* (25krát), tedy Goliáš osobně. Zajímavé je, že Goliášovo jméno se v textu vyskytuje pouze 2krát. Mohou být dvě vysvětlení. Buď je záměrem vypravěče vyjádřit pohrdání nejmenováním hlavního protivníka, jakoby chtěl vypravěč říci, že Goliáš je „jen nějaký jeden z Pelištejců“. Nebo naopak chce zdůraznit hrůzu, jakou měli izraelští muži nejen z jeho vzezření, jeho slov, ale i jeho jména. Víme, že ve starověku platilo, že znát něčí jméno, znamenalo jej ovládat, mít jej ve své moci. Izraelci se Goliáše mohli bát do té míry, že je děsilo i pouhé vyslovení jeho jména. Věřili, že jej nemohou mít ve své moci, že takového protivníka není možné ovládnout. Jméno Goliáše tedy v narativu nevysloví žádná z postav, ale samotný vypravěč, když dvakrát představuje a charakterizuje postavu, která právě přichází na scénu. Proto třetí možností je, že postavy jeho jméno ani znát nemusely, a proto je nemohly ani vyslovit.

Davidovo jméno³⁶ se v textu vyskytuje 36krát a s lehkostí tak přebíjí Saula, jenž má jen 18 míst výskytu, tedy rovnou polovinu. V kontextu s předchozí kapitolou Davidova pomazání za krále, se tu David fakticky dělí se Saulem jak o vládu, tak o pozornost, kterou na sebe v textu strhává. Saul je sice král, a tudíž významná postava, ale hlavní postavou, která určuje děj a na níž bude záviset jeho rozuzlení, je postava Davida.

Kdybychom tedy neměli k dispozici celý text a neznali ani jeho obsah, ale znali frekvenci s jakou se Davidovo jméno a jména dalších postav na scéně objevují, nebylo by vůbec těžké odhadnout, které postavy budou mít v narativu hlavní slovo.

Za Saulem následuje Izrael obecně (15krát), včetně přídavných jmen. Dále se v textu 6krát vyskytuje *הַיְהוּדִים* a 4krát *אֲלֹהֵי דָוִד*, a to vždy v Davidově přímě řeči, tedy až na jednu výjimku, kterou je Saul, jak uvidíme později. Vůbec nejvyšší jejich frekvence je ve 45–47 v., což bude rozebráno v jiné kapitole.

Nicméně je zde jasně patrná odlišnost Davida od ostatních postav. Jen on hovoří o Hospodinu a útok Pelištejců považuje za útok proti Bohu. Zatímco od Saula se Bůh odvrátil, k Davidovi se naopak jeho pozornost upnula a David je tím silně vnitřně ovlivněn, což se projevuje v jeho slovech a jednání.

---

³⁵ SKA, Jean Louis. *"Our Father Have Told Us": Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives*. Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1990, 129 s. ISBN 88-7653-593-4. S. 88.

³⁶ *דָוִד* znamená *milý, milovaný*. HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 147.

2.5 Čísla

Vypravěč v našem narativu také zmiňuje poměrně velké množství čísel. Hodnoty různého druhu se zde objevují 11krát.

Zastoupeny jsou jednotky míry v případě Goliášova popisu: 6 loktů a 1 píd' dávají téměř 3 metry³⁷. Jednotky váhy: 5 tisíc šekelů bronzu je přibližně 57 kilogramů. Tolik měl vážit Goliášův pancíř. Hrot jeho kopí měl vážit 6 set šekelů železa, což je asi 7 kilogramů. Vypravěč nám tedy dává poměrně detailní popis Goliášovy výzbroje.

Dále se v textu objevuje počet 8 Jišajových synů a z toho 3 nejstarší, kteří odešli bojovat.

Jinou skupinu čísel představuje 1 éfa praženého zrní, tedy asi 36 litrů. Tu měl David na příkaz svého otce přinést spolu s 10 kusy sýra pro velitele nad tisíci a 10 chleby pro své bratry. Desítka je číslo dokonalosti, úplnosti a uzavřenosti a náleží Bohu – jako desetina úrody.³⁸ Jišaj tedy posílá Davida do svaté války s desátkou. Jméno Jišaj navíc pravděpodobně znamená „zde je Hospodin“ a ekvivalentem by mu mohlo být i spojení „muž Boží“.³⁹

Nesmí chybět i poslední výskyt: 5 hladkých kamenů, které si David vybral z řeky na skolení protivníka. Pět prstů má lidská ruka a ruka obecně je ve starověkém myšlení nástrojem moci, proto je i číslo pět považováno většinou za číslo moci.⁴⁰ Pět oblázků také může symbolizovat pět knih Tóry.⁴¹

Asi nejzajímavějším číslem celého narativu je 40 dní, což byla doba, po kterou se Goliáš stavěl izraelským mužům na odív, a to každého rána a každého večera.

Zatímco se žádná z předchozích zmíněných hodnot v Tanachu neobjevuje v nějaké zajímavé souvislosti a většina má jen jeden výskyt právě v našem narativu, v případě čtyřiceti dnů je situace mnohem zajímavější.

V Tanachu je 16krát zmíněna doba čtyřiceti dnů, nejméně v Tóře (12krát). Čtyřicet dní trvala potopa na zemi (Gn 7, 4; 12; 17), čtyřicet dní trvalo balzamování Jákobova těla v Egyptě, aby pak mohlo být odneseno do země zaslíbené (Gn 50, 3). Stejnou dobu trvala Mojžíšova přítomnost na hoře Chorébu, při níž mu byly Hospodinem darovány desky smlouvy (Ex 24, 18; 34, 28; Dt 9, 9; 11). Když Mojžíš s hory sestoupil a zjistil, že se mezitím

---

³⁷ *Výklady ke Starému zákonu II. :Jozue – Ester. 2. vyd.* Připravila Starozákonní překladatelská komise. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. 735 s. ISBN 80-7192-150-5. S. 202. V případě Goliášovy výšky je také zajímavé, že Vatikánský kodex (4. stol.) a kodex Alexandrijský (5. stol.) uvádějí mnohem menšího Goliáše. HAYES, Daniel J. Reconsidering the Height of Goliath. *Journal of the Evangelical Theological Society*. S. 704.

³⁸ HELLER, Jan. *Symbolika čísel a její původ*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2003. 34 s. S. 13.

³⁹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 249.

⁴⁰ HELLER, Jan. *Symbolika čísel a její původ*. S. 9.

⁴¹ BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. S. 186.

mezi lidmi rozmohla modloslužba, v rozčilení desky rozbil a ležel čtyřicet dní a nocí na zemi a Hospodin se nad lidem nakonec smiloval (Dt 9, 18; 25). Další Mojžíšovo vystoupení na horu trvalo stejný počet dní jako poprvé (Dt 10, 10). Čtyřicet dní trval průzkum zaslíbené země, a tolik let pak Izrael pobýval na poušti jako trest pro generaci, která se provinila během putování z Egypta (Nu14, 34). Eliáš putoval k Chorébu po čtyřicet dní a nocí, aby pak od Hospodina vyslechl, jaký bude další osud králů i jeho samotného jako proroka (1Kr 19, 8). Ezechiel ležel tolik dní na pravém boku, aby nesl „nepravost judského domu“, když Hospodin ohlašoval svůj soud (Ez 4, 6). Další z proroků, Jonáš, ohlásil, že za čtyřicet dní dojde ke zkáze Ninive (Jon 3, 4).

Zdá se, že doba čtyřiceti dní je obdobím jakési „karantény“, během níž se rozhodne buď o osudu národa nebo dojde k zásadní změně hodnot a pořádku ve společnosti.

2.6 Motivy

V naratologii jde o nejmenší dějovou jednotku epické struktury, kterou již nelze více dělit. Je to vlastně základní prvek, který je totožný se slovem, větou nebo větším textovým úsekem.⁴² K motivům dojdeme pomocí rozkladu tématu, tedy obsahu díla.⁴³ Motivy se mohou opakovat nebo se stavět do protikladů, případně se stupňovat do vyšších celků.

Ty motivy, jež mají zásadní vliv na děj a posouvají jej dopředu, jsou motivy *dynamické*. Naopak o *statických* motivech mluvíme v případě, že nemají vliv na plynutí děje nebo jej přímo zastavují.

Motiv, který se víckrát opakuje a stále znovu z narativu vystupuje, je motivem hlavním, říká se mu *leitmotiv*. Ostatní motivy jsou pak *vedlejší*.⁴⁴

Motivy mohou být také *vázané* nebo *volné*. Vázané motivy jsou ty, které není možné při reprodukci narativu vyloučit, protože by byla přerušena souvislost vyprávění. Ty, které je možné vynechat, jsou volné motivy.⁴⁵

Pastýř ovcí versus profesionální voják. Jde o nejcharakterističtější motiv našeho narativu, jehož prostřednictvím se má ještě více zdůraznit Hospodinova aktivita v zákulisí příběhu a zároveň i charaktery obou hlavních postav.

---

⁴² MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012, 699 s. ISBN 978-80-200-2048-2. S. 327.

⁴³ MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. S. 328.

⁴⁴ KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1997, 573 s. ISBN 80-00-00527-1. S. 334.

⁴⁵ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. 1. vyd. Přeložili Jiří Pelán a Libuše Valentová. Praha: Triáda, 2000, 336 s. ISBN 80-86138-27-5. S. 70.

Kontrast mezi dvěma hlavními protagonisty se v textu objevuje u každé z postav v jiné intenzitě. Zatímco se vypravěč hned na začátku zabývá velmi podrobným popisem Goliášova zevnějšku, především co se týče jeho zbroje, a nechá postavu ještě ke všemu promluvit, aby svými slovy korunovala i svůj vzhled, u Davida je situace jiná. Postava se odhaluje postupně. Nejprve vypravěč zmíní, že David byl nejmladším synem Jišaje, což jej zařadí mezi nezpůsobilé válečného tažení kvůli nízkému věku a poté je postava charakterizována jako „pastýř ovcí krásného vzhledu“. V tomto místě je kontrast mezi postavami na vrcholu. Poté se rozdíl nepatrně dorovnávají, když David přizná své skutečné zásluhy při obraně otcových stád, ale v zápětí se velmi rychle opět prohloubí ve finálním setkání obou mužů, kdy je Pelištejec plně ozbrojen, zatímco David minimálně.

Strach. Je také silným motivem v našem narativu. Jednou z příčin je právě Goliáš, ale hlavní příčinou je nedůvěra v Boha. Proto je tento motiv blízký motivu z knihy Numeri 13. kapitoly, která popisuje vyslání zvědů do zaslíbené země. Všichni, kteří se vrátí zpět, považují za nemožné zemi obsadit, kromě Káleba z kmene Juda a kromě Jozua z kmene Efrajim. Ti se na rozdíl od zbytku národa dožili vstupu do Kenaanu právě pro svou důvěru v Hospodina. V našem narativu proto David vystupuje jako „nový“ Kaleb, pokud se budeme držet rodového spříznění.

Jde spíše o motiv statický, neboť strach paralyzuje jak většinu postav, tak i tok narativu.

Odměna. Jde o poměrně výrazný prvek a je jakýmsi pokusem krále motivovat své vojáky k akci. Jeho snaha se u armády mine účinkem a naopak zapůsobí na člověka, kterého by čtenář v takové scéně nečekal.

David si nechá mnohokrát zopakovat, jaká odměna čeká vítěze v ohlášeném duelu, přestože stejná slova již sám slyšel. Důsledkem jeho vypytování je, že se dostane do Saulovy pozornosti a cesta k narativnímu finále je pro Davida otevřená. Proto jde o motiv dynamický.

Urážka Boha. Je velmi často opakovaný (6krát) a výrazný motiv vyvolávající emoce, proto jej považují za leitmotiv. Dvakrát se vyskytuje spojení urážka Izraele a třikrát přímo urážka Boha nebo jeho válečných řad. Přestože se může zdát, že David přijme Pelištejcovu výzvu kvůli vidině odměny, to co jej skutečně vyprovokuje k akci, je právě znevažování a urážení jeho Boha. Tento fakt posouvá celý děj velmi výrazně dopředu a je součástí samotného jádra narativu.

Pro izraelské muže je smysl Goliášova předvádění mimo jiné také v potupě izraelského národa a smyslem války je uhájit i svou vlastní čest, jak je patrné v 17, 25a: „*A nějaký Izraelec řekl: Viděli jste toho muže, co vystoupil? Vystupuje, aby tupil Izraele*“, ale David smýšlí jinak: „...*Vždyť kdo je ten neobřezaný Pelištejec, že tupí řady živého Boha?*“ (17,26b). David potupu nevztahuje na sebe nebo na lid jako celek, ale na svého Boha. Válka je vedená Bohem skrze Davida.

2.7 Témata

Téma je ideový a dějový základ díla.⁴⁶ Je to určitý výsek skutečnosti, který je v literárním díle zobrazen. Skládá se z motivů.

Vítězství na základě víry v Boha. Je asi nejvýraznějším tématem a opět je můžeme spojit s postavou Jozua, respektive celou novou generací, která vstoupila do Kenaanu a podařilo se jí zemi obsadit s Hospodinovou pomocí. Rozdíl je ovšem v tom, že zatímco v knize Jozue Hospodin sám poměrně často promlouvá a tím udává lidu směr, zde se jeho slova explicitně neobjeví, ale hlavní postava jedná tak, jakoby byla pronesena.

Svatá válka. Taktéž i téma knihy Jozue a Předních proroků vůbec. V našem narativu ale jen David považuje boj za svatou válku, později pochopí i Saul, o co jde, když Davidovi povolí účastnit se souboje a posílá jej do boje dokonce s požehnáním: „*Jdi; Hospodin buď s tebou!*“

Kritika krále. Toto téma jde ruku v ruce s tématem potvrzení Davidova pomazání za krále, které se objevuje v předchozí kapitole 1S 16. Davidovým vyvolením přestal být Saul předmětem Hospodinova zájmu. Naše 17. kapitola je tedy vyvrcholením celého aktu pomazání, a teprve zde je vidět praktický důsledek Božího vyvolení. Saul neselhal v tomto příběhu kvůli nedostatku odvahy, ale už mnohem dříve pro překračování svých pravomocí a toto je první tvrdá konfrontace s realitou, že už není fakticky králem Izraele.

V kontextu Předních proroků jde pak o kontrast role krále a pastýře. V našem narativu je role pastýře vyzdvížena na úkor krále. Možná je za tím určitá kritika královského úřadu vůbec. Pastýř se více podobá roli soudce (jakéhosi správce), která byla pro Hospodina mnohem přijatelnější na rozdíl od královského úřadu, před kterým varoval.

---

⁴⁶ KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. S. 515–516.

David se v našem narativu nápadně podobá soudcům z minulosti, až na to, že sám neshromažďuje lid k obraně. Objevuje se ale stejně nečekaně v době největší krize a místo armády s sebou nese svého Boha. Stává se z něj pastýř-vysvoboditel. Saulovi se na rozdíl od Davida nikdy nepodařilo naplnit funkci vysvoboditele, kvůli které si lid kdysi krále vyžádal. Ne náhodou Saulovo jméno znamená *vyžádaný*⁴⁷. V podstatě se tu naznačuje, že pořádek a systém, který fungoval v minulosti a byl ustanoven Hospodinem, stále funguje a není potřeba jej nahrazovat moderním královským zřízením, které očividně neplní svůj vytoužený účel.

2.8 Členění textu

Tradiční židovské členění rámuje textové celky *petuchou* (otevřený oddíl) a *setumou* (uzavřený oddíl). Mnohdy se výskyt *petuchy* neslučuje s klasickým novodobým křesťanským dělením textu na kapitoly.

Podle židovského dělení by tedy náš narativ nekončil 58. veršem, ale přesahoval by do 18. kapitoly a 5. verše. Text v 18. kapitole totiž logicky a dějově navazuje na konec 17. kapitoly.

- 1 *I skončil rozhovor se Saulem. Jónatan přilnul celou duší k Davidovi, zamiloval si ho jako sebe sama.*
- 2 *Saul ho totiž vzal onoho dne k sobě a nedovolil mu vrátit se do otcovského domu.*
- 3 *A Jónatan uzavřel s Davidem smlouvu, neboť ho miloval jako sám sebe.*
- 4 *Jónatan svlékl plášť, který měl na sobě, a dal jej Davidovi, též své oděni i s mečem, lukem a opaskem.*
- 5 *A David podnikal výpravy, a kamkoli ho Saul poslal, měl úspěch. Proto ho Saul ustanovil velitelem nad bojovníky. To se líbilo všemu lidu i Saulovým služebníkům.*

Větší oddíl v narativu nazýváme *epizodou*, menším pododdílem epizody je pak *scéna*. V narativu máme hlavní *makrozápletku*, ale může tam být i *mikrozápletku* v epizodě, neboli *epizodická zápletku*. V našem případě je příběh Davida a Goliáše epizodou se svou mikrozápletkou a je součástí velkého narativního celku – davidovského cyklu, s makrozápletkou.

---

⁴⁷ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 436.

Epizoda pak může být rozdělena ještě do scén. Hlavními kritérii jsou: změna místa, změna času a změna postav, respektive vstup postavy na scénu nebo její odchod.⁴⁸ Tohoto způsobu členění textu se v kontextu židovského členění přidržím.

Úvodní expozice (17,1–3) obsahuje popis lokality, ve které se následující děj bude odehrávat. Představeny jsou obě bojující strany, chybí zde jinak častý časový údaj, kdy k bitvě došlo.

První scéna (17,4–11) je uzavřena za 11. v. *petuchou* a posluchači je zde představena první ústřední postava narativu – Goliáš a s ním velmi detailní popis jeho výzbroje. Nachází se zde také první přímá řeč vůbec a zároveň první přímá řeč Goliáše.

Následuje vsuvka (17,12–14) v podobě představení druhé ústřední postavy – Davida, jeho otce a bratrů. Je zakončena *setumou*. Vsuvky neposouvají děj vpřed, ale jsou statické. Mají informativní charakter, seznamují s postavami, s místem nebo časem děje. Naopak v případě scény dochází k akci. Případně je v nich děj posouván prostřednictvím přímých řečí.

Za ní následuje další vsuvka, (17,15–16) v níž je zmíněna činnost obou hlavních postav. Jejím záměrem je zřejmě upozornit na odlišnosti mezi Davidem a Goliášem, neboť zatímco se David vracel od Saulovy armády pást ovce do Betléma, Pelištejec se jako nejhroživější válečník stavěl na odívání a děsil protivníky. Vsuvka je opět ukončena *petuchou*.

Následuje druhá scéna odehrávající se v Betlémě (17, 17–19), která je zarámována *setumou* a celá se skládá z jediné přímé řeči Jišaje.

Třetí scéna (17, 20–24) začíná „za časného jitra...“ a mění se v ní místo děje. David odchází z domu v Betlémě a během 20. verše dojde na bitevní pole. Jak bylo řečeno, pro scénu jsou charakteristické akce, jež se projevují množstvím sloves: David časně ráno vstal, naložil zásoby, šel a přišel zrovna během nástupu obou vojsk, nechal věci u výstroje a běžel k vojákům, mluvil s bratry a zrovna v tom vystoupil Goliáš, všichni ho viděli a všichni utekli.

Následující rozhovor mezi vojskem a Davidem tvoří čtvrtou scénu (17, 25–30). Za 25. v. následuje *petucha*. Poprvé se zde vyskytuje Davidův bratr Eliáb, kterého vypravěč nechá promluvit a následně zmizet ze scény. Byl to právě Eliáb, Davidův zřejmě nejstarší bratr, kterého chtěl Samuel původně pomazat za krále, ale jak Hospodin řekl: „*Nehleď na jeho vzhled ani na jeho vysokou postavu, neboť já jsem ho zamítl. Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce.*“ (1S 16, 7). Zde máme první a poslední příležitost nahlédnout do Eliábova nitra skrze jeho pronesená slova. Je z nich cítit opovržení a nenávisť. Vypravěč zde ukázal kontrast mezi oběma bratry a tím také možná podal vysvětlení Hospodinových slov.

---

⁴⁸ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 33.

Pátá scéna (17, 31–39). Ve 31. v. dochází k příchodu nové postavy na scénu, respektive hlavní postava (David) je k Saulovi přivedena a začíná rozhovor. Za 33. a 36. v. je *setuma*. Další je pak v polovině 37. v: ם „*A David dodal: Hospodin, který mě vytrhl ze spárů lva a medvěda, ten mě vytrhne i ze spárů tohoto Pelištejce ם Saul tedy Davidovi řekl: Jdi; Hospodin buď s tebou!*“

Verš 37a je tedy rámován z obou stran *setumou*. Je to první místo v našem narativu, kde se vyskytuje Boží jméno. Celá Davidova věta pak působí jako jeho „vyznání víry“. Možná právě proto ji mezi sebou drží *setumy*. Přejít od perfekta hiphilu הִצִּילָהּ k imperfektu יִצִּילָהּ jasně vyjadřuje Davidovu naprostou jistotu v budoucí Hospodinovo příslibení ochrany. David byl Hospodinem doslova vysvobozen, vyveden (לָצַל) z nebezpečné situace.⁴⁹ Není náhodou, že stejný kořen se objevuje ve verších o vyvedení z Egypta (Ex 3, 8; 5, 23; 6, 6; 18, 9). Davidova jistota pramení ze situace, kterou už David zažil a na základě toho věří, že Hospodinovo příslibení ochrany bude platit i do budoucnosti.⁵⁰ Svou důvěrou pak „nakazí“ Saula – postavu, která by vůči tomu měla být už imunní.

Davidova postava směřuje vertikálně k Bohu, kdežto Saul byl do této chvíle schopen vnímat pouze horizontálně, neboť v kontextu předchozích kapitol byl z Boží vertikální sítě odstřižen. Ale zde v Davidově přítomnosti u něho dochází k nečekanému opětovnému napojení, které je vyjádřeno ve 37b. „*Jdi; Hospodin buď s tebou!*“

Pátá scéna končí 39. v., tedy ukončením rozhovoru mezi Davidem a Saulem a následným Saulovým zmizením ze scény.

Šestá scéna (17, 40–51) obsahuje vrchol narativu jak po dějové stránce, tak i pro hlavní sdělení celého textu. Ve 40. v. se Saul vytratil z děje a nastupuje už delší dobu mlčící postava Goliáše. Následuje rozhovor obou postav a Davidova ústřední přímá řeč (17, 45.–47) je ohraničená z obou stran *setumou*. Zde opět zazní z Davidových úst Boží jméno v nejvyšší frekvenci za celý narativ. *Setumy* zde rámuji nejzásadnější výpověď, na kterou narativ posluchače celou dobu připravoval. David pak svým jednáním potvrdí a zpečetí svá vlastní slova.

Následuje vsuvka (17, 52–53), která odsouvá Davida bokem a informuje o následcích, které jeho boj vyvolal.

⁴⁹ BRUEGGEMANN, Walter. *First and Second Samuel*. Louisville, Kentucky: John Knox Press, 1990, 362 s. ISBN 08-042-3108-7. S. 130.

⁵⁰ AUERBACH, Erich. *Mimesis: zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. 2. vyd. Přeložil Miloslav Žilina. Praha: Mladá fronta, 1998, 479 s. ISBN 80-204-0738-3. S. 16.

Další vsuvka (17, 54) je zřejmě nejen vsuvkou literární, ale i redakční. Zmiňuje se Jeruzalém, který však nebyl ještě v této době dobyt. Proto byl tento verš pravděpodobně přidán až při pozdější redakci.

V sedmé, a tedy poslední scéně (17, 55–58), vypravěč nechá naposledy promluvit Saula, který se opět objevuje v příběhu. Navíc uvádí i novou postavu Abnéra a také jeho nechává vypravěč promluvit. Závěr narativu působí poněkud podivně. Saul hovoří tak, jako by Davida vůbec neznal, přestože se s ním setkal ještě před bitvou s Pelištejci ve svém vlastním sídle (1S 16, 22) a čerstvě pak během bitvy, kdy jej osobně posílá za Goliášem. V 17. kapitole se mu David nikde nepředstavuje, a ani Saul jej nenazývá jeho jménem. Teprve v závěru se ptá na jeho rodovou příslušnost, nikoliv na jméno. Takže zřejmě jeho jméno znal, ale nedokázal si jej zařadit. V 16. kapitole, když Saula zachvátí deprese a jeho služebníci uvažují o využití terapeutického účinku hudby, jeden z jeho služebníků o Davidovi promluví takto: *“Viděl jsem syna Jišaje Betlémského, ten umí hrát. Přitom je to statečný bohatýr, bojovník i muž hbitý v řeči a pohledný, a je s ním Hospodin“* (1S 16, 18b).

Je proto možné, že si Saul v pominutí myslí Davida zafixoval jako Jišajova syna, a proto se zde ptá na jeho otce, aby si jeho vlastní jméno připomněl. Nebo je zpráva o Saulově nevědomosti vypravěčovým upozorněním na Saulův špatný duševní stav.

V textu se pravidelně střídají úseky vyprávění s přímou řečí. Struktura pak vypadá následovně:

1–7 v. vyprávění (7 v.)

8–10 v. přímá řeč (Goliáš 3 v.)

11–16 v. vyprávění (6 v.)

17–19 v. přímá řeč (Jišaj 3 v.)

20–24 v. vyprávění (5 v.)

25–29 v. přímá řeč (David 2 v., lid 2 v., Eliáb 1 v.)

30–31 v. vyprávění (2 v.)

32–39 v. přímá řeč (David 6 v., Saul 2 v.)

40–42 v. vyprávění (3 v.)

43–47 v. přímá řeč (David 3 v., Goliáš 2 v.)

48–54 v. vyprávění (7 v.)

55–58 v. přímá řeč (David 1 v., Saul 3 v., Abnér 1 v.)

Vzniká nám tedy sedm scén a dvanáct úseků, z nichž je patrné, že úvodnímu vyprávění byla věnována stejná pozornost jako závěrečnému, v němž došlo k ukončení a rozuzlení celého děje. Z pravého sloupce je vidět, že Davidovy přímé řeči zabírají dvanáct veršů, tedy nejvíce ze všech postav.

3 Význam Davidových slov v 1S 17, 45–47

Jak už bylo několikrát zmíněno, obsahují Davidova slova ze šesté scény nejzásadnější sdělení celého narativu.

Jsou uzavřena z obou stran *setumou* a je v nich nejvyšší koncentrace Božího jména יהוה a také vyznavačská formule יהוה אלהים se v našem textu vyskytuje 6krát, z toho 4krát zde. Jednou vysloví Boží jméno Saul (37b), ale všechny další výskyty zaznívají už jen z úst Davida. יהוה se vyskytuje 4krát, zde 2krát. Vždy je použije David.

To, co ale dělá z jeho slov nejzásadnější výpověď, je jedno drobné slůvko *בְּ* *být, existovat*, a to ve spojení *בְּ יְהוה אלהים* (17, 46). V doslovném překladu: „*Dnes mi tě Hospodin vydá do ruky, zabije tě a srazím ti hlavu, dnes dám mrtvolu pelištejské armády nebeskému plectvu a bytostem země. A pozná celá země, že je (existuje) Bůh Izraele.*“

Zmíněné spojení je v Tanachu jedinečné. Velmi podobné *בְּ יְהוה* je taktéž unikátní a objevuje se jen v Gen 28, 16 – Jákobův sen v Bét-Elu. V doslovném překladu: „*Procitl Jákob ze svého snu a řekl: Přece je (existuje) Hospodin na tomto místě a já jsem to nevěděl.*“

Jsou to jediná dvě místa v Tanachu, kde je tak explicitně vyjádřena Boží existence.

V Davidově promluvě je jasně definováno, co je to svatá válka: „*Ty jdeš proti mně s mečem, kopím a oštěpem, já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad, kterého jsi potupil*“ (17, 45). Mluvit, jít nebo jednat ve jménu Boha, znamenalo činit to pod vlivem jeho autority, s jeho pověřením a s jeho mocí,⁵¹ proti které nemají zbraně žádnou účinnost. Zbraněmi totiž není možné bojovat proti neviditelnému, nezobrazitelnému Bohu, není možné jej ovládnout ani skrze jeho jméno, protože není ani jeho skutečným jménem. Hospodin je nepolapitelný a protivník jej nijak nemůže dostat do své moci. Existuje jen jedna cesta vlivu, seshora dolů k člověku. Nikoliv od člověka k Bohu. Hospodin není jako bohové jiných národů, které je možné si naklonit a přimět reagovat podle přání člověka. Hospodin je absolutně jiný.

Zatímco verše 45 a 46 jsou určeny Goliášovi a Pelištejcům, poslední 47. verš by mohl být adresován také Izraelcům, zvláště jeho první část. David říká: „*A celé toto shromáždění pozná, že Hospodin nezachraňuje mečem a kopím. Vždyť boj je Hospodinův. On vás vydá do našich rukou.*“ Slova o záchraně, tedy o naději, by měla větší smysl spíše pro Izrael než pro

⁵¹ BROMILEY, Geoffrey W. et al *The International Standard Bible Encyclopedia*. 3. vyd. Michigan: W.B. Eerdmans, 1986, 1060 s. Volume 3. ISBN 0-8028-8163-7. S. 482.

Pelištejce. Nevíme sice, které shromáždění David konkrétně myslí, ale vzhledem k tomu, že se Izraelci po celou dobu vyhroceného konfliktu chovali, jako by žádného Boha neměli a teprve po příchodu Davida se situace začíná měnit, zdá se, že slova spíše patří předně izraelským mužům. Ti mají být definitivně přesvědčeni, že tato konkrétní bitva je svatou válkou, bitvou, jejíž průběh a výsledek má plně v rukou jedině Bůh bez ohledu na velikost nebo podobu protivníka.

Goliáš v celém narativu působí jako symbol božstva. Je silný, má nepřírozenou výšku a nese brnění abnormálně těžké, ve kterém se nedokáže volně pohybovat, a proto má svého štítonoše. Je ozbrojen množstvím zbraní, které nahánějí hrůzu, ale nemůže jimi útočit, proto útočí slovem. Doufá, že jeho impozantní zjev jako obrněného boha bude stačit k porážce nepřítele. Před Izrael vystupuje ráno a večer každý den po dobu čtyřiceti dní. *Ráno* je kultický termín, protože se v tuto dobu konaly náboženské obřady, obětovalo se a byla to ideální doba na *haruspicium* (věštění z jater). Večer zase začínal nový den, respektive východem první hvězdy. Jak ráno, tak i večer, jsou na nebi stále viditelná nebeská tělesa. Goliáš se tedy objevoval a opět mizel současně s nebeskými tělesy. To mnohonásobně zvětšovalo hrůzu, jakou vyvolával. Před izraelskými muži a Saulem, který již nebyl orientován na Hospodina a nedokázal jej pevně zachytit ve svém nitru, se zde demonstrativně předváděl téměř božský protivník. Čtyřicet dní trvalo ultimátum, zda Izrael obstojí a zda dojde ke změně v jeho myšlení. Nakonec je Goliáš sražen Davidovým prakem a padá před ním tváří k zemi, stejně jako pelištejský bůh Dágon před truhlou smlouvy (1S 5). Oba mají uraženou hlavu.

Davidovo vítězství tak nespočívá jen v zabití symbolického božstva, ale v nasměrování Izraele opět k Bohu. David nedodal armádě odvahu, ale přesvědčil ji o existenci Hospodina.

Porážka Pelištejců má tedy mnohem hlubší náboženský význam, než jen porážení nebezpečného národa ohrožujícího Izrael.

4 Narativní analýza

Bible je většinou vnímána jako posvátná kniha, což s sebou může nést obavy o aplikování metody literární analýzy. Nemůžeme Bibli přinutit, aby se stala „obyčejnou literaturou“, když je teologicky motivována, historicky orientována a pravděpodobně kolektivně vytvořena.⁵² S biblickým textem je třeba zacházet jinak, protože jde o velmi specifický text. Je v ní množství různorodého starověkého materiálu. Z velké části jde o příběh, ale obsahuje také poezii nebo právo. Navíc není jen posvátnou knihou starověkého Izraele, ale dodnes slouží dvěma náboženským komunitám: židovské a křesťanské.⁵³

Přesto všechno je psaní historie považováno za identické s psaním fikce, protože oba druhy literatury sdílejí řadu stejných narativních strategií, a proto je možné použít kategorie narativní fikce také pro popsání biblického narativu.⁵⁴ Koneckonců právě moderní, a tedy fiktivní literatura, má své dávné základy v tradiční literatuře. Takže i když je Bible zvláštním typem materiálu, stále je možné s ní zacházet jako s textem.⁵⁵

Narativní analýza patří mezi synchronní metody, tedy metody, které zajímá finální podoba textu. Zároveň je to také metoda zaměřená na čtenáře. S její pomocí se v textu začne zrcadlit jakýsi obraz světa, jehož hodnoty mohou čtenáře nutit, aby je přijal za své vlastní.⁵⁶ Narativní analýza může tomuto procesu napomoci.

Jak už název napovídá, je tato metoda nanejvýš vhodná pro texty narativní, tedy pro příběhy. Věnuje se zkoumání postav, dialogů, jednotlivých narativních entit, jako je vypravěč, implikovaný čtenář nebo adresát. Narativní analýzu zajímá také zápletka, funkce času a úhel pohledu. Věnuje se i způsobu, jak je příběh vystaven a jakým způsobem působí na čtenáře, aby jej vtáhl do svého světa a předal mu systém hodnot, které v sobě uchovává.

4.1 Specifika biblického narativu

Biblický narativ je literárně umělecká forma, která zabírá nejrozsáhlejší část Tanachu. Vůbec nejdelší narativní blok se rozkládá od knihy Genesis po 2. knihu Královskou. V závěsu pak stojí menší narativy, jako je kniha Rút, Ester nebo Jonáš a dále menší narativní oddíly

---

⁵² ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 23.

⁵³ CULLEY, Robert C. *Themes and Variations: A Study of Action in Biblical Narrative*. 1. vyd. Atlanta: Scholars Press, 1992, 190 s. ISBN 1-55540-757-9. S. 7.

⁵⁴ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 24.

⁵⁵ CULLEY, Robert C. *Themes and Variations: A Study of Action in Biblical Narrative*. S. 8.

⁵⁶ SÁZAVA, Zdeněk. *Vědecká exegeze Bible a úkoly ekumenického hnutí*. 1. vyd. Brno: Luboš Marek, 2001, 159 s. ISBN 80-86263-16-9. S. 57.

v prorockých knihách.⁵⁷ Právě příběh Davida je všeobecně považován za nejlepší ukázkou biblického narativu.

Řada literárních teoretiků zabývajících se moderními narativy často označuje biblické příběhy za „tradiční“, někdy „primitivní“, které neznají moderní literární prvky.⁵⁸ Je pravda, že řadu dnešních prvků, které se v literatuře objevují, nelze aplikovat na biblický text nebo jen velmi obtížně. Rozhodně se ale nedá tvrdit, že by biblické texty byly chudší z hlediska děje nebo vnitřního života postav. Ten se zde předpokládá, ale není explicitně vyjádřen.⁵⁹

Přestože se zdá jazyková i smyslová kultura např. homérských básní vyšší než kultura biblických textů, ve skutečnosti homérské básně obsahují velmi jednoduchý obraz člověka a života. Jsou totiž naprosto otevřené čtenáři, nic před ním neskrývají a v podstatě je nemožné je vykládat. Psychologie jejich postav je jednoduchá, také jejich osud je jednoznačný, mají sice prudké, ale jednoduché afekty. V podstatě se příliš nepodobají lidem z reálného života, ale působí jako literární konstrukty. Biblické postavy jsou mnohem složitější.⁶⁰ Často nerozumíme jejich jednání, které buď pochopíme později nebo vůbec ne. Mají složité myšlenky a pocity, které se zjevují jen velmi jemně a nenápadně. Pro své vnitřní zvraty a konflikty pak působí mnohem historičtěji.⁶¹ Dalším rozdílem je i fakt, že zatímco postavy Starého zákona figurují v procesu, který někam směřuje, postavy homérské jsou uvězněny ve stavu neměnného bytí.⁶²

Specifikem biblického textu je rovněž zdůraznění pouze vrcholů děje, vše ostatní je skryto a potřebuje výklad.⁶³ Řada podrobností nám zůstává neodhalena už z důvodu našeho přílišného vzdálení se od světa biblických textů. To co by nám bylo v čase Bible přímou asociací, kterou není třeba nijak zaznamenat a vysvětlovat, musíme dnes složitě vyvozovat.

---

⁵⁷ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 13.

⁵⁸ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 112.

⁵⁹ SCHOLES, Robert E. *Povaha vyprávění*. 1. vyd. Přeložil Marek Sečkař. Brno: Host, 2002, 328 s. ISBN 80-7294-069-4. S. 164.

⁶⁰ AUERBACH, Erich. *Mimesis*. S. 16–17.

⁶¹ AUERBACH, Erich. *Mimesis*. S. 23.

⁶² SCHOLES, Robert E. *Povaha vyprávění*. S. 123.

⁶³ AUERBACH, Erich. *Mimesis*. S. 16.

4.2 Narativ

Řekové rozdělovali díla do tří skupin podle toho, kdo v nich promlouvá. Tam kde vypravěč mluví v první osobě, jde o lyriku. Epika či narativ je charakteristická promluvou jak vypravěče, tak i dalších postav. V dramatu pak hovoří pouze postavy.⁶⁴

Pojmy *narativ* a *vyprávění* se velmi často zaměňují, navíc je zde i lingvistický problém. Jak bude za chvíli patrné, téměř každý badatel používá jiný termín, a proto je pak problém s překladem.

Strukturalisté obecně dělí narativ na dvě části: na *příběh*, do kterého patří i existenty (postavy, prvky, prostředí) a na *diskurs* (discours).⁶⁵ Gérard Genette navrhuje používat pojem *příběh* (story) pro narativní obsah. A pojem *vyprávění* (narrative) pro označení výpovědi, promluvy, či narativního textu.⁶⁶ Řečeno jinak: *příběh* (narrative) je vyprávění jako produkt; *vyprávění* (narration) je akt vyprávění, proces, děj.⁶⁷ Nejjednodušší je asi tato definice: „...*příběh je to, co je v narativu zobrazeno, a diskurs (vyprávění) je způsob, jakým je to zobrazeno.*“⁶⁸

Každý narativ má tedy dvě roviny, skrze které se projevuje – příběh a diskurs. Čtenář pak rekonstruuje příběh teprve až z diskursu, protože to je rovina, na které se s narativem setkává.⁶⁹

Termíny jako *story*, *narrative* mají tedy význam *příběhu*. Slova *discours*, *narrative*, *narration* jsou ve významu *vyprávění*.

4.3 Vymezení textu

Jde o další specifikum biblických textů, protože je někdy obtížné vymezit určitý textový celek.

Každý narativ by měl mít začátek, střed i konec, ale v případě biblických příběhů se hranice často posouvají do ztracena. U textů, jako je kniha Ester, Rút nebo Jonáš, je jednoduché určit začátek a konec. Ale například v případě knih Samuelových je to mnohem

⁶⁴ CULLER, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*. 1. vyd. Přeložil Jiří Bareš. Brno: Host, 2002, 168 s. ISBN 80-7294-070-8. S. 83.

⁶⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. 1. vyd. Přeložil Jiří Bareš. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. S. 18.

⁶⁶ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse: an essay in method*. 1st. Translated by Jane E. Lewin. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1980, 285 s. ISBN 13: 978-0-8014-9259-4. S. 27.

⁶⁷ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 6.

⁶⁸ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 18.

⁶⁹ JAVORNICKÝ, David. Zápletka v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 180-206. S. 190.

obtížnější, protože často v momentě, kdy se jeden z příběhů chýlí ke konci, začíná se v něm rodit zase příběh jiný. Často se prolíná více příběhů dohromady, v nichž se střetává několik mikrozápletek s makrozápletkou. Další komplikací je i větší množství postav v příběhu. Záleží pak na tom, skrze kterou postavu se na příběh díváme.⁷⁰

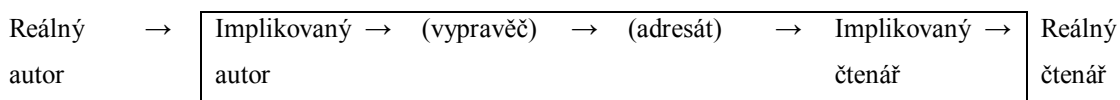
Události v příběhu vytvářejí mikrosekvence, které se různě kombinují a vytvářejí makro-sekvenci a společně pak tvoří celý příběh. Mezi makrosekvencemi a příběhem lze někdy rozeznat přechodovou jednotku, tzv. *linii příběhu*. Ta je strukturována jako celý příběh, ale omezuje se jen na určitou sadu postav. Ve chvíli, kdy se jeden sled událostí týkající se stejných postav projeví jako dominantní prvek příběhu, stává se *hlavní linií příběhu*.⁷¹ V případě 1S 17 je příběh Davida dominantním prvkem, zatímco příběh Goliáše a Saula jsou pouze *podpůrné linie*. Někdy má ale text jednu hlavní linii, která je v momentě jejího ukončení ihned nahrazena novou, jako v případě Elijáše a Elíši. Eliáš tvoří dominantní prvek, dokud je sám, i poté, co je s ním Elíša, který je prvkem podpůrným. Po Eliášově zmizení ze scény se stává dominantní Elíša a podpůrnou linii tvoří Géchazí, případně Naamán.

4.4 Narativní struktura

„Narativ představuje určité sdělení, proto předpokládá dva účastníky, původce a příjemce. Každý z těchto účastníků odpovídá třem entitám. Na straně původce se nachází reálný autor, implikovaný autor a vypravěč (je-li přítomen); příjemce tvoří reálné publikum (posluchač, čtenář), implikované publikum a narativní adresát.“⁷²

Reálný autor a reálný čtenář stojí mimo narativní přenos. Uvnitř textu jsou pak zastoupeni náhradními agenty. Každý text má implikovaného autora a implikovaného čtenáře, ale vypravěč a adresát nemusí být přítomni.⁷³

Struktura vypadá následovně:

Reálný autor je skutečný fyzický autor textu. Nachází se mimo narativ, v němž má svého zástupce, implikovaného autora.

⁷⁰ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. Oxford: Oxford University, 1993, 263 s. ISBN 0-19-213245-8. S. 111–112.

⁷¹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001, 176 s. ISBN 80-7294-004-X. S. 24.

⁷² CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 27.

⁷³ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 93–94.

Implikovaný autor je autor předpokládaný, rekonstruovaný čtenářem. Je projekcí reálného autora a představuje systém hodnot, norem a soudů.⁷⁴ Není to vypravěč, protože nemá žádný hlas a nemůže nám nic říct.⁷⁵ V moderní literatuře je implikovaný autor dobře rozpoznatelný, když čteme různé romány od jednoho autora. Systém hodnot implikovaného autora pak bývá pokaždé trochu jiný, přestože reálný autor je tentýž.

Vypravěč není samotným autorem. Je třeba obě entity odlišovat tak, jako je třeba odlišovat roli od herce, který ji ztvárňuje.⁷⁶ Vypravěč odhaluje myšlenky a pohnutky postav,⁷⁷ protože je nad příběhem a vypráví jej ze svého pohledu.⁷⁸ Často na svou přítomnost upozorní popisem místa, konstatováním nějakých věcí z minulosti, charakteristikou postav, nebo když vyřkne komentář.⁷⁹ V biblickém textu identifikujeme vypravěče na základě uvedení přímé řeči: „a řekl...“, neboť vypravěč je ten, kdo má kontrolu nad dialogy. Nebo když je přerušen tok děje a následně nám vypravěč sdělí nějakou informaci navíc.

Například vypravěčem knihy Deuteronomium je Mojžíš, který mluví k davu. V knize Nehemjáš, Kazatel a v prorocké literatuře mluví vypravěč v první osobě.⁸⁰ Což neznamená, že by promlouval sám autor, ale osobnost stvořená pro účel vyprávění. Vypravěč starověkého a tradičního narativu je vždy „vševědoucí“. Je téměř jako Bůh, ví všechno, dokonce i to, co si Bůh myslí, ale zároveň je velmi selektivní a ne vždy je ochoten se s námi o vše podělit.⁸¹ Vševědoucí vypravěč je zkrátka schopen vidět činy jinak udržené v tajnosti, slyší to, co postava řekne v osamění a zprostředkovává nám její nejniternější myšlenky.⁸² Krásný příklad „vševědoucího“ vypravěče je v Gen 1, protože řada popsanych událostí se stala ještě před stvořením a není žádného svědka těchto událostí.

V textu můžeme rozlišovat mezi vypravěči zdramatizovanými (odkrytými) a nezdrmatizovanými (skrytými). Odkrytý je ten, který je představen jako postava a má rozeznatelný hlas v příběhu. V Bibli máme většinou nezdrmatizovaného a neviditelného vypravěče, a to i přes to, že mluví v první osobě.⁸³

Gérard Genette rozlišuje dva druhy vztahu v narativu: heterodiegetický, v němž vypravěč vypráví příběh někoho jiného; a homodiegetický, ve kterém vypráví svůj vlastní příběh.⁸⁴ A dále dvě úrovně vypravěčovy pozice: extradiegetickou a intradiegetickou, podle

⁷⁴ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 41.

⁷⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 154.

⁷⁶ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 56.

⁷⁷ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 54.

⁷⁸ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 53.

⁷⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 102.

⁸⁰ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 42.

⁸¹ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 44.

⁸² BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 17.

⁸³ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 45.

⁸⁴ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 244–245.

toho, zda je vypravěč vně nebo uvnitř příběhu. Existují pak čtyři kombinace těchto vztahů s úrovněmi.⁸⁵

V Bibli je asi nejčastější hned první kombinace extradiegeticko-heterodiegetická. Je typická pro vypravěče od Gen do 2Kr a také pro Evangelia. Zde jsou vypravěči mimo příběh a vypráví příběh někoho jiného. Pro Nehemjáše nebo Kazatele je příznačný extradiegeticko-homodiegetický vztah, protože vypravěč je vně a říká vlastní příběh v první osobě. Příklad intradiegeticko-heterodiegetického vztahu jsou podobenství v NZ a intradiegeticko-homodiegetického je Pavel ve Skutcích, kde nám sám vypráví svůj vlastní příběh.⁸⁶

V Bibli je nejvýrazněji cítit vypravěčova přítomnost ve vyprávěcích pasážích, např. 2S 17, 14b, Nu 12, 3, tedy tam, kde vypravěč zhodnotí situaci, charakterizuje někoho nebo něco, zkrátka vyjádří své stanovisko. Vyprávěcích pasáží je třeba si všimat, i když většinou je v Bibli vyprávění spíše scénické⁸⁷ a dramatické. Jakmile je totiž viděn hlas vypravěče, je snadnější pochopit strategii, kterou přijal a porozumět formě, kterou dal narativnímu textu.⁸⁸

Adresát stejně jako vypravěč nemusí být přítomen. V cizojazyčné literatuře se většinou setkáme s termínem *narratee*⁸⁹. Adresát je ten, ke kterému se obrací vypovězený příběh, ale není to čtenář (implikovaný, ani reálný).⁹⁰ Například vypravěčem Lukášova evangelia je Lukáš a jako adresáta zmiňuje Theofila.⁹¹ U adresáta také můžeme rozlišovat mezi odkrytým a skrytým adresátem. Obecně pak platí, že skrytý vypravěč na sebe přirozeně váže skrytého adresáta a obráceně (Lukáš je odkrytý vypravěč a Theofil odkrytý adresát). Ovšem není to pravidlo. Na narativního adresáta lze odkazovat třeba jen použitím zájmen druhé osoby.⁹²

Implikovaný čtenář je stejně jako implikovaný autor vždy přítomen a je jeho protějškem. Není to čtenář z masa a kostí, ale je vytvořený, předpokládaný reálným čtenářem.⁹³ Pokaždé, když reálný čtenář vstupuje do příběhu četbou nebo poslechem, přijímá dočasně roli implikovaného čtenáře.⁹⁴ Ne každý je ale ochoten přijmout jeho hodnoty a pohled na svět, což je ovšem velice důležité, neboť v mnoha případech, pokud tuto roli dočasně nepřijmeme, narativ na nás nebude fungovat, nebudeme mu rozumět.⁹⁵

⁸⁵ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 248.

⁸⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 46–47.

⁸⁷ Scénický narativ je charakteristický téměř vyrovnaným časem vyprávění s časem příběhu, což je možné nejlépe v dialozích. SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 22. Zároveň se vyznačuje vícečetnými úhly pohledu, podobně jako hraný film. BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 46.

⁸⁸ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 53–54.

⁸⁹ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 259.

⁹⁰ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 56.

⁹¹ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 42.

⁹² CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 270–271.

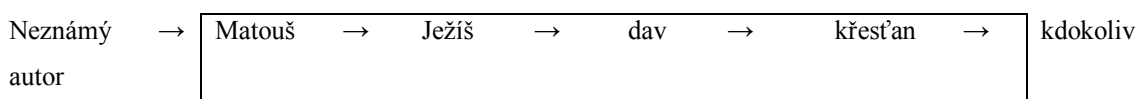
⁹³ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 156.

⁹⁴ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 42–43.

⁹⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 157.

Reálný čtenář, stejně jako reálný autor, stojí mimo narativ. Jsou vně a jsou to skutečné fyzické osoby, jednotlivci nebo kolektiv v jakékoli době.

Když teď známe výklad jednotlivých narativních „osob“, můžeme si celou strukturu představit na konkrétním biblickém textu. Jean Louis Ska uvádí příklad z Mat 13, 1–23, podobenství o rozsévači. Struktura pak vypadá následovně:

Reálný autor je nám neznámý, můžeme ale říci, že to byl zcela jistě křesťan. Protože jde o Matoušovo evangelium, čtenář přirozeně předpokládá, že autorem je evangelista Matouš, ten je tedy implikovaným autorem. Vypravěčem podobenství je Ježíš a jeho adresátem je dav. Implikovaným, tedy předpokládaným čtenářem, je publikum Evangelia, je to vlastně ideální publikum pro tento text.⁹⁶ Zjednodušeně by se dalo říci, že podobenství předpokládá, že posluchačem je někdo, kdo má už jistou zkušenost s vírou v Krista, tedy křesťan. Reálným čtenářem je pak kdokoliv od dob vzniku textu až do daleké budoucnosti, zkrátka kdokoliv, kdekoliv a kdykoliv, jenž si podobenství přečte. Na něm pak záleží, zda a do jaké míry se odhodlá alespoň dočasně ztotožnit s implikovaným čtenářem. Podle toho na něj bude podobenství působit.

4.4.1 Narativní struktura v 1S 17

Narativ v 1S 17 tvoří jednu z mnoha mikrozápletek, které jsou součástí makrozápletky celého davidovského cyklu. David tu patří do hlavní linie příběhu, zatímco podpůrnou linií zde tvoří linie Saula a Goliáše.

Skutečného autora našeho narativu ani Knih Samuelových neznáme, proto by jej zde v narativní struktuře představovala deuteronomistická škola. Implikovaným autorem je tu podle tradičního pohledu Samuel, tak jako je Mojžíš implikovaným autorem, např. knihy Exodus. Vypravěč se nám v příběhu prozrazuje jednak popisem míst děje (17, 1–3; 17, 52), popisem Goliášovy výzbroje (17, 4–7; „...*násada jeho kopí byla jako tkalcovské vratidlo...*“), prozrazením pocitů postav (17, 11; 17, 24; „...*děsili se a velice se báli*“; 17, 28 „...*Eliab*

⁹⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 40.

vzplanul proti Davidovi hněvem“), charakteristikou postav (17, 12; „...za dnů Saulových byl ten muž příliš starý, aby mohl jít mezi vojáky“; 17, 14; „David, ten byl nejmladší...“; 17, 42; „...pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu“). Přítomnost vypravěče je také patrná z uvádění přímých řečí postav, ale jinak je nám vypravěč skrytý, nezdratizovaný. Stojí mimo příběh a vypráví příběh Davida, proto je zde vztah extradiegeticko-heterodiegetický. Příběh se většinu času pohybuje v rovině extradiegetické, ale v přímé řeči postav se dostává do roviny intradiegetické, protože přímá řeč obecně vtahuje čtenáře do děje a dává mu možnost pohledu jakoby zevnitř. Trvale se v ní zrcadlí myšlenky a pocity postavy. Bibliční pisatelé se obecně nepřímé řeči vyhýbají, protože ji nemohou zapojit do narativních událostí.⁹⁷

Samozřejmě tu máme zároveň vypravěče „vševědoucího“, který se dokáže pohybovat mezi několika scénami. V Bibli často vypravěči nedělá problém měnit místo, ale také tělo, skrze které se na události dívá.⁹⁸ V jeden moment je přítomen při seřazování válečných armád a vystoupení Goliáše a v další chvíli jakoby stál za zády Jišaje a vyslechl jeho nařízení ohledně zásob pro syny. Pak se nějaký čas pohybuje s Davidem a jde s ním až na bojiště. Následně odskočí do Goliášovy mysli a dá nám do ní nahlédnout („...pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu“). V závěru opustí Davida a stojí za zády Saula a Abnéra, aby vyslechl jejich rozhovor. Vypravěč má poměrně přesné údaje o Goliášově výzbroji, o počtu Jišajových synů a jejich pořadí, zná časové a místní údaje. Ví mnohem víc, než postavy samotné.

Máme zde sice vypravěče, i když jen skrytého, ale zato nám chybí adresát. Není tu žádný přímo zmíněný, ani skrytě náznakem, třeba použitím zájmen druhé osoby. Tento narativ, stejně jako patrně většina SZ textů, předpokládá židovského čtenáře nebo posluchače. Obecně je tu tedy implikovaným čtenářem Hospodinův vyznavač.

Dt. škola	→	Samuel	→	skrytý	→	chybí	→	Hospodinův	→	kdokoliv
				a vševědoucí				vyznaváč		

4.5 Události v příběhu

Událost můžeme chápat jako proměnu jednoho stavu věcí v druhý.⁹⁹ V událostech rozlišujeme *jednání* (akci) a *děni*. U obou je změna stavu. Jednání souvisí se změnou stavu,

⁹⁷ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 67.

⁹⁸ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 17.

⁹⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 23.

kteřou uskutečňuje nějaký *činitel* (agent). Děním je pak zasažen *trpitel* (patient). Pokud má jednání významný vliv na osnovu, pak je činitel, případně trpitel označován za postavu. Mezi základní akce, které mohou postavy vykonávat, patří neverbální akce, mluvení, myšlení, projevoování emocí, vnímání a počítky.¹⁰⁰

Z hlediska narativu 1S 17 je prvním činitelem Jišaj, který posílá Davida za jeho bratry, a tím mu umožňuje vstup na scénu a rozvíjení zápletky. Jišaj je tu tedy činitelem a David trpitem. Vzápětí se ale jeho funkce obrací, když svou promluvou ovlivní Saula, jenž ho posílá do bitvy. Zde je činitelem David a trpitem Saul. Činitelem pak zůstává i ve vztahu ke Goliášovi, který je jeho jednáním ovlivněn naprosto fatálně, proto je trpitem. Všechny tyto aktéry můžeme považovat za postavy, protože jejich jednání i dění má důležitý dopad na osnovu a je součástí zápletky. Činitelé jsou tu tedy David a Jišaj, trpitelé Saul a Goliáš. Eliáb a Abnér se prakticky nevyvíjí a ani nejsou zasaženi žádnou akcí. Jejich jednání nemá vliv na zápletku.

Události se dají rozdělit do dvou hlavních tříd. Zaprvé tu máme *jádra*, což je typ narativní jednotky, která tvoří skutečnou osu vyprávění, a také si žádá pokračování.¹⁰¹ Za jádra můžeme považovat ty události, které děj posouvají kupředu, otevírají možnou alternativu a obsahují klíčové body. Zadruhé to jsou události, které tato jádra jen rozšiřují, případně udržují nebo brzdi – jsou to tedy *katalyzátory* (Rimmon-Kenan) nebo *satelity* (Chatman).¹⁰² Satelity fungují pouze ve vztahu s jádrem, samy o sobě jsou téměř nefunkční.¹⁰³ Obsahují totiž méně významné body, které je možné vypustit bez narušení dějové logiky, ale narativ se tím ochudí esteticky. Nenesou možnost výběru, ale rozvíjejí rozhodnutí, které již padlo. Jádro je kostra a satelity ji obalují masem.¹⁰⁴ V moderní literatuře by šlo například o scénu, v níž by se postava rozhodovala, zda otevře či neotevře dveře po zazvonění domovního zvonku. Šlo by tedy o jádro. V průběhu svého vnitřního dilematu by si mohla třeba usrknout kávy, což by byl satelit.

Jádrem je pro nás úvodní oznámení o bitvě mezi Izraelem a Pelištejci (1S 17, 1). Je to zásadní nezvratný moment, který není možné z textu vypustit. Umožňuje rozvoj dalších událostí. Informace o postavení obou armád můžeme považovat za satelity, protože jen dotvářejí naši představu o situaci. Dalším jádrem je vystupování soubojového zápasníka Goliáše (1S 17, 4) a jeho vyjádření požadavků pro průběh bitvy (1S 17, 8–10). Nejde o obyčejnou bitvu, její charakter se pro Izrael mění. Je tu bojovník, kterého nečekali. Goliáš

¹⁰⁰ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 44–45.

¹⁰¹ MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. S. 254.

¹⁰² RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 24.

¹⁰³ MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. S. 261.

¹⁰⁴ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 55.

žádá někoho sobě rovného, ne klasickou bitvu všech proti všem, a Izrael na to není připraven. Co tedy bude dělat? Půjde i přesto bojovat nebo se stáhne? Je tu možnost alternativy a zatím nevíme, jak bude jejich armáda situaci řešit. Víme jen, že je strachem paralyzována, což je doplňková informace, jde tedy o satelit. Stejně tak dotváří situaci i představení Davida a jeho bratrů. Za jádro by se dalo považovat Jišajovo nařízení ohledně zásob pro syny (1S 17, 17–19). Jišaj nemusel posílat svého nejmladšího syna, ale stejně tak mohl úkol splnit některý služebník. On ale umožňuje vstup Davida na scénu. Následuje další jádro (1S 17, 23–27) v podobě prvního setkání Davida s Goliášem. Tehdy jej David poprvé slyší mluvit k Izraeli to, co všichni slyšeli již dříve a vyptává se na králův slib. V tomto bodě nevíme, kam svým jednáním David míří. Zda chce svými otázkami vyprovokovat některého bojovníka, aby se Goliášovi postavil nebo chce na sebe upozornit? Eliášovo napomenutí je tu pro nás satelitem, protože pokud bychom jej ve vyprávění vypustili, neporušilo by to dějovou logiku příběhu. Rozhovor obou bratrů nás vlastně na chvíli pozdrží na místě, dokud se děj opět nerozběhne. Další jádro by mohlo být v Davidově posledním teologickém argumentu, po němž Saul souhlasí s jeho účastí v bitvě (1S 17, 37). Saul mohl nabízenou pomoc odmítnout a vybrat někoho vhodnějšího nebo jít do bitvy osobně (vzhledem ke své výšce by právem mohl být považován za nejvhodnějšího kandidáta¹⁰⁵). Úsek o nevyhovujícím brnění je opět jádrem (1S 17, 38–39), protože v nás vyvolává otázky, jak vlastně bude David s Goliášem bojovat. Davidův výběr zbraně se dá považovat za satelit, neboť odpovídá na naši otázku a rozvíjí jádro. Nejdůležitějším jádrem je porážka Goliáše (1S 17, 49). Z hlediska zápletky ji samozřejmě nelze vypustit, narativ by tím ztratil nejzásadnější moment svého děje. Informace o Davidově zásahu a Goliášově zhroucení se k zemi nám plně postačuje k vyvození důsledku – Izrael porazil Pelištejce. Vše co následuje po této události je pak satelitem, protože jen rozvíjí důsledek porážky.

4.5.1 Pořadí událostí

Mnoho biblických narativů láme časové pořadí událostí a pořádek vyprávění pak nekoresponduje s chronologickým pořádkem.

Příběh Davida a Goliáše je poměrně chronologický, pokud jde o události. Nejsou zde žádná přerušení ani odbočky, až na dvě výjimky. První je verš: „*David odešel od Saula a vrátil se, aby pásł stádo svého otce v Betlémě*“ (1S 17, 15), který následuje po znovupředstavení Davida. Vypravěč se jím zřejmě snažil začlenit tento příběh do chronologie

¹⁰⁵ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. 103.

příběhů, které tento narativ obklopují. David měl podle 1S 16, 22 zůstat ve službách Saula, ale nyní, jak se zdá, s jeho armádou do bitvy neodešel, ale vrátil se k otci a do války šli jeho bratři. Informace o jeho návratu domů by ovšem byla logičtější buď na počátku 17. kapitoly nebo na konci 16. kapitoly. Zvláštní také je, že vypravěč má potřebu Davida znovu představit, přestože v předešlém příběhu sehrál významnou roli – byl pomazán za nového krále a „léčí“ duševní stavy krále současného. Čtenář by si jej tedy měl dobře pamatovat a není nutné jej opět připomínat. Tento detail budí dojem, že příběh z 1S 17 vznikl jako samostatná jednotka a tak také fungoval. Byl to samostatný narativ, z počátku nezačleněný do celého davidovského cyklu, v něm pak bylo nutno hlavního hrdinu představit. Teprve později mohl být zařazen mezi ostatní příběhy. Shimeon Bar-Efrat také upozorňuje na otázku, proč představení Davida neproběhlo hned na začátku 1S 17, ale až během příběhu, čímž je narušena jeho plynulost a vzniká pauza. Domnívá se, že smyslem bylo zvýšit napětí v textu.¹⁰⁶ Teorii, že text byl zpočátku samostatnou jednotkou, ovšem příliš nepodporuje skutečnost, že narativ se poměrně volně a nenásilně přelévá i do 18. kapitoly, není tedy vytržen úplně, pouze tak působí.

Druhým případem je verš v 1S 17, 54: „*David vzal Pelištejcovu hlavu, přinesl ji do Jeruzaléma a jeho zbroj uložil ve svém stanu.*“ Tento verš narušuje jak dějovou, tak i časovou chronologii. V 57. verši David přichází k Saulovi rovnou z bitvy, nikoliv z Jeruzaléma, a navíc má v ruce Goliášovu hlavu, kterou tedy tím pádem nemohl odložit v Jeruzalémě. Nejzásadnějším problémem tu ovšem je, že historicky nebyl Jeruzalém tehdy ještě dobyt. Z jakého důvodu sem byl pozdější redakcí vložen tento verš, je nejasné. Možná za tím lze spatřit snahu o legitimizaci Jeruzaléma coby centrálního města celého království. Tam kde spočívá nejdůležitější válečná trofej, je více než vhodné založit hlavní město. Hlava poraženého protivníka téměř božských rozměrů uložená v budoucím hlavním městě tu mohla být také symbolem trvalého porážení Pelištejců. Jak bylo řečeno v jiné kapitole, Pelištejci jsou už podle významu svého jména určeni k porážce, jejich existence je marná.

Dalším možným výkladem je zdůraznění Davidových nároků na vlastnictví Jeruzaléma. David uložil Goliášovu zbroj do svého stanu a válečnou trofej do svého města.

Kromě těchto dvou příkladů narušení chronologie máme v narativu také příklad synchronizace událostí. Na začátku 1S 17 2 se objevuje informace, že bitva se odehrává v údolí Élá, jsme tudíž ve scéně na bojišti. O několik veršů dále se přesouváme za Jišajem do Betléma a dozvídáme se, že posílá Davida do údolí Élá, kde jsme zrovna před chvílí byli svědky Goliášova prvního vystoupení. Davidovým příchodem za bratry dochází k synchronizaci dvou odlišných scén.

---

¹⁰⁶ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 120–121.

V biblickém textu máme podobné příklady, např. v příběhu Davidova útěku do Nóbu, kdy nám vypravěč neopomene sdělit, že v době Davidova příchodu ke knězi Achímelekovi byl přítomen také Dóeg Edómský. Ten se tak stává spojovacím elementem pro příběh Saulova vyvraždění kněží z Nóbu. Oblíbeným způsobem synchronizace událostí je také vyslání běžce nebo posla se zprávou.¹⁰⁷ Jeho informace taktéž spojí dvě „živé“ scény, aniž by události musel vševědoucí vypravěč sám stručně popsat. Raději je nechá, aby se odehrály. Krásným příkladem nám může být kapitola o Abšalómově smrti, kdy David na naléhání lidu zůstává ve městě a hlavní děj se tak odehrává v Efrajimském lese. Po Abšalómově smrti vyběhnou dva běžci se zprávou pro krále, který do té doby neví výsledek bitvy, a tak se obě scény spojují.

4.5.2 Frekvence

Jde o vztah mezi tím, kolikrát se určitá událost objevuje v příběhu a tím, kolikrát je tato událost vyprávěna nebo zmíněna v textu.¹⁰⁸ Jednoduše jde o výskyt opakování. Nejčastěji je jedna událost řečena jen jednou (u Genetta jde o *singulativní* narativ¹⁰⁹), ale například v biblickém textu se často jedna událost mnohokrát opakuje a připomíná (*iterativní* narativ či pasáž). Typické je ustanovení o šabatu (Ex 31, 12–17) nebo události vyvedení z Egypta (Nu 9, 1–5).

Zde říci, že události v 1S 17 dávají narativu iterativní charakter, protože jsou na některých místech v biblickém textu připomínány. Např. v 1S 21, 10 a 22, 10 – David uprchne před Saulem za Achímelekem do Nóbu. Nebo 2S 21, 19 – zde je ale těžké jednoznačně říci, že je tento narativ připomínán, neboť hlavním aktérem zmíněné bitvy je Elchánan. Podobně jako v případě 1Pa 20, 5. Tyto dva poslední případy jsou nejisté.

4.6 Čas

Než se pustíme do analyzování příběhu z hlediska času, je nutné upozornit na jednu podstatnou věc. Totiž, že biblická hebrejšтина nepoužívá slovesný čas jako absolutní. Mohli bychom říci, že zde vlastně neexistuje minulý, přítomný ani budoucí čas ve své absolutní časové hodnotě, ale vždy záleží na postavení slovesa v konkrétní větě. Pak jsme schopni do určité míry zjistit, zda se v textu jedná spíše o vyjádření minulosti nebo budoucnosti.

¹⁰⁷ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 173.

¹⁰⁸ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 64.

¹⁰⁹ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 114.

Vzhledem k tomu, že kategorie času patří mezi důležité prvky narativní analýzy, není možné ji zde vynechat. V následujícím rozboru budeme ale slovesný čas považovat za absolutní, abychom v textu mohli sledovat výskyt a typy časových anachronií.

Striktně dodržovanou chronologii je možné nalézt jen u příběhů s jednou linií příběhu a jednou postavou, tedy u velmi jednoduchých narativů, kde nedochází k prolínání času ani postav. Ve většině případů je příběh spíše multilineární než unilineární.¹¹⁰

Vyprávění má dvojí časovou sekvenci, kterou němečtí teoretikové nazývají *erzählte Zeit* (čas příběhu) a *Erzählzeit* (čas vyprávění).¹¹¹ Oba tyto časy nemohou být nikdy dokonale paralelní, a proto dochází k anachroniím.¹¹² Čas vyprávění je obvykle kratší než čas příběhu, což znamená, že zatímco se příběh odehrává několik let, my jej přečteme za několik hodin, protože je vyprávěn „zrychleně“. V textu je totiž možné shrnout jinak dlouhý časový úsek do několika málo slov nebo vět. Nebo naopak vyložit jednu událost či okamžik se všemi podrobnostmi a detaily, jejichž popis pak může zabírat i několik stran.

Rytmus narativu se pak mění díky tomuto druhu *akceleraace* (zrychlení) nebo *retardace* (zpomalení).¹¹³ Podle zrychlení nebo zpomalení času můžeme poznat, že vypravěč nás chce na určité události upozornit. Většinou to důležité je rozepsáno i s detaily a to méně významné podléhá akceleraci.

Gérard Genette používá termín *anachronie* pro všechny formy nesouladu mezi pořadím příběhu a vyprávěním.¹¹⁴ Nejčastějšími typy anachronie je analepse a prolepse. *Analepse* (někdy také retrospekce; flash-back) znamená návrat zpět do minulosti a najdeme ji, např. při uvedení nové postavy, kdy nám vypravěč podává informace o její minulosti, rodině, předcích apod.¹¹⁵ Existují dva druhy analepse, interní a externí. K *externí* analepsi dochází tehdy, když analepse samotná zůstává mimo výchozí vyprávění. Naopak časové pole *interní* analepse je zahrnuto ve výchozím vyprávění a je uvnitř příběhu.¹¹⁶ Analepse je obecně mnohem častější než prolepse.¹¹⁷ Ale v biblických textech si můžeme všimnout opačné tendence.

Příkladem externí analepse je pro nás téměř celá pasáž o Davidově rodině: „*David byl synem Efratejce, toho z Betléma Judova, jenž se jmenoval Jišaj a měl osm synů...*“ (1S 17, 12a). Vypravěč zde přerušuje tok rozběhnutého děje, v němž jsme byli seznámeni s válečnou

¹¹⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 25.

¹¹¹ GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). *Česká literatura*. Přeložila Natálie Darnadyová. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, červen 2003, roč. 51, č.3., s. 302–327. ISSN 0009-04 69. S. 310.

¹¹² TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 44.

¹¹³ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 8.

¹¹⁴ GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). S. 315.

¹¹⁵ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 44.

¹¹⁶ GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). S. 323.

¹¹⁷ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 44.

situací, a dokonce jsme se už setkali s hlavním protivníkem. Děj se tu zastavuje a vypravěč nám představuje další postavu včetně jejího původu. Analepse tedy stojí mimo tento narativ, podobně jako verš: „*ale šli tři nejstarší Jišajovi synové; odešli se Saulem do války...*“ (1S 17, 13a). Vypravěč se vrací zpět do doby, kdy bitva ještě nebyla zahájena a svolávalo se vojsko. Jasným příkladem externí analepse je také verš: „*David odešel od Saula a vrátil se, aby pásł stádo svého otce v Betlémě.*“ (1S 17, 15). Tato informace nás zavádí do období po skončení Davidovy služby u Saula, ještě před vypuknutím následujícího konfliktu s Pelištejci.

Další externí analepse se nachází v Davidově výpovědi: „*...Tvůj služebník byl pastýřem ovcí svého otce. Když přišel lev anebo medvěd, aby odnesl ze stáda ovci, hnal jsem se za ním a bil jsem ho a vyrval mu ji z tlamy. Když se proti mně postavil, chytil jsem ho za dolní čelist a bil jsem ho, až jsem ho usmrtil*“ (1S 17, 34–35). Text jde opět do minulosti, ale na rozdíl od předchozích případů nemáme o těchto skutečnostech žádné zprávy z textu. Je to Davidova originální výpověď o událostech z jeho vlastní minulosti.

Za interní analepsi můžeme považovat část verše: „*...Boha izraelských řad, kterého jsi potupil*“ (1S 17, 45b). Tato výpověď sice odkazuje do minulosti, ale je to minulost tohoto konkrétního narativu. Víme, kdy přesně Pelištejec zlořečil Hospodinu, protože nám to vypravěč sdělí. Analepse proto zůstává uvnitř příběhu, nemusí zabíhat do jiné kapitoly.

Další vnitřní analepse je v závěru narativu: „*Když Saul viděl Davida, jak jde proti Pelištejci, otázal se vojevůdce Abnéra...*“ (1S 17, 55). Tento verš je uveden až po tom, co byl nejen poražen Goliáš, ale také vypleněny pelištejské tábory, to znamená už nějaký čas po střetu Davida s Pelištejcem. Jenomže 55. verš nás vrací zpět do chvíle, kdy ke střetu zrovna dochází. Vrací nás tedy do nedávného okamžiku.

Prolepse (prospekce nebo anticipace) je jakýkoli předčasný skok k události, která má teprve nastat.¹¹⁸ Je ale potřeba odlišovat čistou prolepsi od pouhého náznaku či přípravy budoucí události, která je pochopena až retrospektivně.¹¹⁹ V biblickém textu jde nejčastěji o Hospodinova zaslíbení (Ex 6, 6–8), prozrazování budoucích událostí Hospodinem (Ex 7, 1–5) nebo slova proroků o budoucích událostech, případně jejich vize (Ez).

První příklad prolepse máme v Goliášově přímé řeči: „*Když mě v boji přemůže a zabije mě, budeme vašimi otroky. Avšak jestliže já přemohu jeho a zabiji ho, budete vy našimi otroky a budete nám sloužit*“ (1S 17, 9). Goliáš představuje dvě varianty výsledku následující bitvy.

¹¹⁸ GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). S. 315.

¹¹⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 56.

Proleptický charakter mají také Jišajova slova: „...Navštívíš své bratry s přáním pokoje a převezmeš od nich vzkazy“ (1S 17, 18b). Nejsou zde použity imperativy jako v případě první části 18. verše, ale slovesa v imperfektu, která odkazují do budoucnosti.

Prolepse se vyskytuje také ve verších 1S 17, 25–27. Např. v králově slibu: „...toho, kdo ho zabije, zahrne král velikým bohatstvím, dá mu svou dceru a jeho rod učiní v Izraeli svobodným.“ Také v Davidově rozhodnutí: „Tvůj služebník půjde s tím Pelištejcem bojovat“ (1S 17,32b).

Na tomto místě je potřeba zmínit dva specifické případy, kdy se nám ve dvou verších mísí externí analepse s prolepsi. Jde o verše: „Tvůj služebník ubil jak lva, tak medvěda. A tomu neobřezanému Pelištejci se povede jako jednomu z nich, protože potupil řady živého Boha.“ (1S 17, 36) „A David dodal: Hospodin, který mě vytrhl ze spárů lva a medvěda, ten mě vytrhne i ze spárů tohoto Pelištejce...“ (1S 17, 37a). V obou případech je nejprve uvedena minulé zkušenost a následně je tato zkušenost převedena do budoucnosti jako příslibení. David si je na základě své předchozí zkušenosti s Hospodinem naprosto jistý jeho ochranou i v budoucnosti. Jeho víra v Boha je absolutní.

Obecně je v tomto narativu více prolepsi než analepsi, ale nejzajímavější je, že větší výskyt analepsi – tedy návratů do minulosti, je právě před Davidovým vyjádřením Hospodinova příslibení, před jeho „vyznáním víry“ a prvním výskytem Božího jména. Zatímco prolepsi, které hledí do budoucnosti je více po tomto prohlášení. Verše 36 a 37 zde fungují jako přelom minulosti v budoucnost. Saul a jeho vojáci ustrnuli v minulosti, jejich uvažování se pohybovalo horizontálně mimo Hospodina, David ale přináší novou perspektivu, protože s sebou přináší svého Boha.

Poslední a zároveň největší výskyt prolepsi je v Davidově řeči ke Goliášovi: „...Boha izraelských řad, kterého jsi potupil. Ještě dnes mi tě Hospodin vydá do rukou. Zabiji tě a srazím ti hlavu. Ještě dnes vydám mrtvoly z pelištejského tábora nebeskému ptactvu a zemské zvěři. Celý svět pozná, že při Izraeli stojí Bůh. A celé toto shromáždění pozná, že Hospodin nezachraňuje mečem a kopím. Vždyť boj je Hospodinův. On vás vydá do našich rukou.“ (1S 17, 45b; 46, 47). Kromě nejvyššího výskytu vzhledů do budoucnosti je zde také největší koncentrace Božího jména. Celou řeč také rámuje *setumy*. Jde o vrcholnou Davidovu řeč s jasnovidnými rysy, neboť se zde vyjevují události, ke kterým skutečně zanedlouho dojde.

4.6.1 Změny rychlostí ve vyprávění

Mezi další změny času v příběhu patří určité druhy akcelerace nebo retardace. Jde tu o srovnávání času, který zabírá znázorněný děj s časem čtení příběhu.¹²⁰ Patří sem například *sumarium*, v němž dochází ke shrnutí událostí několika dní, měsíců nebo let do několika málo vět, případně slov.¹²¹ Čas příběhu je tu tedy mnohem delší než čas vyprávění.¹²² Takové *sumarium* můžeme nalézt hned na začátku 1S 17, 1–2. Shromáždění a utáboření obou armád trvalo jistě několik dní nebo minimálně několik hodin, ale vypravěč si postačí s jedním veršem pro vyjádření této činnosti v pelištejských řadách a ve druhém verši vyjádří totéž u Izraelců. Podobné shrnutí jinak mnohem delšího děje nalezneme naopak na konci narativu (1S 17, 52–54), kde nám vypravěč podává informace o událostech po porážce Goliáše. Pronásledování Pelištejců až k hranicím jejich pětiměstí, plenění táborů a Davidova údajná cesta do Jeruzaléma, to vše tu vypravěč vyjádří pouze ve třech verších. Z rozložení obou shrnutí je patrné, že na začátku a na konci narativu děj zrychluje.

Dalším typem časové změny může být *pauza*, jež se nachází většinou v popisu někoho nebo něčeho, případně v úvahách postavy.¹²³ Čas se tu najednou zastaví, postava popíše co vidí nebo co cítí, přestože uvědomění toho, co vidí nebo vnímá, se v reálném čase odehraje během vteřiny. Taková věc ale může být popsána i na několika stranách. V biblickém textu najdeme tyto případy nejčastěji v prorockých vizích. Čím je vidění nejasnější, tím je jeho popis složitější a jeho čtení zabere mnohem více času než okamžik skutečného vidění. Pauza má obecně většinou za úkol dokreslit situaci, která je popsána, případně seznámit čtenáře s pozadím příběhu. První pauza se nachází ve vypravěčově popisu umístění obou nepřátelených armád: „*Na hoře z jedné strany stáli Pelištejci, na hoře z druhé strany stál Izrael a mezi nimi bylo údolí*“ (1S 17, 3). Další pauza následuje ihned po tomto verši v popisu Goliáše a jeho výzbroje (1S 17, 4–7). Čas se zastavuje také při uvedení Davida na scénu (1S 17, 12–15). Poslední a navíc zajímavá pauza se nachází v Goliášově zamyšlení se při spatření Davida, které nám zprostředkuje vypravěč. Goliáš se podle předchozího verše už přibližoval k Davidovi, ale v okamžiku, kdy jej konečně spatřil, se jakoby zarazil a prolétla jím tato myšlenka: „*Pelištejec se podíval, spatřil Davida a pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu*“ (1S 17, 42).

Elipsa se týká vypuštění, přeskočení nějakého časového období. Pokud elipsa vyjadřuje velmi rychlé shrnutí událostí, např. „uplynulo několik let...“, ale události tohoto

¹²⁰ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 45.

¹²¹ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 95–96.

¹²² SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 14.

¹²³ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 45.

období se blíže nevyprávějí, zkratka se přeskočí, pak mluvíme o *explicitní* elipse. Opakem je *implicitní* elipsa, kterou poznáme z narušení chronologie.¹²⁴ Např. v textu se mluví o pondělí a následně o středě, ale tím pádem chybí informace o úterý.

Domnívám se, že jediný případ explicitní elipsy lze spatřit ve verši: „*A Pelištejec se předváděl za časného jitra i navečer a stavěl se na odív po čtyřicet dní*“ (1S 17, 16). Zde je patrné, že hlavní události celého narativu se odehrály až po oněch čtyřiceti dnech. Co se dělo mezi prvním vystoupením Goliáše a vrcholem děje v Davidově příchodu do tábora, to nevíme. Vypravěč tuto dobu přeskočil a spokojil se pouze s oznámením doby trvání a s informací, že Goliášovo předstupování před Izrael bylo prakticky nepřetržité. Příklad implicitní elipsy tu chybí.

Zatímco ve všech uvedených případech běží čas příběhu odlišně od času vyprávění, případně neběží vůbec (v pauze), ve *scéně* jsou obě časové roviny sjednoceny. Scéna je nejčastěji v dialozích, které nelze vypovědět rychleji nebo pomaleji, než se skutečně odehrály.¹²⁵ Z toho důvodu jsou tu scénou všechny dialogy a daly by se do nich zařadit i monology. Ty najdeme v případě promluvy Goliáše k Izraelcům (1S 17, 8–10) nebo Jišajově nařízení (1S 17, 17–19). Scéna s dialogem se pak objevuje až v debatě mezi Davidem a vojáky v táboře (1S 17, 25–27) a také mezi Davidem a Eliábem (1S 17, 28–29). Nejdelší dialog se odehrává mezi Davidem a Saulem ohledně účasti v bitvě. Zabírá šest veršů, z toho Davidova promluva čtyři a půl verše (1S 17, 32–37). Druhý nejdelší dialog zabírající pět veršů se uskutečňuje mezi Davidem a Goliášem (1S 17, 43–47). Tomu byl dán jen velmi omezený prostor (jeho řeč je vyjádřena jedním veršem) na rozdíl od začátku narativu, kde vede Goliáš svůj hrozivý monolog o třech verších. Síla jeho slova ale postupně klesá se stoupající mocí slova Davida. Opět je třeba připomenout, že v této řeči je nejvyšší výskyt Božího jména za celý narativ. Po Davidových slovech už Goliáš nepromluví. Jakoby jej do čela zasáhlo Hospodinovo jméno ještě dříve, než jej David zasáhne svým kamenem. Goliáš je poražen už v tomto okamžiku mocí Božího jména a Davidovými slovy.

Poslední scénou je dialog mezi Saulem a Abnérem (1S 17, 55–56) a v zápětí mezi Saulem a Davidem (1S 17, 58), jenž zabírá pouhý jeden verš. Narativ tedy končí dialogem, jehož účastníky jsou Saul a David, ale předmětem rozmluvy je Davidův otec Jišaj. V kapitole Postavy uvidíme proč.

Přestože se mezera v tomto narativu neobjevuje, je možné se s ní v biblickém textu poměrně často setkat, a proto je zařazena mezi ostatní druhy časových anachronií.

¹²⁴ GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 106–108.

¹²⁵ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 12.

Mezera je nedostatek informací o světě, událostech, motivech, vlastnostech postav apod. Autoři jimi často vytvářejí efekt překvapení, očekávání nebo napětí, protože mezery vyvolávají otázky „proč?“ nebo „co?“. V Bibli jde o častou záležitost. Vypravěč nám zmíní jen část skutečnosti a nechá nás v napětí, dokud jednání postavy nevysvětlí později nebo dokud její postava nevysvětlí sama. Např. proč řekl Abraham o Sáře, že je jeho sestra? (Gen 20, 1–18), nebo co řekl Jób tekójské ženě, aby mluvila před králem? (2S 14, 3).¹²⁶

4.6.2 Kauzalita a časový řád

Kauzalita, neboli příčinnost, je druh časového a logického řádu, kdy se události vyskytují v určitých samostatných sekvencích. Jedna událost je pak vždy příčinou a druhá následkem.¹²⁷ Čistě chronologický řád času je většinou jen v kronikách, análech, dennících nebo osobních záznamech. Čistá kauzalita je pak v právním nebo teologickém pojednání. V narativech nemáme ani jeden druh řádu v čisté podobě, ale oba se svým způsobem prolínají, přičemž jeden druh většinou převažuje. Proto lze říci, že vyprávění, v němž dominuje chronologie, můžeme považovat za mytologické. Pokud dominuje kauzalita, je ideologické.¹²⁸

Časovou chronologii v textu většinou doprovází příslovce *a pak, potom*. K ní se často připojuje princip kauzality.

Rozlišujeme dva druhy kauzality: *explicitní* (odkrytá) a *implicitní* (skrytá).¹²⁹ Explicitní kauzalitu rozeznáme v textu jednoduše díky spojkám: *protože, a tak, neboť, aby*. V hebrejštině pátráme nejčastěji po spojce ׀. Implicitní kauzalita je skrytá, není vyjádřena přímo, ale odhalíme ji z logiky vyprávění. Příklad skryté kauzality je v Davidově představení. Vypravěč informuje, že do války odešli tři nejstarší synové Jišaje (1S 17, 13) a poté pouze konstatuje, že David byl nejmladší (1S 17, 14). Logicky jsem tedy schopni doplnit, že neodešel bojovat, protože byl kvůli nízkému věku nezpůsobilý k boji. Příkladů explicitní kauzality je v narativu celá řada (spojka ׀ se zde vyskytuje 13krát) a zpravidla se objevuje v přímé řeči. V ní postava vysvětluje důvody svého jednání nebo osvětluje skutečnosti, které by snad nemusely být tak zřejmé. Upozorňuje na to, co čtenáři nesmí uniknout. Např. podle jednoho z vojáků je záměrem Goliášova vystupování potupa Izraele (1S 17, 25). David jde ve své řeči ještě dále, protože podle něj je záměrem *toho pelištejského neobřezance* tupit řady živého Boha (1S 17, 26). Zde je patrný kontrast v chápání válečného konfliktu. Zatímco pro

¹²⁶ SKA, Jean Louis. „Our Father Have Told Us“. S. 8–9.

¹²⁷ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 46.

¹²⁸ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. S. 59–60.

¹²⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 44.

izraelské vojáky je válka záležitost profánní, pro Davida nabývá silných náboženských rozměrů. Podobně je tomu i v prohlášení, že Goliáše čeká stejný osud jako poraženého lva a medvěda, protože tupil řady živého Boha (1S 17, 36).

Další kontrast je možné vidět v Davidově odmítnutí brnění, *protože nebyl zvyklý* (1S 17, 39). Postava zde zdůrazňuje svoji odlišnost od protivníka. David jde do bitvy, se kterou nemá žádné zkušenosti, a k tomu bez brnění. Je tedy na první pohled velmi zranitelný. I další verš z něho dělá poměrně nepravděpodobného vítěze souboje: „*Pelištejec ... spatřil Davida a pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu*“ (1S 17, 42).

Nejnáléhavější projev příčinnosti je v Davidově vyjádření Boží existence: Hospodin mi tě vydá do rukou, zabiji tě a srazím ti hlavu...protože Bůh Izraele existuje a celá země to bude vědět. (1S 17, 46). Hospodin vás vydá do našich rukou, protože je to jeho válka, je to svatá válka. (1S 17, 47). Zde je naprosto explicitně vyjádřeno vše, co bylo do té doby řečeno jen náznakem. Je tu jasně patrný vzorec: po příčině (urážka Boha) musí dojít na následek (porážka nepřítel). Jde vlastně o modelovou situaci mající výchovný charakter. Ilustruje, jak se má národ zachovat a jak má uvažovat při podobné události. Jak se zdá, v narativu 1S 17 dominuje kauzalita, a proto by bylo možné tvrdit, že vyprávění je spíše ideologické, než mytologické.

4.6.3 Čas v 1S 17

Jak je patrné z předchozího rozboru, vyznačuje se narativ v 1S 17 zrychlující tendencí na začátku vyprávění. Z toho je zřejmé, že těmto událostem nevěnuje vypravěč příliš pozornost. Za důležitější považuje popisy v pauzách. Ty slouží pro dokreslení pozadí příběhu. Primárně ale soustřeďuje svou pozornost na dialogy ve scénách, jejichž čas se vyrovnává našemu reálnému času. Vstupujeme tak do rozhovorů postav jako přihlížející.

Jako první mluví Goliáš a pronáší svou nejdelší řeč za celý narativ. Po dvou počátečních pauzách, kdy se dá děj opět do pohybu, se pravidelně střídají dialogy s vyprávěcími pasážemi. Čas tu ovšem výrazně nezrychluje a události jsou vypovězeny postupně. Až do příchodu Davida na scénu se narativ stáčí spíše k minulosti, ale bod zlomu nastává ve 36. a 37. verši v Davidově „vyznání víry“ s prvním vyřknutím Božího jména. Od tohoto momentu se nepřilíš dobrá perspektiva Izraele kompletně mění v opak. Narativ najednou hledí do budoucnosti. Goliáš nedostává prostor v dialozích, hlavní slovo má David. Jeho další přímá řeč má prorockou perspektivu a prozrazuje nadcházející události. Jak řekne, tak se i stane. Až do chvíle Goliášovy porážky je děj plynulý a relativně pomalý. Zrychlení

nastává ke konci, kdy vypravěč čtenáře informuje o důsledcích porážky Pelištejců a o činech izraelské armády. Opět je zde patrný nepříliš velký zájem vypravěče. Narativ pak končí dialogem, tedy „v reálném čase“. Předmětem dialogu je Davidův otec Jišaj.

4.7 Zápletka

Zápletka je soustředěná síla nebo hlavní myšlenka, skrze kterou narativ komunikuje.¹³⁰ Je to vlastně samotný děj s co nejmenším odkazem na postavu.¹³¹ Události v zápletce nejsou náhodné, ale naopak jsou spojené a mají určité schéma.¹³² Zápletka spolu s postavami tvoří výrazné rysy narativu,¹³³ ale zatímco postavy by se měly vyvíjet hladce, aby působily reálně, zápletka má správně vyvolávat napětí a překvapení.¹³⁴

Základními typy zápletky jsou sjednocená nebo epizodická zápletka. Ve *sjednocené zápletce* jsou všechny epizody pro narativ významné. Mezi jednotné zápletky patří např. zápletka knihy Rút nebo Jonáš. Naopak v *epizodické zápletce* je možné pořádek epizod měnit nebo některou epizodu přeskočit, aniž by čtenář ztratil přehled o ději. Každá epizoda je tu samostatnou jednotkou a s ostatními epizodami je sjednocena třeba jen hlavní postavou, jakou je např. Samson.¹³⁵

Na základě této charakteristiky můžeme říci, že celý davidovský cyklus má spíše jednotnou zápletku. Jednotlivé epizody tedy nelze při čtení vynechat, neboť na sebe vzájemně navazují a u čtenáře se předpokládá, že bude informován o předchozích událostech.

Základními stavebními kameny zápletky jsou:

Expozice neboli uvedení. Je to první moment celého narativu a většinou seznamuje čtenáře s prostředím, časem a místem příběhu. Konec expozice je tam, kde začíná scéna, tedy tam, kde dojde k vyrovnání času vyprávění s časem příběhu. V expozici je pouze to nejdůležitější pro informaci čtenáře, ale ve scéně je pak všechno rozvedeno i s detaily.¹³⁶ V případě 1S 17 je expozicí úvod narativu v 1S 17, 1–7. Zde jsme seznámeni se situací, místem děje a je nám představen Goliáš jako jedna z předních postav. Shimeon Bar-Efrat

¹³⁰ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 101.

¹³¹ SCHOLÉS, Robert E. *Povaha vyprávění*. S. 204.

¹³² GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 101.

¹³³ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 2.

¹³⁴ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. 1. vyd. Přeložila Eva Šimečková. Bratislava: Tatran, 1971, 140 s. ISBN neuvedeno. S. 85.

¹³⁵ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 17.

¹³⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 21–22.

uvádí, že 1S 17 má dva bloky expozice, první jsem právě zmínila a za druhý je možné považovat představení Davida a jeho rodiny v 1S 17, 12–15.¹³⁷

Po expozici následují ještě poměrně statické pasáže. K prvnímu ději dochází až povoláním Davida na scénu (1S 17, 17–22). *Komplikací* je tu další vystoupení Goliáše a útěk izraelské armády (1S 17, 23–24). Situace je pro ně neřešitelná. Nejsou schopni přistoupit na pelištejská pravidla boje, a tak po čtyřicet dní nedochází k žádné akci, k žádnému řešení problému, dokud nepřijde David. *Vyvrcholení* (neboli klimax) je místem největšího napětí v narativu. K němu dochází při dialogu a následném střetu Davida s Goliášem (1S 17, 43–48). Víme, že David má Saulovo požehnání k boji, ale také víme, že je David prakticky neozbrojený a stále máme živě v paměti soupis Goliášova arzenálu. Napětí zkrátka dosahuje vrcholu. K *rozuzlení* celého konfliktu pak dojde při Goliášově zabití (1S 17, 49–51). Spolu s jeho smrtí mizí celý problém představený už na začátku narativu. David nejenže splnil pelištejské požadavky na pravidla bitvy, ale bitvu dokonce vyhrál. *Závěr* celé zápletky můžeme spatřit v pronásledování Pelištejců a vyplenění jejich táborů (1S 17, 52–53). Po této akci dochází k určité rovnováze, možná by se dalo říci harmonii. Situace je opět stabilní a konflikty a problémy jsou vyřešeny. Závěr také může kromě shrnutí obsahovat zprávu pro čtenáře, morální lekci apod.¹³⁸

4.8 Fokalizace

Termín fokalizace jako první formuloval Gérard Genette, a přestože je jeho systém nedokonalý a často kritizovaný, stále se používá.¹³⁹

Jde tedy o úhel pohledu, perspektivu skrze kterou se příběh projevuje. Tento úhel pohledu je předáván vypravěčem, ale nemusí to být nutně jeho vlastní úhel pohledu.¹⁴⁰ Vypravěč může vyprávět co vidí, ale může také přijmout úhel pohledu některé z postav a vidět děj jejíma očima.¹⁴¹ V biblickém textu například pátráme po citoslovci הַיָּהוָה , které nám ukazuje pohled zevnitř ven.¹⁴² Kdykoliv také postava použije přímou řeč, jde o její úhel pohledu a vypravěč pouze ustupuje do pozadí, nikdy ovšem nezmizí. Jeho rolí je přímou řeč

¹³⁷ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 120.

¹³⁸ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 29.

¹³⁹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. S. 45.

¹⁴⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 78.

¹⁴¹ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 66.

¹⁴² BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 35.

postavy zprostředkovat nám, čtenářům, a proto ji uvádí: „a řekl...“ nebo „odpověděl...“ apod.¹⁴³

Můžeme rozlišovat tři druhy fokalizace: *externí fokalizace* je charakteristická vypravěčovou přítomností mimo vědomí kterékoli z postav, proto může zaznamenat jen vnější jevy a časově dokáže pojmut jen přítomnost.¹⁴⁴ Vnitřní život postav, jejich myšlenky a emoce jsou mu skryty. Příklad externí fokalizace můžeme spatřit v Gn 22, 3 Obětování Izáka.¹⁴⁵ Vypravěč zde popisuje pouze činnosti, které Abraham postupně vykonává, napětí se stále stupňuje a čtenář stále neví, co si Abraham o celé záležitosti myslí. Přestože bychom očekávali bouřlivé emoce, vypravěč o nich mlčí. Zjednodušeně by se dalo říci, že vypravěč říká méně, než ví postavy.¹⁴⁶

Druhým typem je *interní fokalizace*, tedy pohled zevnitř. Text po celou dobu neopouští pohled jedné z postav a tlumočí její myšlenky, pocity a emoce.¹⁴⁷ Vypravěč tedy říká pouze to, co ví postava.¹⁴⁸ V biblickém textu můžeme za znaky interní fokalizace a zároveň vnitřního monologu považovat formulace jako: וַיֹּאמֶר אֶל-לְבָבוֹ (Gn 8, 21; 1S 27, 1) nebo בְּקִרְבָּהּ (Gn 18, 12), dále וְהִנֵּה a případně také אָמַר¹⁴⁹, když je postava sama.¹⁵⁰ Déle mezi znaky interní fokalizace patří výrazy jako: dnes, teď, zítra, také otázky, zvolání, citoslovce, citově zabarvená a hodnotící slova a jak už bylo řečeno, také přímá řeč postavy.¹⁵¹ Text ovšem nemusí být fokalizovaný skrze jednu postavu, ale může jich být více. Genette uvádí např. epistolární novely, v nichž mohou stejné události popsány několikrát podle úhlu pohledu několika postav-pisatelů.¹⁵² Sem by patřila např. synoptická Evangelia.

Třetím typem je *nulová fokalizace*, která je velmi častá u klasických narativů. Fokalizátorem je tu vševědoucí vypravěč, který je schopen přepínat mezi souběžnými událostmi a podat panoramatický popis míst a událostí. Má také neomezený přístup k vnitřnímu životu postav a často jej i sám komentuje. Vypravěč nám v narativu říká více, než může kterákoliv z postav vědět.¹⁵³ Tento typ fokalizace najdeme velmi často v biblickém textu, protože přítomnost vševědoucího vypravěče je zde typická. Často se stává, že příběh se vševědoucím vypravěčem může vyvolávat dojem srozumitelnosti světa, a naopak příběh

¹⁴³ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 41–42.

¹⁴⁴ BROMANOVÁ, Eva. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. *Modely narativních fokalizací - kritický přehled*. Přeložil Martin Punčochář. Olomouc: Katedra bohemistiky FF UP, 2006, 10., 1. ISSN 1212-5547. s. 115–131. S. 117.

¹⁴⁵ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 83.

¹⁴⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 67.

¹⁴⁷ BROMANOVÁ, Eva. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. *Modely narativních fokalizací - kritický přehled*. S. 119.

¹⁴⁸ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 67.

¹⁴⁹ Formulace „řekl si...“ znamená totéž jako „myslel si...“ a je znakem vnitřního monologu. ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 68.

¹⁵⁰ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 68.

¹⁵¹ BROMANOVÁ, Eva. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. *Modely narativních fokalizací - kritický přehled*. S. 124.

¹⁵² GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. S. 190.

¹⁵³ BROMANOVÁ, Eva. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. *Modely narativních fokalizací - kritický přehled*. S. 118.

vyprávěný z omezeného hlediska jedné postavy může zdůrazňovat naprostou nepředvídatelnost budoucích událostí.¹⁵⁴ Přesně takový pocit máme z textu Obětování Izáka, který je fokalizován zvnějšku a vyvolává v nás pocit nejistoty ohledně budoucnosti. Situace je tu pro nás nesrozumitelná, nepochopitelná a máme problém se v ní orientovat. Opakem je narativ 1S 17, který je obecně ne-fokalizovaný. Máme v něm přehled o situaci, o postavách, vypravěč nám dává nahlédnout i do jejich myšlenek, proplouvá mezi různými scénami. Děj je tu srozumitelný a nevyvolává extrémní napětí a nejistotu.

V rámci jednoho narativu se nám mohou jednotlivé typy fokalizace proměňovat a střídát. Narativ 1S 17 je tedy obecně ne-fokalizovaný, ale při bližším rozboru zjistíme, že i zde se mění úhly pohledu.

Hned v úvodu narativu (1S 17,1-3) máme příklad externí fokalizace. Jde o popis neutrálního pozorovatele, není tu úhel pohledu žádné z postav. Změna nastává při popisu Goliášovy zbroje: „...*vysoký šest loket a jednu píď.*“ (1S 17, 4b), „...*váha pancíře byla pět tisíc šekelů bronzu*“ (1S 17, 5b), „...*hrot jeho kopí vážil šest set šekelů železa*“ (1S 17, 7b). Vypravěč nám sděluje detailní informace, které žádná z postav nemůže vědět, proto jde o nulovou fokalizaci s vševědoucím vypravěčem. V následující promluvě Goliáše (1S 17, 8–10) máme přechod k interní fokalizaci, neboť zde přímo slyšíme Goliášovo stanovisko a požadavky k bitvě. Navíc se tu objevují také otázky, tedy další znak interní fokalizace.

Když vypravěč popisuje jednání izraelské armády: „*Kdykoli...slyšeli...děsili se a velice se báli*“ (1S 17, 11; 17, 24), dává nám nahlédnout do jejich nitra, ví o jejich strachu a evidentně byl vypravěč přítomen vždy, když se opět projevil. Jde o nulovou fokalizaci, stejně jako v případě představení další postavy a její rodiny. Vypravěč je vševědoucí, což se projevuje v těchto verších: „*Za dnů Saulových byl ten muž příliš starý...*“ (1S 17, 12b), „...*Jména jeho tři synů, kteří odešli do války, jsou...*“ (1S 17, 13b), „*David, ten byl nejmladší...*“ (1S 17, 14a). Vypravěč má přehled také o situaci na bojišti a má přesné informace o tom, co se tam dělo po čtyřicet dní: „*A Pelištejec se předváděl za časného jitra i navečer a stavěl se na odív po čtyřicet dní*“ (1S 17, 16). Poté následuje delší část textu, v níž promlouvá Jišaj, tudíž vypravěč ustupuje do pozadí a jeho promluvu pouze uvede tradičním „a řekl...“ (1S 17, 17–19). Jde tedy o interní fokalizaci. Přechod k externí fokalizaci následuje při popisu Davidova příchodu na bojiště (1S 17, 20–22). Dále dochází k přepnutí do interní fokalizace prostřednictvím citoslovce „hle“: „*Ještě s nimi mluvil, když tu (hle) z řad Pelištejců vystoupil soubojový zápasník...*“ (1S 17, 23). Citoslovce „hle“ zde působí, jako by šlo o Davidovo zvolání a scéna je tudíž fokalizována z jeho perspektivy. David Goliáše slyšel i viděl, byl tedy

¹⁵⁴ CULLER, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*. S. 99.

očitým svědkem jeho dalšího pravidelného vystoupení. Verš popisující reakci izraelského vojska je příkladem nulové fokalizace, neboť nám zde vypravěč dává nahlédnout do nitra postav: „...*velmi se báli*“ (1S 17, 24). Dále se nám představuje dialog mezi Davidem a vojáky (1S 17, 25–27). Máme tu tedy interní fokalizaci. Vševědoucí vypravěč se pak objevuje při vstupu Eliába na scénu: „...*vzplanul proti Davidovi hněvem a okřikl ho...*“ (1S 17, 28a) a dává nám nahlédnout do jeho nitra. Žádná z postav nemůže vědět, že Davida slyšel a jaké emoce to v něm probudilo. Ve druhé části verše (1S 17, 28b–29) začíná dialog mezi Davidem a Eliábem, proto jde opět o interní fokalizaci. Zlom nastává komentářem, že se Davidova slova donesla ke králi (1S 17, 31). Jeho dialog se Saulem opět staví vypravěče mimo „kameru“ a dává prostor postavám a jejich vlastnímu projevu (1S 17, 32–37). Externí fokalizace přichází ke slovu v momentu Davidova odmítnutí Saulova brnění (1S 17, 38). Pak k nám opět promlouvá vševědoucí vypravěč, který ví, že David nebyl zvyklý na pohyb v brnění ještě dříve, než to sama postava vysloví: „...*nebyl na to zvyklý. David tedy Saulovi řekl: Nemohu v tom chodit, nejsem zvyklý*“ (1S 17, 39). Následuje externí fokalizace s popisem Davidova a Goliášova příchodu na bojiště (1S 17, 40–41) a poté se nám v textu objeví opět nulová fokalizace: „*Pelištejec se podíval, spatřil Davida a pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu*“ (1S 17, 42). Na první pohled se může zdát, že děj je fokalizován zevnitř skrze Goliáše, ale on sám nám neprozradí své myšlenky ve vnitřním monologu – jakési samomluvě. Naopak je nám vyjeví vševědoucí vypravěč, který má přístup i do nitra postavy. Následující dialog s Pelištejcem (1S 17, 43–47) je příkladem interní fokalizace, která se na konci rozhovoru přelévá do externího typu a zabírá tak pasáž o Goliášově smrti (1S 17, 48–51). Poslední výskyt nulové fokalizace je v případě vypravěčova popisu, co se odehrávalo po porážce Goliáše (1S 17, 52–54). Vypravěč nám dává panoramatický pohled na situaci, pohybuje se jakoby s vojskem a pak náhle přeskočí k Davidovi, jenž nese Pelištejcovu hlavu do Jeruzaléma. Finální dialogy Saula s Abnérem a Davidem spadají opět do interní fokalizace (1S 17, 55–58).

Z rozboru je patrné, že interní fokalizace se v narativu 1S 17 vyskytuje častěji (ve 28 verších), než nulová (v 16 verších). Důraz je zde proto kladen na postavy a jejich vnitřní svět, než na podrobný popis jejich činnosti nebo míst. Přesto je ale obecně možné považovat text za nulově fokalizovaný, tedy ne-fokalizovaný, stejně jako všeobecně většinu starozákonních textů.

4.9 Postavy

Problematika literárních postav patří mezi nejvíce komplikované. Základní otázkou je, kdo nebo co jsou literární postavy. Jsou to lidé nebo slova? Pro strukturalisty jsou postavy jen narativní funkce, textové konstrukty, které nemají žádné psychologické jádro a existují jen skrze text a v textu.¹⁵⁵ Jenomže běžně mluvíme o postavách jako o lidech, protože s nimi prožíváme jejich emoce, ztotožňujeme se s nimi pokaždé, když do textu vstupujeme četbou nebo poslechem.¹⁵⁶ Postavy jsou vytvářeny člověkem a člověkem jsou také interpretovány, proto jsou v určitém slova smyslu „lidské“. Mají totiž tendenci chovat se podle stejných pravidel jako lidé.¹⁵⁷ Zároveň je ale nelze považovat za pouhá slova.¹⁵⁸ Asi neoriginálněji se s tímto rozparem vyrovnává Edward Morgan Forster, který přišel se svérázným označením literární postavy jako Homo Fictus, v protikladu k Homo Sapiens.¹⁵⁹ Problémem biblických narativů ale je, že si nemůžeme být jisti, zda za biblickým Homo Fictus nestál skutečný Homo Sapiens. A pokud budeme předpokládat že ano, pak vyvstává další otázka: do jaké míry byl tento Homo Sapiens literárně přetvořen do Homo Fictus. Obecně se ale biblická interpretace většinou brání jakémukoli psychologizování postav v Bibli. Argumentem je, že pokud by pisatele zajímal skutečný člověk a jeho vnitřní pohnutky, pak by je vyjadřoval explicitněji, proto se i v biblické exegezi považují postavy za konstrukty, které především slouží ději a zápletce. Je tedy důležitější to, co postavy dělají, než kým jsou.¹⁶⁰

Na druhou stranu, proč bychom se měli bát postavy psychologizovat? Když právě ony jsou tím elementem, který nás čtenáře tak dráždí a přitahuje. Jak bylo řečeno v kapitole Narativní struktura, musíme alespoň dočasně přijmout roli implikovaného čtenáře, abychom narativu správně porozuměli. To s sebou zároveň nese také přijetí jeho systému hodnot, ať morálních nebo náboženských. A můžeme říci, že právě k tomu nám pomáhají narativní postavy. Během četby se s nimi totiž do jisté míry ztotožňujeme, porovnáváme svůj hodnotový žebříček s jejich, vyvozujeme na základě toho jejich charakter, máme určitou představu o tom, zda jedná postava správně nebo špatně a podle jakých morálních pravidel se vlastně řídí. Postava nám může být sympatická anebo také nemusí, nikdy nám ale není lhostejná.¹⁶¹ S biblickou postavou provádíme při četbě totéž co s jakoukoliv jinou postavou z moderní literatury. Ta má koneckonců původ právě v té tradiční, tedy i biblické.

¹⁵⁵ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 48.

¹⁵⁶ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. S. 56.

¹⁵⁷ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. S. 59.

¹⁵⁸ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 41.

¹⁵⁹ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. S. 62.

¹⁶⁰ GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. S. 47–48.

¹⁶¹ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 47.

Skrze postavy, které ožívají jen díky našemu zájmu, se nám může dostat určitého morálního ponaučení. V jejich chování a jednání můžeme spatřovat dobrý nebo i špatný příklad, což má výchovný efekt.

Biblický narativ je také svým způsobem nadčasový, pro tendenci charakterizovat postavy především skrze její řeč a činy. Protože tím nám dává možnost posoudit, zda postava jedná tak, jak říká a zabraňuje nám v předčasné zaujatosti vůči ní. Biblický narativ nezajímá vizuální stránka, která může svádět k nesprávnému posuzování kvality postavy, jak nám názorně ukazuje Samuelův chybný úsudek při volbě druhého krále.

Jak už bylo zmíněno v kapitole Události v příběhu, za postavu můžeme považovat osobu, která má vliv na zápletku. V našem příběhu 1S 17 by tedy šlo o Davida, Goliáše, Jišaje a Saula. Protože Eliáb ani Abnér zápletku prakticky neovlivňují, nemuseli bychom je z hlediska událostí považovat za postavy. V této kapitole ale budeme řadit mezi postavy všechny osoby, které se v příběhu objevují, i ty, jež nemají jména ani své hlasy.

4.9.1 Klasifikace literárních postav

Literární postavy můžeme rozlišovat podle toho, zda jsou dynamické nebo statické. *Statické* postavy se vnitřně nevyvíjejí a po celou dobu narativu jednají stereotypně podle určitého vzorce. Opakem jsou postavy *dynamické*, jež jednají nepředvídatelně a rozvíjejí se v průběhu děje.¹⁶² Na tento typ členění postav navazuje Edward Morgan Forster. Rozlišuje mezi postavami plochými a plastickými (případně oblými) podle toho, jak se postava v narativu projevuje a mění. Adele Berlin vidí místo dvou kategorií tři. Oblé postavy jsou pro ni *full-fledged*, plochá je *type* a jako třetí kategorii uvádí *agent*.¹⁶³ Ten je pouhým představitelem akce, nezbytným pro zápletku a je součástí dění. Zároveň je však omezený a stereotypní.¹⁶⁴ *Plochou* postavu lze lehce poznat, nemá totiž většinou žádný vývoj a je možné si ji snadno zapamatovat. Nenechá se ani měnit okolnostmi, pouze jimi proplouvá.¹⁶⁵ Disponuje také jen jednou myšlenkou nebo jedním charakterovým rysem.¹⁶⁶ Z ploché postavy známe jen její povrch a v biblickém textu nám ji vypravěč dokáže shrnout jednou větou.¹⁶⁷ O Abígajil nám vypravěč řekne, že: „...byla to žena bystrého rozumu a krásné postavy...“ (1S 25, 3). Abígajil

¹⁶² SKA, Jean Louis. „Our Father Have Told Us“. S. 83.

¹⁶³ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 23.

¹⁶⁴ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 32.

¹⁶⁵ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. S. 70.

¹⁶⁶ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 48.

¹⁶⁷ SKA, Jean Louis. „Our Father Have Told Us“. S. 84.

neprožívá žádné zvraty a její reakce se nemění. Podobně shrnul vypravěč i charakter Noeho: „*Noe byl muž spravedlivý, bezúhonný ve svém pokolení; Noe chodil s Bohem*“ (Gn 6, 9). Je třeba si ale uvědomit, že míra oblosti nebo plochosti postavy je velice subjektivní.¹⁶⁸

Nicméně, za plochou postavu můžeme v 1S 17 považovat Goliáše. Ten se za celou dobu v příběhu nemění, od začátku do konce dává najevo své sebevědomí a jistou ve vítězství. Pohrdá Izraelci, jejich Bohem i Davidem. Další plochou postavou je Jišaj, který také neprochází žádnými zvraty, naopak se jeví jako velmi stabilní osoba. Patří zcela jistě mezi pozitivní postavy, stejně jako postava Abnéra, taktéž plochá. O Abnérovi toho mnoho říci nemůžeme, rozhodně nelze použít informace z tohoto narativu. Pro jasnější profil jeho osobnosti bychom museli využít i další kapitoly. Nejméně jasnou postavou v celém narativu je Eliáb. Máme o něm jen velmi málo informací a ty, které se dají z jeho chování vyvodit, nejsou příliš pozitivní, jak za chvíli uvidíme.

Oproti tomu *plastické* či *oblé* postavy nás dokáží překvapit, pokud toho nejsou schopny, pak jsou ploché.¹⁶⁹ Oblé postavy jsou komplikované a mají více než jednu vlastnost.¹⁷⁰ Jejich osobnost se také dostává často do vnitřních konfliktů, které se většinou projevují v dialozích s ostatními postavami nebo s Bohem, případně v nějaké dramatické akci.¹⁷¹ Působí na nás také více jako reální lidé, u nichž se nedá přesně říci, jací vlastně jsou.¹⁷² Za oblé postavy lze považovat Mojžíše nebo Jóba a samozřejmě Davida. Ten je obecně považován za vůbec nekomplexnější, nejhlubší a nejrozmanitější postavu v Bibli.¹⁷³ Jeho osobnost prochází dramatickými změnami, zažívá vzestupy a pády, silně prožívá emoce ať už šťastné nebo nikoliv. Je to také jedna z nekomplikovanějších biblických postav.¹⁷⁴ To můžeme o Davidovi říci v rámci davidovského cyklu. Z hlediska příběhu 1S 17 se tak dramatiky nejeví, ale přesto nás jeho reakce a jednání překvapuje a udivuje.

4.9.2 Charakterizace

Literární postava může být popsána v rámci sítě určitých povahových rysů, které mohou být v textu řečeny anebo nemusí.¹⁷⁵ Chatman uvádí, že postava je paradigmatickým rysů. Rys

¹⁶⁸ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159–179. S. 164.

¹⁶⁹ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. S. 76.

¹⁷⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 48.

¹⁷¹ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 84.

¹⁷² CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 138.

¹⁷³ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 91.

¹⁷⁴ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 115.

¹⁷⁵ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 66.

definuje jako „*relativně stabilní či trvalé osobní vlastnosti*“.¹⁷⁶ Existují tedy dva typy charakterizace postav: *přímá definice* a *nepřímá prezentace*. Pro první typ je příznačné explicitní pojmenování rysů postavy,¹⁷⁷ které má mnohem větší váhu, když zazní z úst vypravěče, jako např. u Jóba: „...*byl to muž bezúhonný a přímý, bál se Boha a vystříhal se zlého*“ (Jb 1, 1). V Bibli to není příliš častý způsob charakterizace, neboť v sobě nese určité prvky soudu.¹⁷⁸ Proto se biblický text snaží vyhýbat vyjádření, zvláště negativních rysů postav, a vypravěč tak zůstává raději neutrální, než aby je musel na postavu prozradit – člověk není oprávněn vynášet soudy o jiném člověku. Ojedinele se tedy objevují spíše pozitivní charakteristiky, jako právě v případě Jóba. Tato tendence má zřejmě didaktický záměr, tedy dávat pozitivní příklad, na jehož základě je pak člověk schopen rozlišovat dobré od špatného.

Naopak charakteristika od samotných postav narativu nemusí mít takovou autoritu, nemusí být ani pravdivá, a dokonce může naopak poukazovat na nedostatky té postavy, která tyto soudy vyřkla.¹⁷⁹ Přesně takový případ nastane v Eliabově přímé řeči, jak uvidíme později.

Nepřímá prezentace nepojmenovává rys přímo, ale pouze jej naznačí. Záleží potom na čtenáři, aby sám vyvodil, na kterou vlastnost text naráží.¹⁸⁰ Způsoby nepřímé prezentace jsou velmi rozmanité, zahrnují vzhled postavy, činy a také promluvy. Vůbec nejdůležitějším zdrojem poznání morálních vlastností, názorů, postojů a citů postavy je její jednání.¹⁸¹ Povahový rys může být implikován jednorázovým činem nebo obvyklou činností. Jednorázová nečekaná akce má důležitý význam v kritickém bodu narativu a je znakem dynamické postavy jako v případě Ráchel, která nečekaně odnesla a schovala domácí bůžky svého otce (Gn 31, 19). Povahové rysy, které tento jednorázový čin odhaluje, jsou kvalitativně mnohem vyšší než rysy, které odhaluje běžné chování postavy. Když tedy postava preferuje spíše obvyklou činnost, ukazuje to více na neměnnou a statickou postavu, někdy až s komickými nebo ironickými rysy.¹⁸² Poměrně stereotypně jedná třeba Jóab s těmi, jejichž jednání považuje za osobní urážku: „*Když se Abnér vrátil do Chebrónu, uchýlil se s ním Jóab dovnitř brány, jako by s ním chtěl důvěrně promluvit. Tam mu zasadil ránu pod žebra, a tak zemřel za krev jeho bratra Asáela*“ (2S 3, 27). Podobný osud čeká také Amasu, který jej nahradil ve funkci velitele Davidova vojska. „*Jóab Amasovi řekl: Pokoj tobě, můj bratře! A pravou rukou vzal Jóab Amasu za bradu, aby ho políbil. Amasa však přitom nedal*

¹⁷⁶ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs*. S. 132.

¹⁷⁷ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. S. 64.

¹⁷⁸ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 53.

¹⁷⁹ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 54.

¹⁸⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 66.

¹⁸¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. S. 66.

¹⁸² RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 68.

pozor na meč v Jóabově ruce. Ten ho bodl pod žebra, takže mu vnitřnosti vyhřezly na zem; aniž mu dal druhou ránu, zemřel...“ (2S 20, 9–10). Jóabovo popřání pokoje v sobě nese prvky ironie, stejně jako jeho falešná snaha o jakýsi „bratrský“ polibek.

K nejčastějším a nejtypičtějším způsobům charakterizace patří zcela jistě vlastní jména, která vždy vyjadřují buď některou z vlastností postavy (Nábal – *bloud*), její osud (Machlón – *nemocný*) nebo nám prozrazují okolnosti předcházející jejímu narození (Neftalí – *vybojovaný*). Důležitá jsou také jména vyznavačská, která nám prozrazují, v jakém vztahu je konkrétní postava k Hospodinu (Samuel – *vyslyšel Bůh* nebo *Jeho jméno je Bůh*)¹⁸³. Je třeba si všimnout i změny jména, protože s ním se mění i zápletka a dochází ke změně kvality postavy.¹⁸⁴

Další možnost charakteristiky je skrze vnitřní monology, které ovšem nejsou příliš časté v biblických textech a obecně v tradiční literatuře. Vypravěč se tu na malý okamžik usadí postavě v mysli a informuje nás, co si v duchu říká: „*Řekl si Géchazí, mládenec Eliši, může Božího: Hle, můj pán ušetřil toho Aramejce Naamána, když nevzal z jeho ruky, co přivezl. Jakože živ je Hospodin, poběžím za ním a něco si od něho vezmu*“ (2Kr 5, 20).

Vypravěč zde nepronáší žádné soudy, ale nechává na čtenáři, aby se rozhodl, zda je mu postava sympatická či nikoliv nebo zda podle jeho názoru jedná správně.¹⁸⁵

Další ze způsobů charakterizace je dialog. V narativu se vedle hlavní postavy objeví některá z vedlejších postav a v dialogu mezi nimi jsou nám prozrazeny určité myšlenky nebo pocity hlavního hrdiny, z nichž pak můžeme odvodit část jeho charakteru.¹⁸⁶ Když Davidovi smrtelně onemocní jeho první syn narozený Bat-šebě, tvrdě se postí. Jakmile ale dítě zemře, žádá služebníky o jídlo. Ti jeho reakci nechápou, a teprve v rozhovoru s Davidem nám jsou jeho důvody odhaleny (2S 12, 19–23). David půstem projevoval silný žal nad dítětem, o jehož osudu už dopředu věděl, a tak se vlastním sebetřýzněním snažil vyvolat v Hospodinu slitování, aby dítě zachránil.

Do této skupiny by patřil také styl řeči, který nám může o postavě mnohé prozradit, ale na biblický text je těžko aplikovatelný a hodí se spíše do moderní literatury.¹⁸⁷

V biblickém textu se často uplatňuje prvek mýtu, a to v momentě, kdy v rozhodujícím okamžiku vstupuje na scénu Bůh. Ten přináší do narativu nepředvídatelné prvky a čtenářova sympatie se přichyluje k té postavě, ke které Bůh promlouvá. Příkladem může být vyhnaná

¹⁸³ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 455.

¹⁸⁴ JAVORNICKÝ, David. *Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů*. S. 172.

¹⁸⁵ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 89.

¹⁸⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 90.

¹⁸⁷ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 71.

Hagar, jejíž umírající dítě Hospodin zachrání (Gn 21, 17).¹⁸⁸ Protože ji Hospodin věnuje svou pozornost, jsme tím automaticky nuceni věnovat jí také naši pozornost a zajímá nás její osud.

Vnější vzhled postav sice patří také k charakteristice, ale v biblických narativech je vyjádřen jen velmi sporadicky a poněkud stručně, takže je prakticky nemožné z něj vyvodit nějaké charakterové rysy.¹⁸⁹ Důvody k nízké frekvenci vnější charakteristiky můžeme spatřovat zřejmě v celkovém pojetí člověka v Bibli, jenž byl stvořen podle obrazu Boha a jak je známo, Boha je zakázáno zobrazovat.¹⁹⁰ Nicméně, pokud je vnější vzhled zmíněn, je důležitý pro vyčlenění konkrétní postavy z jejího okolí a napomáhá tak k její identifikaci a zapamatování. O Saulovi například víme, že: „...*mezi Izraelci nebylo hezcího muže nad něj; od ramen vzhůru převyšoval všechny lid*“ (1S 9, 2b). Charakteristika je to sice hezká a pozitivní, ale nemůžeme z ní nic vyvodit. Konkrétně pak krásný vzhled nemusí přinášet postavě jen výhodu, ale i komplikace, jako u Sáry, Bat-šeby nebo u Támar.¹⁹¹ Na druhou stranu, popis vzezření může také někdy postavu zasazovat do určitého sociálního kontextu, ukázat její místo ve společnosti.¹⁹²

Za pozornost také stojí případné změny ve vzhledu postavy.¹⁹³ Může jít například o nějaký druh na pohled patrného onemocnění (vředy u Jóba; malomocenství u Mirjam, Naamána a Géchazího) nebo zranění (Jákovova poraněná kyčel). Většina takových tělesných změn je vnějším projevem změn vnitřních, jež mají náboženský charakter a lze je považovat za určitý druh konverze k Hospodinu nebo jako trvalé znamení jeho přítomnosti v nitru konkrétní osoby.

Obecně máme v biblickém textu častěji někdy velmi detailní popis nějaké věci (Chrám, Boží schrána, bohoslužebné předměty apod.) než popis lidí, ať už fyzický nebo psychologický.¹⁹⁴

Do kapitoly charakterizace by také bylo možné zařadit zvyky postav. Zvyk je vlastně tendence opakovat stále stejné akce, gesta nebo slova za stejných okolností. Ze zvyků pak můžeme v některých případech odvodit i určité vlastnosti, i když ne vždy je to možné.¹⁹⁵

Jiným druhem charakterizace postav, která se užívá v kritické tradici, je *telling*. To znamená, že postava a její vnitřní život jsou nám odkrývány prostřednictvím slov vypravěče nebo jiných postav. Opakem je *showing*, v němž se nám postava ukazuje sama skrze svou

¹⁸⁸ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 90–91.

¹⁸⁹ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. S. 72.

¹⁹⁰ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 115.

¹⁹¹ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. S. 170.

¹⁹² BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 36.

¹⁹³ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. S. 66–67.

¹⁹⁴ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 35.

¹⁹⁵ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 85.

vlastní řeč a činy.¹⁹⁶ Když je *showing* kombinováno s *telling*, pak je vyprávění více scénické a narativní úhel pohledu jde více zevnitř.¹⁹⁷ David se nám takovým způsobem ukazuje prostřednictvím dialogu s vojáky, v němž se jedná o odměně pro vítěze duelu. Jeho opakované otázky jsou totiž doprovázeny zároveň jeho prohlášením. Vyjadřuje v něm odlišnou teologickou představu, než jakou mají vojáci a odhaluje nám své názory i politické ambice. Opakované vyptávání na podobu odměny může naznačovat, že David je připraven se nabízené příležitosti chopit.¹⁹⁸

Některé z těchto typů charakterizace nám poslouží při zkoumání jednotlivých postav narativu 1S 17 spolu s kategoriemi postav v zápletku.

4.9.3 Postavy v 1S 17 a zápletky

Některé narativní postavy jsou pro zápletku významnější než jiné a zde si ukážeme jejich základní typy od těch nejdůležitějších, až po ty méně výrazné.

Základním typem je *hrdina*, který je pro zápletku naprosto nepostradatelný. V žádném narativu nesmí chybět, protože udává směr událostem a veškerá akce a pozornost se zaměřuje právě na něj. Ovlivňuje nejen to, co se následně odehraje, ale má také vliv na chování dalších postav – na míru jejich role v příběhu. V biblických narativech jde např. o Mojžíše, Rút, Ester nebo Jonáše.¹⁹⁹ V našem příběhu je hrdinou David. Jak už bylo řečeno výše, je to dynamická postava, jejíž vnitřní život není jednoduchý, podléhá změnám a vývoji. V narativu 1S 17 pak působí jako stabilní element, který svým příchodem na scénu řeší do té chvíle neřešitelný konflikt a nastoluje opět harmonii.

Vypravěč nám podává o Davidovi následující informace: „*David byl synem Efratejce, toho z Betléma Judova, jenž se jmenoval Jišaj...*“ (1S 17, 12a); „*...byl nejmladší...*“ (1S 17, 14a); „*...odešel od Saula a vrátil se, aby pásł stádo svého otce v Betlémě*“ (1S 17, 15). Neprozrazuje nám tím ale žádné jeho osobní vlastnosti, pouze podává fakta, že David pocházel z Judského Betléma, jeho otec se jmenoval Jišaj, byl nejmladší z jeho synů a právě kvůli nízkému věku se neměl účastnit bitvy. Abychom se dozvěděli něco o jeho osobních vlastnostech, musíme nahlédnout do jiných kapitol davidovského cyklu. Zřejmě nejhodnotnější charakteristika zaznívá z úst jednoho ze Saulových služebníků: „*...viděl jsem syna Jišaje Betlémského, ten umí hrát. Přitom je to statečný bohatýr, bojovník i muž hbitý v*

¹⁹⁶ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 38.

¹⁹⁷ BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. S. 66.

¹⁹⁸ BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. S. 182.

¹⁹⁹ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 86.

řeči a pohledný, a je s ním Hospodin“ (1S 16, 18). Poslední část jeho výpovědi je pro nás nejzásadnější. Vše ostatní jsou vlastnosti, kterými může oplývat kdokoli, ale poslední uvedená má výjimečnou hodnotu pro svého nositele. A nejen pro něj. Osoba, které se dostává zvláštní Boží pozornosti a je jí nějakým způsobem poznamenána, má vliv také na své bezprostřední okolí a má schopnost jej do určité míry pozitivně měnit. Abychom si zrekapitulovali situaci: Izrael stojí proti soupeři, na kterého není připraven, je zaskočen stylem boje, který protivník požaduje jako jediný možný. Není zde alternativa. Saul, přestože je Hospodinovým pomazaným, ztratil již před časem kontakt s Bohem a sám vlastním úsilím není schopen jej obnovit. Najednou je na scénu uveden člověk, ke kterému se upnula Saulova ztracená Boží náklonnost. Ten je také schopen vnímat konflikt v jeho náboženském rozměru, nikoliv pouze v tom profánním.²⁰⁰ David zatím nevykonává žádnou zvláštní činnost, nečiní žádné „zázraky“, pouze mluví s lidmi a se Saulem. Několikrát vysloví Boží jméno a rázem se situace začíná měnit, když Saul začne opět vnímat Hospodina.²⁰¹ David si je Božím příslibem ochrany (nevyřčeným, ale vyvozeným z minulé zkušenosti) tak jistý,²⁰² že přiměje Saula k souhlasu s jeho účastí v souboji. Davidova „sebejistota“ ale nemusí být chápána jako součást jeho osobnosti, nýbrž jako výsledek vlivu Hospodina na jeho nitro.

David jedná v příběhu neobvykle, nevykonává zrovna běžnou činnost, když se odhodlá k bitvě se zdánlivě neporazitelným protivníkem. Nemá žádné vlastní brnění ani zbraň, a ani s nimi běžně nezachází,²⁰³ je příliš mladý a příliš hezký.²⁰⁴ Do této situace se zkrátka na první pohled vůbec nehodí. Nicméně v jeho jednorázovém a nečekaném jednání a způsobu řešení konfliktu můžeme spatřovat rysy jako statečnost, smysl pro spravedlnost, trpělivost a inteligenci a pochopitelně víru. David v příběhu často a dlouze mluví a lze tvrdit, že má rétorické schopnosti, neboť jeho promluvy nezůstávají bez odezvy.²⁰⁵ Zřetelně se nám tedy potvrzuje charakteristika vyslovená Saulovým služebníkem, a to dokonce ještě dříve, než David tyto vlastnosti sám prokáže.

---

²⁰⁰ „A nějaký Izraelec řekl: Viděli jste toho muže, co vystoupil? Vystupuje, aby tupil Izraele...“ (1S 17, 25a); „...Vždyť kdo je ten neobřezaný Pelištejec, že tupí řady živého Boha?“ (1S 17, 26b); „Ale David Pelištejci odpověděl: Ty jdeš proti mně s mečem, kopím a oštěpem, já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad, kterého jsi potupil“ (1S 17, 45); „A celé toto shromáždění pozná, že Hospodin nezachraňuje mečem a kopím. Vždyť boj je Hospodinův...“ (1S 17, 47).

²⁰¹ „Saul tedy Davidovi řekl: Jdi; Hospodin buď s tebou!“ (1S 17, 37b).

²⁰² „Tvůj služebník ubil jak lva, tak medvěda. A tomu neobřezanému Pelištejci se povede jako jednomu z nich, protože potupil řady živého Boha.“; „A David dodal: Hospodin, který mě vytrhl ze spárů lva a medvěda, ten mě vytrhne i ze spárů tohoto Pelištejce“ (1S 17, 36–37a).

²⁰³ „Poté Saul oblékl Davida do svého odění, na hlavu mu dal bronzovou přilbu a oblékl ho do pancíře. Na jeho odění si David připásal jeho meč a pokusil se chodit, ale nebyl na to zvyklý. David tedy Saulovi řekl: Nemohu v tom chodit, nejsem zvyklý. A svlékl to ze sebe“ (1S 17, 38–39).

²⁰⁴ „...pohrdl jím, protože to byl mladiček, ryšavý, krásného vzhledu“ (1S 17, 42b).

²⁰⁵ „Slova, která David promluvil, se roznesla, hlásili je Saulovi a on ho přijal“ (1S 17, 31); „Saul tedy Davidovi řekl: Jdi; Hospodin buď s tebou!“ (1S 17, 37b).

Méně významným typem pro zápletku je tzv. *doplňk*. Jde o postavu, jejíž funkcí je posílit kvality dalších postav,²⁰⁶ jako např. postava Saula nebo Eliába v našem narativu.

V kapitole Charakterizace bylo řečeno, že větší váhu má obecně charakteristika, již vyslovuje vypravěč, oproti charakteristice zaznívající od samotných postav narativu. Ta nemusí mít takovou váhu, nemusí být ani pravdivá a případně může upozorňovat na nedostatky té postavy, která je sama vyřkla. Již bylo uvedeno, že takovým případem je Eliábova přímá řeč: „...*Eliab vzplanul proti Davidovi hněvem a okřikl ho: Proč jsi sem přišel? Komu jsi nechal ten houfeček ovcí na stepi? Však znám tvou drzost i tvé zlé srdce...*“ (1S 17, 28). Z obecných náznaků v textu si můžeme poskládat pozitivní Davidovu charakteristiku a nemáme tedy pochyb o jeho přímém jednání a kvalitách. Ale co Eliáb, jehož vyjádření o Davidově nitru je pro nás jako čtenáře šokující. Eliáb se nás snaží přesvědčit o opaku, snaží se nám rozbořit naše představy o Davidovi, ale v podstatě svým jednáním spíše upozorňuje na své vlastní „zlé srdce“, na závist, žárlivost a opovržení, které k Davidovi cítí. Robert Alter také zmiňuje netrpělivost v jednání nejstaršího, prvorozeného bratra s mladším, což jen doplňuje jeho charakteristiku.²⁰⁷

Eliáb je jedna z nejméně průhledných postav a v 1S 17 se nachází její jediná přímá řeč za celou dobu jejího narativního „života“. Abychom se o něm dozvěděli trochu více, je třeba opět nahlédnout do předchozí kapitoly Pomazání Davida za krále. Eliáb má vyznavačské jméno – *Bůh je otec*²⁰⁸ a možná to byl důvod, proč jej Samuel chtěl pomazat za nového krále, ihned jak jej spatřil: „*Když se dostavili a on spatřil Eliába, řekl si: Jistě tu stojí před Hospodinem jeho pomazaný. Hospodin však Samuelovi řekl: Nehleď na jeho vzhled ani na jeho vysokou postavu, neboť já jsem ho zamítl. Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce*“ (1S 16, 6–7). Hospodin ve své přímé řeči staví vnější vzhled člověka do kontrastu s kvalitou jeho duše. V srdci, jakožto nejskrytějším orgánu lidského těla, se podle starověkých představ rodí emoce, pocity a sídlí zde iracionální stránka člověka. Kvalita Eliábova srdce – nitra, tedy neodpovídala Božím představám o srdci krále, přestože jeho fyzický vzhled by korespondoval s obecnou představou. Něco v jeho duši, v jeho nitru, nebylo v pořádku, a proto jej Hospodin zamítl, kdežto v Davidově srdci nic špatného neshledal. Naopak, David byl vybrán „Božím srdcem“, jak ostatně zaznívá v Samuelově proroctví.²⁰⁹ Vlastní Boží úsudek o postavě není jako úsudek

²⁰⁶ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 87.

²⁰⁷ ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. S. 79.

²⁰⁸ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 63.

²⁰⁹ „*Samuel nato Saulovi řekl: Počínal sis jako pomatenec. Nedbals příkazu, který ti dal Hospodin, tvůj Bůh. Tak by byl Hospodin upevnil tvé království nad Izraelem navěky. Teď však tvé království neobstojí. Hospodin si vyhledal muže podle svého srdce. Jemu Hospodin přikáže, aby byl vévodou nad jeho lidem, protože ty jsi nedbal toho, co ti Hospodin přikázal*“ (1S 13, 13–14).

kterékoliv jiné postavy nebo vypravěče, ale má výsadní postavení. Bůh má totiž ve svém názoru absolutní autoritu.²¹⁰ Je zajímavé, že zrovna Eliab obvinil Davida z toho, že má „zlé srdce“. Že jím vyřčená charakteristika spíše odpovídá charakteristice jeho samotného, nám mohou napovědět vypravěčem použitá slovesa: *vzplanul hněvem a okřikl ho*. S těmito slovesy jsou spojeny poměrně negativní emoce, které se rodí ve zlém srdci. Zajímavou skutečností je také Eliabovo konstatování, že zná Davidovo srdce – *יָדָעְתִּי לִבְדָּוִד*. Má snad Eliab přístup do nitra člověka jako Bůh? Sám napomíná Davida z drzosti, ale co jeho vlastní troufalý pokus o posuzování jiného člověka. Robert Alter v této souvislosti upozorňuje na ještě jeden zajímavý detail se spojením *יָדָעְתִּי לִבְדָּוִד*, které je poněkud neobvyklé, protože je zde použito zájmeno první osoby, přestože tvar slovesa by sám o sobě postačoval k určení, jaká osoba mluví. Tentýž jev se pak objevuje i v Goliášově úvodní a velmi sebevědomé až vychloubavé promluvě.²¹¹ Svě „já“ zde zmíní v každém verši svého monologu.

Eliab nám zde sám vlastními slovy a možná nechtěně prozradil důvody Hospodinova zamítnutí. Biblický vypravěč totiž raději inklinuje k tomu, že nám pocity postavy představí skrze její řeč nebo čin, než aby je explicitně vyjádřil.²¹²

David odpovídá na Eliabovo obvinění v doslovném překladu takto: „*David řekl: Co jsem teď udělal? Zda-li jsem jen nepromluvil?*“ (1S 17, 29). David reaguje na slova svého bratra sice překvapeně, ale zato velmi shovívavě, když se s ním nepouští do žádné hádky. Nařčení přechází bez dalšího komentáře. Z jeho reakce je patrné, že se nenechá takřkajíc „vykolejit“ a zachovává si chladnou hlavu. Nedovolí, aby jej ovládaly negativní emoce zatemňující rozum. Celý kratičký rozhovor obou bratrů má tedy jediný záměr: předvést a posílit Davidovy kvality a možná i potvrdit správnost Hospodinovy volby.

Podobné je to i s postavou Saula, který obecně v celém narativu působí tak trochu jako figurka, jež se v nastalé situaci ocitla jakýmsi nedopatřením. Saul nedokázal řešit vzniklý konflikt, protože postrádal to, co nyní ulpívало na Davidovi. Proto byl tak paralyzován strachem, stejně jako jeho armáda. Chyběla mu víra, přestože po ní možná toužil, a tak ji nebyl schopen předat ani svému lidu. Z rozhovoru s Davidem je patrné, jak jej jeho slova pozitivně zasáhla a ovlivnila, až byl schopen Boha opět vnímat. Zpočátku nesouhlasil s Davidovou účastí v bitvě z čistě pragmatických důvodů: „*Saul Davidovi odvětil: Nemůžeš jít proti tomu Pelištejci a bojovat s ním. Jsi přece mladíček, kdežto on je bojovník od mládí*“ (1S 17, 33), ale po Davidově „vyznání víry“ v 1S 17, 37a se jeho přístup rázem mění, jako by právě prošel konverzí, která se projevuje v jeho požehnutí: „*Jdi; Hospodin bude s tebou!*“ (1S

²¹⁰ BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 19.

²¹¹ ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. S. 106.

²¹² BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. S. 18.

17, 37b). Zajímavostí také je, že David jakožto Judejec skolí Goliáše prakem, který je typickou zbraní kmene Benjamín (Sd 20, 16).²¹³ Symbolicky se zde demonstruje převzetí Saulova vůdcovského úřadu. Saul měl být ten, kdo vysvobodí Izrael z pelištejského vlivu, ale nakonec je to David, kdo benjamínskou zbraní donutí Pelištejce k ústupu. Lze říci, že smyslem Saulovy existence v tomto narativu je zdůraznit kontrast mezi ním a Davidem, a také vyzdvihnout jeho kvality, především schopnost přivádět lidi opět k Hospodinu.

Činitelé nebo také *agenti* jsou pouze nástroji ve službách zápletky. Mohou mít pro ni jen nepatrný význam, ale jsou případy, kdy tato postava sehraje pro zápletku důležitou roli, jako např. Juda v příběhu Josefa nebo Jišaj či Goliáš v 1S 17.²¹⁴

Jak už bylo řečeno na konci kapitoly Změny rychlosti ve vyprávění, narativ 1S 17 končí dialogem Saula s Davidem, jehož předmětem je Davidův otec Jišaj. Tato závěrečná pasáž je trnem v oku řady vykladačů, kteří se předhánějí v teoriích, jak je možné, že Saul Davida neznal, když se s ním již setkal a dokonce byl jeho osobním terapeutem. Mnozí jeho amnézii připisují stále zhoršujícímu se duševnímu stavu. Co když ale spočívá smysl Saulových slov v něčem jiném? Co když je záměrem vypravěče upozornit nikoliv na Davida, ale na Jišaje a spolu s jeho osobou nás chce vypravěč donutit, abychom se vrátili do textu, jenž je pro Davidův příběh vlastně úvodní – do textu knihy Rút.

Jišaj je pro nás poněkud záhadnou postavou. Opět jako v případě Eliába se pouze zde v 1S 17 nachází jeho jediná přímá řeč: „*Jišaj vyběhl svého syna Davida: Vezmi pro své bratry éfu praženého zrní a těchto deset chlebů a běž do tábora za svými bratry. Těchto deset homolek sýra doneseš veliteli nad tisíci. Navštívíš své bratry s přáním pokoje a převezmeš od nich vzkazy. Bojují se Saulem a všemi izraelskými muži proti Pelištejcům v dolině Posvátného stromu*“ (1S 17, 17–19). V hebrejském textu se v jeho promluvě nachází pouze jeden imperativ – *Vezmi*, dále už jde o imperfekta. Proto má Jišajova řeč téměř prorocké vyznění. Nepřikazuje Davidovi, ale konstatuje, že se tak stane.

Je zajímavé, že David je v Tanachu velmi často charakterizován právě jako syn Jišajův. Přičemž by k jeho identifikaci jasně postačovalo pouze jeho jméno, neboť jiného Davida v textech nemáme. V mnoha případech hovoří Saul o Davidovi pouze jako o synu Jišaje Betlémského a naprosto ignoruje jeho vlastní jméno. Jedním z důvodů by mohla být Saulova nechť Davida vyzdvihovat vyslovením jeho jména. Absence jména osoby je v podstatě totéž, jako její neexistence.²¹⁵ Na druhou stranu tím ale Saul vyzdvihuje jméno Jišaje. V závěrečném dialogu na konci narativu 1S 17 se Saul také neptá na Davidovo jméno,

²¹³ BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. S. 185.

²¹⁴ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 87.

²¹⁵ STERNBERG, Meir. *The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literature and the Drama of Reading*. 5. vyd. Bloomington: Indiana University Press, 1985, 580 s. ISBN 02-532-0453-4. S. 330.

ale na jméno jeho otce, jako by jeho původ měl důležitý význam. A vskutku můžeme říci, že jej má.

Davidova genealogie je zachycena ještě před jeho narozením v knize Rút (Rt 17–22). Byla přidána pochopitelně až dodatečně, ale jasně nás odkazuje k bodu, kterého si máme jako čtenáři všimnout. Rút, přestože byla Moábka, přijala Hospodinův kult a stala se významnou ženou v judaismu. Její syn, Davidův dědeček se jmenoval Obéd, což znamená *Ctitel Hospodinův*²¹⁶. Obéd měl syna Jišaje, jenž má také vyznavačské jméno – *zde je Hospodin* nebo *muž Boží*, jak už bylo řečeno dříve. Davidův rodokmen tedy zahrnuje osoby, které měly zvláštní a zřejmě velmi intenzivní vztah k Bohu. Jišaj tento vztah neprokazuje pouze svým jménem, ale také svým jednáním. Do bitvy, která ustrnula ve slepém bodě po dobu čtyřiceti dní, duchapřítomně posílá svého syna, jenž byl Hospodinem vyvolen za nového krále a byl tedy obdařen jeho přízní. Místo Davida mohl klidně poslat některého služebníka, který by vyřídil vzkazy, ale on si je patrně vědom toho, že takto obdařený člověk má schopnost kvalitativně měnit své okolí. Posílá k vojsku vysvoboditele, aniž to postavy na bojišti tuší. Jišajovi je ale situace naprosto jasná, a proto Davida neposílá s prázdnou, ale s deseti kusy sýra a deseti chleby, tedy s desátkou. Neboť velmi dobře ví, že tu jde o svatou válku, která si žádá jiná pravidla než profánní. Neposílá jej také ihned po začátku konfliktu, ale až po čtyřiceti dnech, tedy po uplynutí „karantény“, během níž se má rozhodnout o osudu Izraele. Situace se po celou dobu nehnula z místa, dokud Jišaj neumožnil Davidovi situaci zvrátit ve prospěch Izraelců.

Možná, že Jišaj hraje v davidovském cyklu mnohem větší roli, než jaká je mu přisuzována. On totiž umožňuje, aby člověk, jehož si Hospodin vyvolil a věnoval mu svou ochranu, mohl tuto výjimečnou přízeň přinášet tam, kde je jí potřeba ve prospěch svého národa. Umožňuje plnit vůli Boha, aniž by mu to bylo explicitně přikázáno, dělá to jakoby mimochodem a zcela přirozeně, a proto by bylo možné přiřadit jej k prorokům, je totiž *muž Boží*.

Neméně významným nástrojem pro zápletku je Goliáš. On je tím elementem, kvůli kterému dojde k paralyzování izraelské armády. A na něj pak reaguje Jišaj vysláním Hospodinova pomazaného k vojsku, které postrádá Boží přítomností obdařeného vůdce. Goliáš se pak pro Davida stává nástrojem pro demonstraci Hospodinovy moci. Nesmíme totiž zapomenout, že Goliášovo jméno je zároveň jeho věštbou, je předurčen k zániku a smyslem jeho existence je paradoxně jeho vlastní smrt. Právě ona pak způsobí návrat Izraele zpět

---

²¹⁶ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 340.

k Bohu. Goliáš tedy není hrdinou narativu, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale je pouze nástrojem v rukou Boha, podobně jako faraón v příběhu Mojžíše.

Nejmenší význam pro zápletku má *dav, sbor* nebo tzv. *průchozí*. Jde o pasivní postavy, jejichž přínos pro zápletku je nepatrný a spíše tvoří jakousi kulisu v příběhu. Je možné je považovat za součást určitého prostředí, ve kterém se hlavní hrdina zrovna pohybuje. Tento typ postavy může být němý a nemusí mít ani jméno. Naprosto pasivní postavy tohoto typu se v Bibli ale nevyskytují často, protože obecně dává biblický narativ přednost postavám, které mají pro příběh nějaký význam.²¹⁷ To znamená, že buď dělají něco, čím ovlivňují akci významnějších postav nebo se zapojují rozhovorem. Lze říci, že málokdy se v Bibli objevuje postava, která je jen „na ozdobu“. Kdo nemá co říci, mlčí. Pravdou ovšem je, že většinu těchto nepatrných postav je často „slyšet“. Takovou průchozí postavou je například bezejmenné děvčátko v příběhu uzdravení aramejského velitele Naamána (2Kr 5, 2–4) nebo starší města Betléma, kteří se seběhli vstříc Samuelovi s otázkou, zda přichází v míru (1S 16, 4). V 1S 17 jsou za dav nebo sbor považováni Pelištejci a izraelská armáda, a také postava Abnéra, jakožto průchozího.

Dav Pelištejců je zde v podstatě němý, tedy až na Goliáše, kterého několikrát „slyšíme“ promlouvat. Jeho řeč ale ztrácí na účinku po tom, co se Davidova řeč ukáže mocnější vlivem několikerého vyslovení Božího jména a samotnou Davidovou přítomností. Naopak izraelská armáda němá není, sděluje nám králův slib ohledně odměny za poražení Goliáše a také Davidovi odpovídá na otázky. Její úloha tím ale končí a dále se jen dozvídáme o její přítomnosti, už ji ale neslyšíme mluvit.

Pokud jde o průchozího Abnéra, u něho bychom mohli klidně použít Forsterovo pojetí zrození narativní postavy: totiž, že u některých postav máme pocit, že právě přišla poštou.²¹⁸ Abnér spadá přesně do této kategorie. Nemáme tušení, že je v příběhu, dokud se jej Saul zkrátka nezeptá a neodhalí tak jeho přítomnost: „*Když Saul viděl Davida, jak jde proti Pelištejci, otázal se vojevůdce Abnéra: Čí syn je ten mládenec, Abnére?...*“ (1S 17, 55a). Abnérova úloha je skutečně naprosto minimální, a proto není třeba se jím dále zabývat. Je to zkrátka typická průchozí postava, alespoň co se tohoto narativu týče, protože obecně v davidovském cyklu je pak jeho role mnohem větší.

Na závěr této synchronní části bychom mohli říci, že příběh David a Goliáše v sobě ukrývá specifické poselství. K němu můžeme dojít skrze způsob, jakým vypravěč své postavy vykreslil – pomocí kontrastů. Ty udávají směr čtenářovy pozornosti a nutí jej se na ně

²¹⁷ SKA, Jean Louis. „*Our Father Have Told Us*“. S. 87.

²¹⁸ FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. S. 59.

soustředit. Kontrast mezi dvojicemi postav: David – Jišaj a Saul – izraelští muži, jasně napovídá, že mnohem lepší perspektiva se váže k první dvojici, než k té druhé, která je zachváčena strachem a nejistotou. David a jeho otec Jišaj v tomto příběhu reprezentují osoby plně soustředěné na Hospodina, s nímž jsou téměř až v souznění. V situaci, jež se zdá být kritická si i přesto zachovávají nadhled a neztrácejí v ní orientaci. Naopak Saul se svými muži je naprosto ztracen. Jak už ale bylo jednou řečeno, nepostrádají tyto postavy odvahu, ale víru. Z čehož vyplývá, že člověk, jenž bude následovat cestu mimo Hospodina, ustrne v minulosti a žádná budoucnost jej nečeká. Bude-li však sledovat pomyslnou cestu Jišaje a Davida, Hospodin jej vždy nasměruje tak, aby přežil. Nasměrováním na Boha se tedy lidská perspektiva zásadně mění v jeho prospěch. Zjednodušeně řečeno: Hospodin je pro člověka životně důležitý.

Kapitola Postavy je téměř posledním bodem, který nám zbývá do shrnutí celé narativní analýzy v závěru práce. Nyní se ale ještě zaměříme na to, co nám může nabídnout diachronní přístup, jenž bude bodem posledním.

5 EXKURZ: POHLED NA PŘÍBĚH V 1S 17 Z HISTORICKÉHO HLEDISKA

Jak už bylo zmíněno v úvodní kapitole ke Knihám Samuelovým, mohly mít příběhy v nich obsažené svůj původ již v 10. stol. př. o. l., ale k jejich sepsání došlo zřejmě až v době Jóšijášových reforem v 7. stol. př. o. l. Otázka, která starozákonní badatele velmi dráždí ovšem je, zda konkrétně text v 1S 17 zobrazuje historicky věrohodně dobu kolem 10. stol. př. o. l., tedy předpokládanou dobu vlády Davida nebo zda se v ní neobjevují prvky spadající spíše do století jejího písemného vzniku, případně do doby mnohem pozdější. S otázkou datování také souvisí poměrně živá diskuze o vlivu řeckého nebo i jiného kulturního prostředí, jež textu o bitvě Davida s Goliášem vtisklo jeho specifický ráz.

Zde v tomto exkurzu se seznámíme s několika zajímavými teoriemi ohledně časového původu narativu v 1S 17 a jeho případném ovlivnění jinými kulturami. Tento náhled do historie nám může posloužit jako zpětná vazba na naše předchozí porozumění textu prostřednictvím jazykové a narativní analýzy.

Starozákonní badatelé v souvislosti s obsahem 1S 17 nejvíce diskutují o tom, jakým způsobem je zde vykreslen Goliáš a Pelištejci obecně. Někteří se domnívají, že zbroj, která patří mezi nejpodrobnější popis výzbroje nacházející se v Bibli, neodpovídá skutečně používané pelištejské zbroji, a že autor zde kombinuje více typů. Případně, že jde o popis zbroje řecké. Každopádně Goliášově výzbroji se v tomto ohledu dostává výrazné pozornosti.

Určitá skupina badatelů v čele s Finkelsteinem, Silbermanem či Yadinem zastává názor, že Goliášova zbroj byla do textu dosazena v pozdější době s určitým záměrem a neodpovídá tak skutečné době bitvy. Finkelstein a Silberman usuzují, že základní kostru textu lze řadit skutečně do 10. stol. př. o. l. Příběh byl poté předáván ústně a svou konečnou podobu dostal až za Jóšijáše, a tudíž popisuje nepřátele, kteří se v Judsku vyskytovali za jeho vlády.²¹⁹

Kteří to ovšem byli, když Pelištejci jsou v době vlády Jóšijáše už poměrně neznámý národ, jenž z oblasti prakticky vymizel někdy v 6. stol. př. o. l.²²⁰ Podle řeckého historika Hérodota sloužili za vlády Psammtéka I. (jeho synem byl Néko II.) v egyptské armádě kárijská a jónská žoldáci. Egypt tehdy ovládal původní pelištejské pobřeží a tito žoldáci byli umístováni do hraničních pevností. A zde se oklikou dostáváme opět ke Goliášově zbroji. Ta je totiž podle

²¹⁹ FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 265 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-807-4290-169. S. 162.

²²⁰ DIEBNER, Bernd Jörg. „David“ a „Goliáš“. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 31-38. S. 35.

těchto autorů velmi podobná vybavení řeckých hoplitů (pěchota těžkooděnců) z doby 7. až 5. stol. př. o. l. a je tedy patrné, že autor nebo redaktor biblického příběhu musel s těmito řeckými vojáky přijít do kontaktu a musel znát jejich vojenské vybavení velmi dobře.²²¹ Proč by ale autoři jednoho z nejvýznamnějších Davidových příběhů „oblékali“ Pelištejce do řeckého brnění? Autoři se domnívají, že smysl transformace řeckého hoplity do podoby Pelištejce je v tom, že se ve 2. pol. 7. stol. př. o. l. opět objevil sen o obnovení davidovské vlády. Jóšijáš, jakožto strůjce jedné z největších a nejzásadnějších náboženských reforem v dějinách starověkého Izraele, byl nahlížen jako „nový David“, jenž upevní své království a uhájí je před nepřáteli. Jenomže podobný ambiciózní sen se zrodil i na egyptské půdě v osobě panovníka Néka II., který zdědil po otci stabilní říši a neváhal obnovit vliv Egypta daleko za jeho hranicemi. Vzhledem k tomu, že Egypt ovládal pobřeží bývalého pelištejského území a řečtí těžkooděnci zde byli umístěni jako žoldáci v egyptských službách, symbolizuje střet Davida s Goliášem střet dvou neslučitelných zájmů dvou silných osobností. Jóšijáš jako „nový David“ porazí řecké oddíly v egyptských službách a postaví se tak protivníkovi mnohem silnějšimu a hrozivějšimu, a uspěje. Porazí jej „ve jménu Hospodina“.²²² Tato optimistická vize velice dobře zapadá do celkového rámce deuteronomistických dějin, sepsaných podle autorů za účelem podpory Jóšijášovy reformy kultu a státní ideologie.²²³

Podobnou teorii vystavěnou ovšem na podobnosti s Homérovou Iliadou zastává Yadin. Jemu pak přitakávají Finkelstein a Silberman. Yadin zdůrazňuje, že narativ v 1S 17 je v mnoha ohledech neobvyklý. Není typicky izraelský ani biblický a vymyká se už stylem, jakým byl David v tomto textu legitimizován. Ten neodpovídá obvyklému způsobu nacházejícímu se v Bibli – narození neplodné ženě, vyvolení skrze božího posla apod. K Davidově legitimizaci dojde v bitvě.²²⁴ A to dokonce v bitvě řeckého typu – konkrétně *μεταίχιμον*. Jde o styl bitvy, v níž dvě armády stojí proti sobě a muž, který vystoupí z řady do prostoru mezi oběma armádami, je „mužem mezi“ – *אִישׁ־הַבֵּינַיִם*. Styl bitvy, terminologie, Goliášova zbroj v podobě helmy, pancíře, holenic a velkého štítu neseného štítonošem, vykazují řecký vliv.²²⁵ Yadin se domnívá, že inspirací k takovému netradičnímu popisu Goliáše byla řecká literatura, konkrétně Iliada. Mezi textem Iliady a 1S 17 je řada paralelních prvků. Např. zmíněný styl bitvy, který se jinde v Bibli neobjevuje a je podobný jako souboj Parida s Meneláem nebo

²²¹ FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun*. S. 162.

²²² FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun*. S. 164.

²²³ FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun*. S. 167.

²²⁴ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. *Vetus Testamentum* [online]. Jul., 2004, Vol. 54., Fasc. 3, pp. 373-395 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: JSTOR. S. 378.

²²⁵ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 381.

Hektora s Ajaxem.²²⁶ Dále Goliášova řeč, v níž udává pravidla bitvy, se nese v podobném duchu jako řeč Hektora k Achillovi. Reakce armády na slova protivníka je taktéž podobná: obě zachvátí strach. Řeč Davida o vydání Goliášova těla dravcům je rovněž další paralelou k Iliadě.²²⁷

David je v 1S 17 prezentován jako opak Goliáše a představuje vlastně homérského anti-hrdinu, jakým je v Iliadě např. Paris. Ten je také příliš mladý, nezkušený a příliš krásný, než aby byl považován za válečníka. David má vlastnosti, jimiž klasický homérský hrdina pohrdá a je schopen se jim vysmát.²²⁸ David je ozbrojen prakem, typickou zbraní Izraele, kdežto Goliáš je vybaven podle vzoru homérského hrdiny. Tak jako je možné vidět v Davidově odmítnutí Saulovy zbroje v podstatě odmítnutí vojenských ideálů homérské literatury, je stejně tak možné spatřovat v celém narativu 1S 17 tendenci zdůraznit nadřazenost Izraele nad Řeky v době vynořujícího se řeckého vlivu.²²⁹

V textu je možné si všimnout i dvojího literárního stylu. Homérský styl se vytrácí na konci narativu a je nahrazen biblickým ve 49. verši. Goliáš tedy „zemře v jednoduchém, jasném verši biblické prózy.“²³⁰

Také Diebner řadí texty do období řeckého vlivu, ovšem do pozdější doby hasmoneovské. Diebner uvádí názor svého někdejšího kolegy Hermanna Schulta, jenž se domníval, že Pelištejci mají v 1S 17 označovat Řeky helénistické doby, a že toto označení bylo vlastně krycím názvem pro panovnické rody Ptolemaiovců a Seleukovců. Boj Davida s Goliášem mohl symbolizovat nesnadný boj Hasmoneovců se Seleukovci, slabého protivníka s mnohem silnějším. Je tedy docela možné, že autor 1S 17 přetransformoval příběh z této doby do období Davidova působení, protože součástí hasmoneovské politiky byla snaha legitimizovat svou vládu návazností na dávné události. Konkrétně David jako Bohem vyvolený král mohl být ideálním vzorem.²³¹

Podobně jako Finkelstein a Silberman bere již zmíněný Yadin v potaz existenci řeckých obyvatel na území kdysi obývaném Pelištejci někdy v době 6. stol. př. o. l.²³² Způsob kontaktu mezi hebrejským a řeckým národem na území Izraele ale dále nerozvádí. Pouze konstatuje, že hebrejští autoři či redaktoři museli znát řeckou kulturu a její „národní“ literaturu.²³³

---

²²⁶ FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun*. S. 163.

²²⁷ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 387.

²²⁸ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 389.

²²⁹ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 394.

²³⁰ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 395.

²³¹ DIEBNER, Bernd Jörg. „David“ a „Goliáš“. S. 31–38. S. 36.

²³² YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 382.

²³³ YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. S. 386–387.

Že byl takový vzájemný kontakt vlastně velmi nepravděpodobný, a že lze stejně tak dobře spatřovat literární vzory i v jiné než řecké literatuře, nám ukazuje Serge Frolov a Allan Wright.

Tito badatelé zpochybňují Yadinovu teorii a zdůrazňují, že Řekové sice byli v jistou dobu na bývalém pelištejském území, ale zdržovali se pouze na pobřeží a do vnitrozemí nepronikli. Což znamená, že až do doby vpádu Alexandra Velikého nežili Řekové bok po boku s Izraelci.²³⁴ Do té doby k jejich vzájemnému kontaktu jistě docházelo, byl ale zaměřen spíše na obchod, a to rozhodně nemohlo stačit pro imitaci Homérový práce. Dalším protiargumentem je nepravděpodobnost znalosti řečtiny před perskou dobou. Kontakt s řeckou oblastí byl tedy možný jen skrze národy na pobřeží, jako byli Féniciané nebo Pelištejci.²³⁵ Zatím tedy schází přesvědčivý důkaz o helénském původu 1S 17. Někteří autoři se naopak domnívají, že se Homér inspiroval biblickým materiálem nebo také v mezopotamských či egyptských textech. Duel mezi dvěma válečníky je totiž znám nejen z 1S 17 a z Iliady, ale také z akkadského mýtu Enúma Eliš nebo z povídky o Sinuhetovi.²³⁶ Autoři na základně zkoumání všech těchto textů docházejí k závěru, že text v 1S 17 je mnohem bližší blízkovýchodní literatuře než té řecké, a že tedy příběh Davida a Goliáše patří do stejné rodiny blízkovýchodních příběhů, jako je epos o Gilgamešovi a příběh Sinuheta.²³⁷

Existují ale i badatelé, jako např. Jeffrey R. Zorn, kteří zastávají názor, že popis Goliášovy výzbroje odpovídá pozdní době bronzové.²³⁸ Zorn zároveň dochází k závěru, že Goliáš patřil mezi vozataje, neboť podle zmínek v Bibli (1S 13, 5; 2S 1, 6) používali Pelištejci k boji válečné vozy.²³⁹ Ty ovšem nejsou v 1S 17 zmíněny, protože bitva se odehrávala v údolí mezi kopci, kde zřejmě nebylo možné vozy použít.²⁴⁰ Svou bohatou výzbroj určenou pro vozataje si ale válečník Goliášova formátu ponechal.

Podle autora je tedy možné, že příběh zachycuje přibližnou dobu uskutečněné bitvy. Pokud byl příběh editován později, pak je v něm uchována podoba pelištejského vozataje pozdní doby bronzové a možná ranné doby železné, do které spadá také David.²⁴¹

---

²³⁴FROLOV, Serge a Allen WRIGHT. Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17. *Journal of Biblical Literature* [online]. 2011, roč. 130, No. 3, s. 451-471 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: EBSCOhost. S. 454.

²³⁵FROLOV, Serge a Allen WRIGHT. Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17. S. 455.

²³⁶FROLOV, Serge a Allen WRIGHT. Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17. S. 456-457.

²³⁷FROLOV, Serge a Allen WRIGHT. Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17. S. 470-471.

²³⁸ZORN, Jeffrey R. Reconsidering Goliath: An Iron Age I Philistine Chariot Warrior. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* [online]. Boston, US: American Schools of Oriental Research, 2010, roč. 360, s. 1-22 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: ProQuest Religion. S. 8.

²³⁹ZORN, Jeffrey R. Reconsidering Goliath: An Iron Age I Philistine Chariot Warrior. S. 2.

²⁴⁰ZORN, Jeffrey R. Reconsidering Goliath: An Iron Age I Philistine Chariot Warrior. S. 3.

²⁴¹ZORN, Jeffrey R. Reconsidering Goliath: An Iron Age I Philistine Chariot Warrior. S. 18.

Je nanejvýš patrné, že badatelé nejsou jednotní v otázce ovlivnění textu 1S 17 cizími kulturami, ani se nedokáží shodnout na době jeho vzniku. To nám ale nemusí vadit. Mnohem důležitější je pro nás skutečnost, že ať už text spadá do doby Jóšijáše a egyptské hrozby nebo má vyjadřovat nadřazenost nad Řeky v počátcích jejich vlivu, či snad patří až do doby hasmoneovské, vždy jde o dobu velké národní krize. Všechny tyto historické mezníky znamenaly velké ohrožení pro izraelský národ a především pro jejich svébytné náboženství.

Závěr

Příběh Davida a Goliáše zcela jistě patří mezi nejkrásnější příklady biblického narativu. Na první pohled se nám může jevit jako jednoduchý příběh o bitvě slabšího proti silnějšímu, ale při podrobnějším zkoumání zjišťujeme, že se v něm objevuje možná netušená náboženská hlubina. Nyní si shrneme vše, co se nám dosud o narativu v 1S 17 podařilo zjistit.

Můžeme konstatovat, že celý narativ v 1S 17 je fascinován Davidem, který tvoří dominantní prvek. Jeho mikropříběh uvnitř tohoto narativu vytváří hlavní linii příběhu, jejímiž podpůrnými liniemi jsou pak mikropříběhy Saula a Goliáše. David je rovněž hrdinou celého narativu, zatímco postava Saula a Eliába má vyzdvihovat hrdinovy kvality svým protikladným jednáním. Postava Jišaje je pak nepostradatelná pro začátek narativu, neboť umožňuje Davidovi vstup na scénu. Goliáš je pouhý nástroj, skrze něhož je zvrácen osud Izraelců v jejich prospěch. Ostatní postavy pak tvoří kulisu v prostředí, v němž se hrdina pohybuje.

Ze zkoumání slovních polí víme, že v narativu se velmi často mluví. Přímá řeč se tu pravidelně střídá s úseky vyprávění. Nejčastěji promlouvá David. Dialogy postav jsou obecně ve středu vypravěčovy pozornosti, protože se odehrávají v „reálném čase“ a upoutávají pozornost čtenáře. Děj uprostřed narativu je spíše pomalejší na rozdíl od jeho začátku a konce, kde zrychluje. Vypravěč se těmito událostmi příliš nezabývá, zajímají ho rozhovory postav a také jejich vnitřní svět, což je patrné z častějšího výskytu interní fokalizace.

Bitva mezi izraelským a pelištejským národem se odehrává v údolí Éla, tedy v Dolině posvátného stromu. V místě, které je silně nábožensky zatížené. Víme, že jde o strategické místo, protože údolí představuje přístupovou cestu do vnitrozemí na území Judska. Hrozba ze strany Pelištejců spočívá tedy v rozšíření jejich především náboženského vlivu dál do středu izraelské země.

Pelištejci vyberou k rozhodující bitvě o údolí svého nejlepšího bojovníka, jenž představí neobvyklé požadavky na vedení války. Saul a izraelská armáda tím dostává první zásah. Takový styl nečekali, nejsou na tento způsob boje připraveni. Saul, jenž by vzhledem ke své výšce mohl Goliášovi konkurovat, je stejně jako jeho armáda ochromen strachem. Není schopen jednat. Saul je sice Hospodinův pomazaný a stále je ještě králem, ale postrádá Boží přízeň. Nedokáže Hospodina vnímat, a proto je pro něj válka světská záležitost. Čtyřicet dní trvá tato paralýza a po uplynutí „karantény“ učiní Jišaj v Betlémě rozhodnutí, jež zvrátí osud Izraele. Jišaj si je jako první vědom skutečnosti, že jde o svatou válku. K vojsku tedy posílá s desátkou svého syna Davida, nového vyvoleného krále. David má odlišné chápání

celého konfliktu. Goliášovy slovní útoky na adresu izraelské armády vztahuje na řady živého Boha. Vnímá celou bitvu nábožensky a tím se zásadně odlišuje od Saula a zbytku vojska.

David se podobně jako kdysi soudcové objevuje v době největší krize a přináší s sebou svého Boha a skrze něj i novou, lepší perspektivu. Víra v Hospodinovu ochranu vychází z Davidovy minulé zkušenosti, jež se odráží v jeho „vyznání víry“ ve 37. v. David byl v minulosti vyveden, vysvobozen Hospodinem z nepříznivé situace a věří, že totéž nastane i v blízké budoucnosti. Z rozložení analepsí a prolepsí víme, že verš 37. je bodem zvratu, v němž se minulost stává budoucností. Saul s izraelskou armádou zůstávají uvězněni v minulosti pro svou „nevíru“, ale David patří do budoucnosti – v kontextu pozdější tradice poskytuje jeho osobnost živnou půdu pro růst mesiášské naděje. David svým „vyznáním víry“ způsobí nečekanou „konverzi“ u Saula, jenž do té doby už nebyl schopen Hospodina udržet ve svém nitru. Saul dává Davidovi své požehnání a vkládá mu do rukou osud Izraele. Symbolicky mu tak předává i svou vládu.

Základním výrokem celého narativu je dialog mezi Davidem a Goliášem. Je to rovněž místo nejvyššího napětí v příběhu. Nejenže Davidova přímá řeč ve 45.–47. verši obsahuje nejvyšší výskyt Božího jména za celý narativ, ale také se zde nachází jeden ze dvou případů explicitního vyjádření Boží existence v celém Tanachu. Davidova řeč je vlivem Božího jména tak mocná, že definitivně umlčí Goliáše, který v příběhu již nepromluví. Finální duel pak vyvrcholí v precizním zásahu kamenem do Goliášova čela, tedy prakticky do jediného nekrytého místa na jeho těle. V kontextu s teorií o řeckém vlivu na 1S 17 bychom mohli s trochou nadsázky říci, že i Goliáš měl svou Achillovu patu.

Goliáš, jakožto symbol zdánlivě neporazitelného božstva, se hrouť k zemi a přichází o hlavu, stejně jako padlý pelištejský bůh Dágon před truhlou smlouvy. David tak naplnil Goliášův osud vyjádřený už v jeho jménu. Pelištejec byl předurčen k zániku a smyslem jeho bytí bylo posloužit Davidovi k demonstraci Hospodinovy moci. Skrze jeho porážku se Izrael mohl přesvědčit o Hospodinově existenci a opět se k němu upnout.

Vysvobození z pelištejské hrozby tedy přišlo od východu směrem na západ. Z Betléma do údolí Élá a dále do Gatu, kam byli Pelištejci zahráni. Perspektiva je tu horizontální na rozdíl od kapitoly o Davidově pomazání, v níž je patrný směr vertikální.

Celý narativ končí dialogem, to znamená v reálném čase. Není tedy vlastně zcela ukončen, ale působí stále živě, stále aktuálně.

Z rozboru také vyplývá, že v příběhu dominuje kauzalita, a proto je vyprávění spíše ideologické, než mytologické.

Analýzou jsme tedy dostředivým způsobem došli k základnímu výroku v Davidově přímé řeči. Nyní se jej budeme snažit odstředivým způsobem začlenit do historického rámce.

Jak bylo řečeno v závěru exkurzu, příběh 1S 17 je možné zasadit do doby potenciálního nebo již reálného nebezpečí přicházejícího ze strany cizích náboženských kultů a nechtěného politického vlivu. Ať už si tedy pod Goliášem představíme kohokoliv, pro Izrael je symbolem ohrožení víry, náboženské identity a politické svobody. Naopak David je nositelem naděje v příznivou budoucnost, přestože ta se zpočátku může jevit jako nedosažitelná. Z Davidovy řeči zaznívá jeden velmi důležitý akord: totiž, že všechny krize pramenící z ohrožení Hospodinovy autority a tím pádem svébytnosti Izraele je třeba překonat vírou, vynalézavostí, trpělivostí a statečností spíše než fyzickou silou.

Krása příběhu o bitvě Davida a Goliáše tkví v jeho schopnosti být aktuální v jakékoliv kritické době, protože napomáhá tuto krizi překonat. Stává se paradigmatickým zachováním pevné víry v nepříznivých nábožensko-společenských podmínkách.

Použitá literatura

Prameny

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Ediderunt K. Elliger, W. Rudolph. 5. Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. 1574 s. ISBN 978-3-438-05222-3.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. Přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 1985. 287 s. ISBN nevedeno.

Literatura

ALTER, Robert. *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*. New York: W.W. Norton, 1999, 410 s. ISBN 03-930-4803-9.

ALTER, Robert. *The Art of Biblical Narrative*. New York: Basic Books, 1981, 195 s. ISBN 04-650-0427-X.

AUERBACH, Erich. *Mimesis: zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. 2. vyd. Přeložil Miloslav Žilina. Praha: Mladá fronta, 1998, 479 s. ISBN 80-204-0738-3.

BARR, James. The Synchronic, the Diachronic and the Historical: A Triangular Relationship in Ed. MOOR, Johannes Cornelis de. *Synchronic or Diachronic?: a Debate on Method in Old Testament Exegesis*. S. 2.

BAR-EFRAT, Shimeon. *Narrative Art in the Bible*. New York: T&T Clark International, 2004, 295 p. ISBN 05-670-8495-7.

BECK, John A. David and Goliath, a story of place: the narrative-geographical shaping of 1 Samuel 17. *Westminster Theological Journal* [online]. 2006, vol. 68, issue 2, s. 321-330 [cit. 2013-05-9]. Dostupné z: EBSCOhost.

BERLIN, Adele. *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994, 180 s. ISBN 15-750-6002-7.

BODNER, Keith. *1 Samuel: A Narrative Commentary*. 1.st. England: Sheffield Phoenix Press, 2009, 352. ISBN 978-1-906055-88-2.

BORGMAN, Paul. *David, Saul, and God: Rediscovering an Ancient Story*. New York: Oxford University Press, 2008, 335 p. ISBN 01-953-3160-5.

BROMANOVÁ, Eva. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. *Modely narativních fokalizací - kritický přehled*. Přeložil Martin Punčochář. Olomouc: Katedra bohemistiky FF UP, 2006, 10., 1. ISSN 1212-5547. s. 115-131.

BRUEGGEMANN, Walter. *First and Second Samuel*. Louisville, Kentucky: John Knox Press, 1990, 362 s. ISBN 08-042-3108-7.

- CULLER, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*. 1. vyd. Přeložil Jiří Bareš. Brno: Host, 2002, 168 s. ISBN 80-7294-070-8.
- CULLEY, Robert C. *Themes and Variations: A Study of Action in Biblical Narrative*. 1. vyd. Atlanta: Scholars Press, 1992, 190 s. ISBN 1-55540-757-9.
- DIEBNER, Bernd Jörg. „David“ a „Goliáš“. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 31-38.
- FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 265 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-807-4290-169.
- FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. 1. vyd. Přeložila Eva Šimečková. Bratislava: Tatran, 1971, 140 s. ISBN neuvedeno.
- FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8.
- FROLOV, Serge a Allen WRIGHT. Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17. *Journal of Biblical Literature* [online]. 2011, roč. 130, No. 3, s. 451-471 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: EBSCOhost.
- GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse: an essay in method*. 1st. Translated by Jane E. Lewin. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1980, 285 s. ISBN 13: 978-0-8014-9259-4.
- GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). *Česká literatura*. Přeložila Natálie Darnadyová. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, červen 2003, roč. 51, č.3., s. 302-327. ISSN 0009-04 69.
- GENETTE, Gérard. Rozprava o vyprávění: (Esej o metodě). *Česká literatura*. Přeložila Natálie Darnadyová. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, srpen 2003, roč. 51, č.4., s. 470-795. ISSN 0009-04 69. Pokračování článku z č.3.
- GUNN, David M. a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew Bible*. Oxford: Oxford University, 1993, 263 s. ISBN 0-19-213245-8.
- HAYES, Daniel J. Reconsidering the Height of Goliath. *Journal of the Evangelical Theological Society* [online]. Lynchburg: Evangelical Theological Society, 2005, roč. 48, issue 4, s. 701-714 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: ProQuest Religion.
- HELLER, Jan. *Symbolika čísel a její původ*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2003, 34 s. ISBN neuvedeno.
- CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. 1. vyd. Přeložil Jiří Bareš. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2.
- JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179.

- JAVORNICKÝ, David. Zápletka v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 180-206.
- JOYCE, Paul M. Synchronic and Diachronic Perspectives on Ezekiel in Ed. MOOR, Johannes Cornelis de. *Synchronic or Diachronic?: a Debate on Method in Old Testament Exegesis*. Leiden: E. J. Brill, 1995, 255 s. ISBN 90-04-10342-2. S. 116.
- POKORNÝ, Petr. *Hermeneutika jako teorie porozumění: od základních otázek jazyka k výkladu bible*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006, 508 s. ISBN 80-7021-779-0.
- PROVAN, Iain. The Historical Books of the Old Testament in Ed. BARTON, John. *The Cambridge companion to biblical interpretation*. 1st publ. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 338 s. ISBN 0-521-48593-2. S. 198.
- RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001, 176 s. ISBN 80-7294-004-X.
- SÁZAVA, Zdeněk. *Vědecká exegeze Bible a úkoly ekumenického hnutí*. 1. vyd. Brno: Luboš Marek, 2001, 159 s. ISBN 80-86263-16-9.
- SCHOLES, Robert E. *Povaha vyprávění*. 1. vyd. Přeložil Marek Sečkař. Brno: Host, 2002, 328 s. ISBN 80-7294-069-4.
- SKA, Jean Louis. *"Our Father Have Told Us": Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives*. Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1990, 129 s. ISBN 88-7653-593-4.
- STERNBERG, Meir. *The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literature and the Drama of Reading*. 5. vyd. Bloomington: Indiana University Press, 1985, 580 s. ISBN 0-253-0453-4.
- TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. 1. vyd. Přeložili Jiří Pelán a Libuše Valentová. Praha: Triáda, 2000, 336 s. ISBN 80-86138-27-5.
- VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992, 152 s. ISBN neuvedeno.
- Výklady ke Starému zákonu II. :Jozue – Ester*. 2. vyd. Připravila Starozákonní překladatelská komise. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. 735 s. ISBN 80-7192-150-5.
- YADIN. Goliath's Armor and Israelite Collective Memory. *Vetus Testamentum* [online]. Jul., 2004, Vol. 54., Fasc. 3, pp. 373-395 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: JSTOR.
- ZORN, Jeffrey R. Reconsidering Goliath: An Iron Age I Philistine Chariot Warrior. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* [online]. Boston, US: American Schools of Oriental Research, 2010, roč. 360, s. 1-22 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: ProQuest Religion.

Encyklopedie a slovníky

BOTTERWECK, Gerhard Johannes et al. *Theological dictionary of the Old Testament*. Cambridge: William B. Eerdmans, 2001, 615 s. Volume 11. ISBN 0-8028-2335-1.

BROMILEY, Geoffrey W. et al. *The International Standard Bible Encyclopedia*. 3. vyd. Michigan: W.B. Eerdmans, 1986, 1060 s. Volume 3. ISBN 0-8028-8163-7.

GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1955, 1126 s. ISBN neuvedeno.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003, 630 s. ISBN 80-7172-865-9.

KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1997, 573 s. ISBN 80-00-00527-1.

LISOWSKY, Gerhard a Hans P RÜGER. *Konkordanz zum hebräischen Alten Testament: nach dem von Paul Kahle in der Biblia Hebraica edidit Rudolf Kittel besorgten Masoretischen Text = Concordantiae veteris testamentii : Hebraicae atque Aramaicae*. 3., verb. Aufl. / . Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993, XV, 1672, 8 s. ISBN 3-438-05230-7.

MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012, 699 s. ISBN 978-80-200-2048-2.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8.

RINGGREN, Helmer a Gerhard Johannes BOTTERWECK. *Theological dictionary of the Old Testament*. Michigan: William B. Eerdmans, 1974, 479 s. Volume 1. ISBN 0-8028-2325-4. S. 223.

Summary

David a Goliáš: Narativní analýza 1S 17

David and Goliath: A Narrative Analysis of 1 Samuel 17

Klára Verzichová

The conclusion of this thesis presents to us a meaning of the story about the battle of David and Goliath. In this thesis I used narrative analysis in combination with a historical approach, and I can say that the story has two dimensions: the first dimension is focus on the individual and indicates who follows the path of Saul and the Israeli army hasn't future. But who follows the way of David and Jesse, follows the way of God, that is a very important for a human. The story offers hope for people. Goliath is a symbol of the threat of faith, religious identity and political freedom. Conversely, David symbolizes hope for the future. The story is transferable to any time of crisis and it helps to overcome this crisis. The whole story becomes a paradigm for keeping strong belief in adverse religious and social conditions. Therefore, the story may be current in any time of need.